

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 7.3.2018г.
SWD(2018) 201 final

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА

**Доклад за България за 2018 г.,
включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на
макроикономическите дисбаланси**

придружаващ

**СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА,
ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА И ЕВРОГРУПАТА**

**Европейски семестър за 2018 г.: оценка на напредъка в структурните реформи,
предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и
резултати от задълбочените прегледи в съответствие
с Регламент (ЕС) № 1176/2011**

{COM(2018) 120 final}

СЪДЪРЖАНИЕ

Резюме	1
1. Икономическа ситуация и перспективи	6
2. Напредък по специфичните за държавата препоръки	15
3. Обобщение на основните констатации от задълбочения преглед по процедурата при макроикономически дисбаланси	21
4. Приоритети за реформи	26
4.1. Публични финанси	26
4.2. Финансов сектор	30
4.3. Пазар на труда, образование и социална политика	37
4.4. Инвестиции и конкурентоспособност	49
4.5. Секторни политики	59
Приложение А: Общ преглед	65
ПРИЛОЖЕНИЕ Б: Таблица с показатели за процедурата при макроикономически дисбаланси (ПМД)	73
Приложение В: Стандартни таблици	74
Позовавания	80

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1.1	Показатели за финансова стабилност — всички банки в България	11
Таблица 1.2	Ключови икономически и финансови показатели — България	14
Таблица 2:	Обобщаваща таблица за оценка на СДП	17
Таблица 3.1:	Матрица за оценка на процедурата при макроикономически дисбаланси за България	24
Таблица Б.1:	Таблицата с показатели за ПМД за България (2018 г.) (1), (2), (3)	73
Таблица В.1:	Показатели за финансовите пазари	74
Таблица В.2:	Водещи социални показатели	75
Таблица В.3:	Показатели за пазара на труда и образованието	76
Таблица В.4:	Показатели за социално приобщаване и здравни показатели	77
Таблица В.5:	Показатели за резултатите и политиката на продуктовите пазари	78
Таблица В.6:	Екосъобразен растеж	79

СПИСЪК НА ГРАФИКИТЕ

Графика 1.1:	Растеж на реалния БВП по компоненти на търсенето	6
Графика 1.2:	Растеж на БВП и БВП на глава от населението	6
Графика 1.3:	Разбивка на потенциален растеж	7
Графика 1.4:	Растежът на номиналните заплати в България в сравнение с референтните показатели за заплатите	7
Графика 1.5:	Равнища на активност, заетост и безработица	8
Графика 1.6:	Равнище на неравенството в доходите в ЕС, 2016 г.	9
Графика 1.7:	Промени в текущата сметка	9
Графика 1.8:	Нетна международна инвестиционна позиция	10
Графика 1.9:	Ръст на вътрешното кредитиране	12
Графика 1.10:	Разлики в надценяването на цените на жилищата	12
Графика 2.1:	Цялостно и многогодишно прилагане на СДП през периода 2011—2017 г. към момента (1), (2), (3)	15
Графика 4.1.1:	Основни категории на данъчните приходи	26
Графика 4.1.2:	Публични разходи по категории, средно за 2011—2015 г.	28
Графика 4.2.1:	Дял на необслужваните кредити от общия размер на заемите и авансите, всички банки	33
Графика 4.2.2:	Частен дълг, разбивка	34
Графика 4.2.3:	Съотношение на дълга на НФП спрямо показателя, базиран на основните икономически показатели, (1) и пруденциалния праг (2)	34
Графика 4.2.4:	Дял на НК от общия размер на заемите и и авансите — общо, домакинства и НФП	35
Графика 4.2.5:	Дял на предприятията, изправени пред финансов стрес	35
Графика 4.2.6:	Фактор на растежа за финансово стресирани и нестресирани НФП	36
Графика 4.3.1:	Демографски прогнози (2016—2080 г.)	37
Графика 4.3.2:	Заетост по сектори, промяна на годишна база	40
Графика 4.3.3:	Равнище на безработица и потенциална допълнителна работна сила	40
Графика 4.3.4:	Разходи за мерки за активизиране и участие в тях, 2017 г.	41
Графика 4.3.5:	Преждевременно напускане на училище, с разбивка по градски статут, България и средно за ЕС	43
Графика 4.3.6:	Разходи за здравеопазване	44
Графика 4.3.7:	Процент на изложените на риск от бедност или социално изключване, компоненти	46
Графика 4.3.8:	Процент на изложените на риск от бедност или социално изключване, възрастови групи	46
Графика 4.4.1:	Бруто образуване на основен капитал като % от БВП	49
Графика 4.4.2:	ПЧИ в НФП по икономически дейности, 2016 г.	49
Графика 4.4.3:	Развитие на пазарния дял на износа	52
Графика 4.4.4:	Качество и дял на износа по категории	52
Графика 4.4.5:	Процент на изменение на разходите за единица труд, разбивка	53
Графика 4.4.6:	Реален ефективен валутен курс, основан на разходите за единица труд	53

Графика 4.4.7:	Дял на обявленията за възлагане на обществени поръчки, при които са били използвани процедурите на договаряне без предварително публикуване, за периода 2013—2017 г.	56
Графика 4.5.1:	Заетост и добавена стойност в производствения сектор за периода 2009—2015 г.	59
Графика 4.5.2:	Качество на въздуха — ПЧ10 концентрации във връзка с дневната пределно допустима стойност през 2015 г. в ЕС-28	63

СПИСЪК НА КАРЕТАТА

Каре 2.1:	Бяха постигнати осезаеми резултати чрез подкрепа на ЕС за структурните промени в България	19
Каре 4.3.1:	Мониторинг на резултатите в контекста на Европейския стълб на социалните права	39
Каре 4.4.1:	Инвестиционни предизвикателства и реформи в България	50
Каре 4.4.2:	Акценти на политиката	55

РЕЗЮМЕ

Благоприятното икономическо положение на България би могло да улесни провеждането на структурните реформи. Силният икономически растеж и стабилната фискална позиция представляват възможност за структурни реформи, които биха могли да ускорят догонването останалата част на Европейския съюз и да намалят трайно високите нива на бедност и неравенство. Цикличният подем на икономиката спомогна за стабилно възстановяване на пазара на труда, но трайният недостиг на умения и несъответствията между тяхното търсене и предлагане налага структурни мерки. Органите реагираха на предизвикателствата в банковия и небанковия финансов сектор, като ги укрепиха, но тези реформи трябва да бъдат допълнени за консолидирането на постигнатия през последните години напредък.⁽¹⁾

Икономическият растеж остава стабилен, но догонването на останалата част на ЕС е бавно. За 2017 г. растежът на БВП се оценява на [3,8] %, малко по-слаб, отколкото през 2016 г. Главният двигател на растежа обаче се е изместил от външния сектор към местното търсене, тъй като частното потребление се е увеличило, а растежът на инвестициите показва положителна стойност. През 2018 г. и 2019 г. растежът на БВП се очаква да се забави в известна степен, но да остане силен, задвижван все още главно от вътрешното търсене. Независимо от положителните икономически перспективи, сближаването със средният доход в ЕС отново се забави през 2017 г., когато растежът в останалата част на ЕС започна да

нараства. Увеличаването на потенциала за растеж на икономиката би могло да ускори процеса на догонване, но умереното увеличение на капитала и труда ограничава потенциала за растеж. По-нататъшното повишаване на общата факторна производителност — основният двигател на растежа на потенциалния БВП от 2015 г. насам, би могло да бъде ограничено от сравнително ниските нива на инвестициите.

Условията на трудовия пазар се подобриха напоследък. Равнищата на заетост и трудова активност са се повишили, докато безработицата е намаляла значително — до 6,3 % през 2017 г. Въз основа на данните за 2016 г. възнаграждението на заетите лица беше много ниско в сравнение със средното за ЕС. Силният растеж на заплатите през 2017 г. ще повиши тяхното равнище, но ако тази тенденция се запази, без да е придружена от подобни промени в производителността, това може да доведе до загуба на конкурентоспособност. Ниските образователни резултати и неравенствата, свързани със социално-икономическо положение, представляват основни пречки пред усъвършенстването на човешкия капитал с потенциални последици върху нивото на уменията и потенциала за растеж.

Фискалните резултати остават стабилни, което създава възможности за преодоляване на икономическите и социалните предизвикателства. Консолидираният държавен бюджет е останал балансиран през 2017 г., както в номинално, така и в структурно изражение, а публичният дълг е намалял. Фискалните перспективи остават положителни в средносрочен план с малък излишък, предвиден за 2019 г., и биха могли да се подсилят още повече от подобреното събиране на данъци, както е планирано от органите. По отношение на разходите, макар планирането и изпълнението на бюджета да са като цяло стабилни и устойчиви, има възможност да бъдат подобрени ефикасността и контролът на публичните разходи с цел подпомагане на икономическото и социалното развитие и сближаване.

Стабилността на финансовия сектор продължи да се подобрява въпреки оставащите слабости. Равнищата на капитал и

⁽¹⁾ В настоящия доклад се прави оценка на икономиката на България с оглед на изготвения от Европейската комисия „Годишен обзор на растежа“, публикуван на 22 ноември 2017 г. В обзора Комисията призовава държавите — членки на ЕС, да прилагат реформи, за да направят европейската икономика по-продуктивна, устойчива и приобщаваща. Вършейки това, държавите членки следва да съсредоточат усилията си по трите приоритетни елемента от „образцовия триъгълник“ на икономическата политика — насърчаване на инвестициите, провеждане на структурни реформи и отговорна бюджетна политика. В същото време Европейската комисия публикува „Доклад за механизма за предупреждение“ (ДМП), с който се постави началото на седмия цикъл на процедурата при макроикономически дисбаланси. В ДМП бе установено, че България трябва да бъде подложена на задълбочен преглед, който е представен в настоящия доклад.

ликвидност се повишиха, а качеството на активите се подобри. Рентабилността остана значителна. Домакинствата са сред най-слабо задължените в ЕС, но дългът на нефинансовите корпорации и необслужваните кредити продължават да са по-големи в сравнение с други сходни държави, макар и да намаляват. Остават обаче някои слабости, въпреки мерките, предприети след прегледа на банковия и небанковия сектор, и въпреки по-големите усилия за надзор.

България постигна известен напредък в изпълнението на специфичните за държавата препоръки за 2017 г. Известен напредък бе постигнат при събирането на данъци и подобряването на данъчната дисциплина, засилването на мерките по правоприлагане, предназначени за намаляване на неформалната икономика и недекларирания труд, предприемането на последващи мерки след прегледите на финансовия сектор и за укрепването на банковия и небанковия надзор, по-лесното намаляване на необслужваните корпоративни кредити, по-доброто насочване на активните политики по заетостта и взаимодействието между службите по заетостта и социалните служби, подобряването на обхвата и адекватността на минималните доходи, както и гарантирането на ефективно изпълнение на Националната стратегия за обществените поръчки за периода 2014—2020 г. Ограничен напредък бе постигнат при увеличаването на предлагането на качествено общо образование, по-специално за ромите, увеличаването на обхвата на здравното осигуряване, намаляването на преките плащания от страна на пациентите, справянето с недостига на здравни специалисти, както и при създаването на прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата.

Що се отнася до напредъка по постигането на националните цели по стратегията „Европа 2020“, България изглежда изпълнява своите цели за намаляване на емисиите на парникови газове и увеличаване на дела на енергията от възобновяеми източници. Бяха предприети мерки за подобряване на енергийната ефективност, но потреблението на енергия продължи да бъде над индикативните национални цели. България отбеляза напредък в областта на заетостта и висшето образование,

но целите все още не са постигнати. Ситуацията се влоши относно целите за преждевременното напускане на училище, намаляването на бедността и интензитета на НИРД.

България е изправена пред предизвикателства по отношение на редица елементи от Набора от социални показатели, определен в подкрепа на Европейския съюз на социалните права. Въпреки че силният икономически растеж се изрази в по-добри резултати по отношение на заетостта, равнищата на бедност и неравенството в доходите продължават да са много високи, а активните политики по заетостта не са достатъчно развити. Образователната система не осигурява напълно на учащите се необходимите им умения, а достъпът до качествено образование остава неравностоен. Освен това българските граждани изпитват трудности при достъпа до здравеопазване и жилищно настаняване. Положителното е, че в България разликата в заетостта между жените и мъжете е слаба, а брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението нараства.

Основните заключения от задълбочения преглед, съдържащ се в този доклад и свързаните с него политически предизвикателства, са, както следва:

- **Финансовият сектор като цяло беше укрепен, но продължават да са налице слабости.** Значителни усилия бяха положени за подобряване на банковия и небанковия надзор чрез изпълнявания в момента план за действие за банковия надзор и приемането на план за действие за небанковия сектор. Със законодателните изменения бяха въведени до известна степен по-строго управление на риска при експозициите към свързани лица в банковия сектор и по-широка дефиниция на „свързани лица“ в небанковия сектор, в съответствие с международните стандарти. Сред допълнителните мерки, които все още трябва да бъдат изцяло изпълнени, са справянето с експозициите към активите с трудно определяема стойност, както и в застрахователния сектор, третирането на специфични презастрахователни договори и

недостатъчния надзор на групово равнище. В сектора на пенсионните фондове концентрацията на активи, търгувани и нетъргувани на относително неликвидния местен пазар, както и сложните структури на собственост и кръстосана собственост се нуждаят от допълнително наблюдение.

- **Въпреки продължаващото намаляване на задлъжнялостта, големият частен дълг все още буди загриженост.** Значителната задлъжнялост на нефинансовите корпорации би могла да попречи на средносрочните перспективи за растеж. Проблемите с оценката на неликвидните активи и липсата на силно развит вторичен пазар на необслужвани кредити ограничават способността на България да намали тази значителна корпоративна задлъжнялост.
- **Продължава реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност.** Въпреки новото законодателство относно реструктурирането на предприятия, все още липсват някои елементи на функционираща уредба. По-специално, България не разполага с правила за предоставяне на втори шанс на потребители и предприемачи в разумен срок след обявяването в несъстоятелност, както и с анализ на ефективността на съществуващите и новите процедури. Събирането на данни в тази област продължава да представлява предизвикателство.
- **Въпреки стабилното възстановяване на пазара на труда продължават да съществуват структурни предизвикателства.** Намаляващото население в трудоспособна възраст, недостигът на умения, несъответствието между търсените и предлаганите умения, по-специално при цифровите умения, и голямата неактивност продължават да предизвикват голяма загриженост относно устойчивия растеж. Недекларираният труд продължава да нарушава функционирането на пазара на труда. Слаб е обхватът на активните политики по заетостта и те са съсредоточени най-вече върху прякото създаване на работни места и стимулите за насърчване на заетостта.

Младите хора, нискоквалифицираните лица, ромите и населението в селските райони са изправени пред особени трудности да си намерят работа. Мерките, насочени към увеличаване на пригодността за заетост на търсещите работа и за отстраняване на недостига на умения, не са достатъчно развити. Минималната работна заплата продължава да се индексира без ясен и прозрачен механизъм, което се дължи отчасти на настоящите предизвикателства пред социалния диалог.

Други основни структурни въпроси, анализирани в този доклад и сочещи конкретни предизвикателства за българската икономика, са следните:

- **Системата за социална закрила е недостатъчна за справяне със значителните социални проблеми.** Процентът от населението, изложено на риск от бедност или социално изключване, е сред най-високите в ЕС, особено сред социалните групи в неравностойно положение. Адекватността и обхватът на социалните обезщетения са слаби и няма обективен механизъм за тяхното актуализиране. Плоският подоходен данък оказва ограничен преразпределителен ефект. Неравните възможности в областта на образованието, здравеопазването и жилищното настаняване продължават да будят безпокойство. Предоставянето на социални услуги е незадоволително и тяхната интеграция с услугите в областта на пазара на труда остава непълна.
- **Наскоро приетите мерки имат за цел да модернизират образователната система, но продължават да са налице предизвикателства.** Образователните резултати са слаби и са повлияни в голяма степен от социално-икономическия статус. Високият дял на преждевременно напускащите училище и високите такси за записване на деца в детска градина допринасят за неравностоен старт в образованието. Интегрирането на ромите продължава да бъде голямо предизвикателство. Беше създаден механизъм за установяване на

непосещаващите училище деца, но все още са ограничени мерките за подобряване на посещаемостта и оставането в училище. Недостатъчната приложимост на професионалното образование и обучение към пазара на труда продължава да бъде предизвикателство. Участието на възрастните в програми за обучение е недостатъчно, за да се отговори на необходимостта от повишаване на квалификацията.

- **Достъпът до здравеопазване е ограничен от ниското равнище и неравномерното разпределение на ресурсите.** Публичните разходи за здравеопазване са много малки, което води до висок процент на невъзстановени медицински разходи. Броят на лекарите е относително голям и емиграцията им е намаляла. Въпреки това, различията на областно равнище в разпределението на лекарите и слабият брой медицински сестри продължават да представляват проблем. Въпреки подобрението през последните години, броят на българите, съобщаващи за проблеми с достъпа до здравни грижи, е значително по-голям от средния за ЕС.

- **Полагат се усилия за подобряване на бизнес средата.** Предприятия продължават да изразяват загриженост във връзка с корупцията, институционални недостатъци и липса на работна сила. Благодарение на няколко многогодишни проекта бяха намалени бариерите пред инвестициите, но темповете на изпълнение на реформите са недостатъчни за догонването на сходни държави. Бавният напредък на реформата в публичната администрация, включително на електронното управление, е пречка пред качеството на обществените услуги. Въпреки подобренията в обществените поръчки, административният капацитет все още е слаб и мерките, включени в Националната стратегия за обществените поръчки, все още не са оценени. Електронните обществени поръчки все още не са изцяло въведени, а потенциалът на централизираните покупки остава неизползван. Борбата с корупцията е

възпрепятствана от разпокъсаните институционални структури за нейното предотвратяване, както и от процесуалните и правни пречки пред ефективното разследване и наказателно преследване на корупцията по високите етажи на властта. Неотдавнашните усилия за преодоляване на тези проблеми все още не са показали конкретни резултати. Беше постигнат значителен напредък към засилване на независимостта на съдебната система, но са необходими допълнителни действия по този въпрос, както и по преодоляването на други недостатъци в съдебната система, които отслабват бизнес средата и възпрепятстват инвестициите.

- **Фискалните резултати са стабилни, но има възможности за подобряване на ръководството и управлението.** Подобряването на спазването на данъчното законодателство и на ефикасността на данъчната администрация продължават да бъдат основна цел за устойчивостта на публичните финанси и за насърчаването на социално справедлива и благоприятстваща растежа икономическа среда. Фискалната стабилност е подкрепена от силна политическа ангажираност и от валутния борд, но взаимозависимостта и взаимоограничаването във фискалната уредба са недостатъчни. Управлението на публичните разходи е стабилно, що се отнася до техния мониторинг и средносрочното планиране на основните агрегати, но не се ръководи от цели за ефективност или показатели. Подобряването на функционирането на фискалния съвет продължава да бъде предизвикателство. Държавните предприятия са източник на икономически и фискални рискове, тъй като техните структури на корпоративно управление рядко са обект на професионално управление или правила, с които да се гарантира независим и прозрачен процес на вземане на решения.

- **В определени сектори са налице допълнителни предизвикателства.** Недостатъците в системата за научноизследователски и развойни

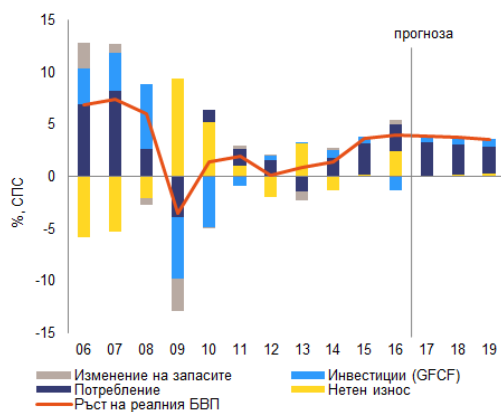
дейности и иновации ограничават нейния принос за производителността и растежа. Все още са необходими реформи в енергийния сектор, за да се гарантира надеждно, конкурентоспособно и устойчиво снабдяване с енергия за предприятията и обществото като цяло. Неоползотвореният потенциал за енергоспестяване и качеството на въздуха продължават да бъдат сериозна загриженост. Недостатъците в инфраструктурата се отразяват на ниската ефективност и резултатността на транспортния сектор.

1. ИКОНОМИЧЕСКА СИТУАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ

Растеж на БВП

Икономиката на България расте неотклонно, като двигателите на растежа се изместват от външния сектор към вътрешното търсене. Растежът на реалния БВП се оценява на 3,8 % за 2017 г. Увеличенията на заплатите и подобренията очаквания на домакинствата оказаха положително въздействие върху частното потребление. Ръстът на потреблението в публичния сектор също беше по-силен, отколкото през предходните години, отразявайки главно по-високите разходи за заплати и междинното потребление. Инвестициите бавно се възстановяват след спада от 6,6 % през 2016 г., тъй като доверието в стопанския сектор се подобрява, а изпълнението на проекти, финансирани от ЕС, беше възобновено. Нетният износ, който се представи много добре през 2016 г., загуби устрема си през 2017 г., тъй като растежът на износа се забави, а по-силното вътрешно търсене доведе до нарастване на вноса. Разликата между фактическия и потенциалния БВП беше залечена през 2017 г. и се предвижда да стане положителна през 2018 г.

Графика 1.1: Растеж на реалния БВП по компоненти на търсенето

2017-19 г.: прогноза от зимата на 2018 г. за растежа на реалния БВП, в противен случай — прогнозата от есента на 2017 г.

Източник: Европейска комисия

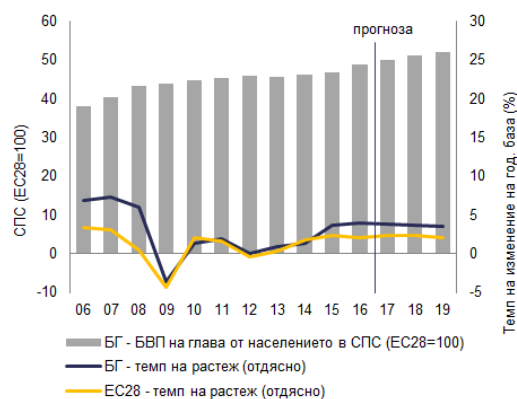
Очаква се увеличението на заплатите и по-бързото усвояване на средствата от ЕС да даде тласък на икономическия растеж в средносрочен план. Приносът на инвестициите за икономическия растеж се очаква да нарасне с по-бързото усвояване на средствата от ЕС. Потреблението в публичния сектор се предвижда да нарасне, задвижвано главно от планираните

увеличения на заплатите в публичния сектор през 2016 г. Заплатите ще продължат да оказват положително въздействие върху частното потребление, но се очаква техният ръст да се забави. Темповете на растеж на износа и вноса се очаква да спаднат, а приносът на нетния износ за растежа се очаква да остане близък до нулата.

Сближаване

След сравнително ускореното сближаване на доходите преди кризата, догонването на останалата част от ЕС се забави. Разликата в БВП на глава от населението спрямо средните равнища за ЕС, измерен в стандарти на покупателната способност (СПС), намаля с почти 13 процентни пункта между 2006 г. и 2017 г. (графика 1.2). Процесът на сближаване се забави след световната криза, но се възобнови, тъй като растежът стана по-динамичен от 2014 г. насам. Сближаването с ЕС и Еврозоната обаче бе по-бавно в сравнение с други държави членки с като цяло сравними първоначални равнища на доходите към момента на присъединяването им (напр. в Литва, Румъния и Полша). По тази причина се увеличи изоставането на България по отношение на действителните приходи спрямо някои сходни държави.

Графика 1.2: Растеж на БВП и БВП на глава от населението

Забележка: БВП на глава от населението, коригиран за разликите в равнищата на цените (СПС: стандарти на покупателна способност)

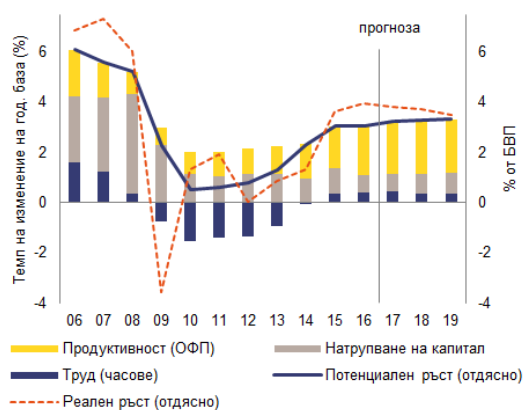
2017-19 г.: Прогноза от зимата на 2018 г. за растежа на реалния БВП, алтернативно прогноза от есента на 2017 г.

Източник: Европейска комисия

Растежът на потенциалния БВП беше облагодетелстван от подобренията в производителността, но е ограничен от скромните увеличения на капиталовложенията

и труда. Потенциалният БВП се очаква да нарасне с годишна стойност от близо 3 % (графика 1.3). Макар и да надхвърляше този на много други държави — членки на ЕС, този процент е под прогнозирания растеж на потенциалния БВП за някои от държавите от региона. Приносът на общата факторна производителност (ОФП) за растежа на потенциалния БВП се е увеличил от 2014 г. насам, а неговата значимост нараства за разлика от намаляващия принос на натрупването на капитал, което е на най-ниското си равнище от 10 години насам. Частните инвестиции не се възстановиха напълно след международната финансова криза и спаднаха още повече през 2013—2014 г. Въпреки постепенното възстановяване на публичните инвестиции, което започна през 2017 г., не се предвижда акционерният капитал да нарасне значително в средносрочен план поради редица структурни пречки пред бизнеса и инвестициите, чието преодоляване ще отнеме време (вж. раздел 4.4). Приносът на труда (заетостта), макар и положителен от 2015 г. насам, остава слаб, което отразява сравнително бавното увеличаване на работната сила (вж. раздел 4.3).

Графика 1.3: Разбивка на потенциален растеж

2017-19 г.: Прогноза от зимата на 2018 г. за растежа на реалния БВП, алтернативно прогноза от есента на 2017 г.
Източник: Европейска комисия

Цени и заплати

Цените се повишават след дълъг период на дефлация. Годишната инфлация на потребителските цени (ХИПЦ) бе 1,2 % през 2017 г. поради силното вътрешно търсене, повишаването на административни цени за комунални услуги и възстановяването на цените на

енергоносителите и суровините. Прогнозира се инфлацията постепенно да се увеличи през 2018 г. и 2019 г., съответно до 1,4 % и 1,6 %.

Значителното увеличение на заплатите все още не е създадо инфлационен натиск. Възнагражденията за заетите лица са се увеличили с 7,8 % през 2017 г. и се очаква да нараснат с 8,3 % през 2018 г. Разходите за труд за единица продукция (РТЕП) се увеличиха номинално с 4,6 % през 2017 г. (спрямо 2,3 % през 2016 г.). Реалният растеж на РТЕП рязко се увеличи от почти нулевото си ниво през предишните две години до 4% през 2017 г. Растежът на номиналните заплати беше в съответствие със стабилната еволюция на разходната конкурентоспособност (измерена с непроменен реален ефективен обменен курс), но е по-бърз от промените в производителността на труда, цените и нивото на безработицата (Графика 1.4) ⁽²⁾ Освен това увеличението на заплатите изглежда досега не е имало въздействие върху дефлатора на вътрешното търсене.

Графика 1.4: Растежът на номиналните заплати в България в сравнение с референтните показатели за заплатите

Данните за 2017 г. отразяват прогнозата на Европейската комисия

Източник: Европейска комисия, въз основа на методиката, описана от Arpaia and Kiss (2015 г.).

Пазар на труда, бедност и социално изключване

Безработицата спада, главно поради подобренията икономически перспективи, в съчетание с въздействието на намаляващото

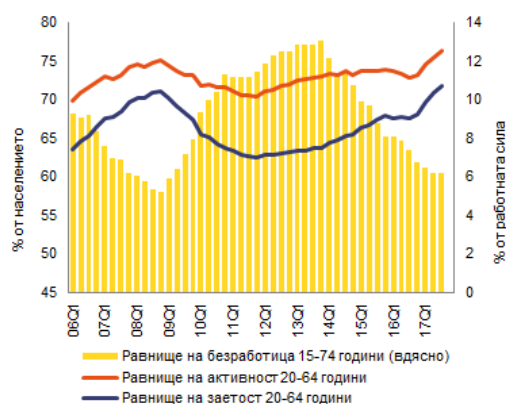
⁽²⁾ Измерено чрез изчислението на референтното възнаграждение. За повече информация относно методиката вж. Arpaia и Kiss (2015 г.).

население в трудоспособна възраст.

Безработицата падна от своето върхово ниво от 13 % в края на 2013 г. до малко под 7 % през 2016 г. и 6,3 % през 2017 г. Трудовата активност и нивата на заетост се увеличиха значително през последните няколко години, като се възстановиха от резкия спад през кризисния период. (Графика 1.5). През 2017 г. равнището на заетост се очаква да се увеличи още повече, за пръв път от началото на кризата, за да достигне ниво, близко до 71 %, отчетено в периода преди кризата. Въпреки това все още е налице значителна потенциална работна сила. Перспективите на пазара на труда се очаква да останат умерено положителни, през 2018 и 2019 г. поради ограниченото предлагане на работна сила.

Въздействието на положителните резултати на пазара на труда не е равномерно разпространено сред населението. По-специално, лицата без работа в продължение на повече от година, неактивните млади хора, ромите и тези, които живеят в по-бедни региони и в селски райони продължават да са изправени пред значителни трудности при намирането на работа. Общият процент на младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение и делът на неактивното население в рамките на тази група са все още големи. Недостигът на умения и несъответствията между тяхното търсене и предлагане продължават да бъдат предизвикателство. Досега слабото участие в активните мерки по заетостта и недостатъчното внимание, което се отделя на обучението, не спомагат за подобряване на ситуацията.

Графика 1.5: Равнища на активност, заетост и безработица

Източник: Европейска комисия

икономическия растеж в средносрочен план.

Намаляващото население в трудоспособна възраст представлява дългосрочна пречка за разгръщане на потенциала на икономиката (вж. по-горе). Несъответствията между търсените и предлаганите умения и квалификации пречат на функционирането на пазара на труда, въпреки тенденцията към повишаване на квалификацията (вж. раздел 4.3). Равнището на недекларирания труд остава високо (вж. Раздел 4.1), което има сериозно отражение върху данъчните приходи, условията на труд и адекватността на доходите след пенсиониране. Определянето на минималната работна заплата все още не се основава на обективни социално-икономически критерии.

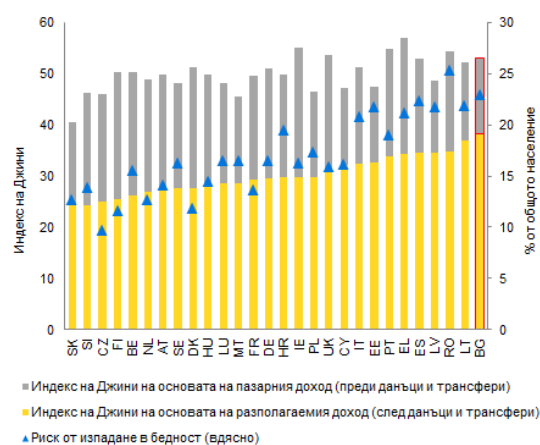
Растежът все още не е бил достатъчно приобщаващ, за да се намали бедността и икономическите и социалните неравенства.

В България равнищата на бедност и неравенство на доходите са едни от най-високите в ЕС (вж. графиката 1.6 и каре 4.3.1). Почти една четвърт от населението разполага с доход под равнището, определено като „риск от бедност“. Крайната бедност, измерена чрез показатели като изключително лоши жилищни условия ⁽³⁾ за семейства с деца на издръжка, намалява, но продължава да е сред най-големите в ЕС. Неравенството в пазарните доходи за населението в трудоспособна възраст е малко по-високо от средното за ЕС. При все това, ефектът от данъци и трансфери върху намаляването на неравенството е сред най-слабите в ЕС. Това се дължи отчасти на относително слабия преразпределителен ефект от плоския подоходен данък, както и на сравнително ниското равнище на разходите за социална закрила и липсата на механизъм за по-добро насочване и актуализиране на социалните трансфери към нуждаещите се.

⁽³⁾ Измерва процента от населението в домакинства, обитаващи пренаселени жилища с лишения, т.е. без баня или тоалетна, с течащ покрив, или жилището се счита за твърде мрачно.

Структурните проблеми на пазара на труда могат да попречат на устойчивостта на

Графика 1.6: Равнище на неравенството в доходите в ЕС, 2016 г.

Забележка: Коефициентът на Джини варира от 0 до 100. Стойността „0“ отговаря на съвършеното равенство (еднакви доходи за всички), докато стойността „100“ отговаря на максимално неравенство (всички приходи се разпределят само за един човек, а всички останали не получават нищо).

Пенсиите са включени в социалните трансфери.
За Ирландия, Италия и Люксембург данните са от 2015 г.
Източник: Европейска комисия

Неравенството по отношение на възможностите също така голямо. Достъпът до социални услуги се характеризира с големи различия между селските и градските райони, както и между регионите. Ниското качество на образованието и здравеопазването за някои групи, включително ромите, са друг движещ фактор за неравенството, независимо от региона. Неравенствата по отношение на здравеопазването, измервани чрез разликата в неудовлетворените потребности от медицински прегледи между домакинствата с най-високите и най-ниските доходи, намаляваха през последните години, но остават над средното ниво за ЕС. Друг фактор е силната приемственост между поколенията на социалните и икономически условия на живот. Бедността сред децата с родители с ниска квалификация е 15 пъти по-голяма, отколкото сред децата с висококвалифицирани родители⁽⁴⁾. По подобен начин, социално-икономическият произход на родителите

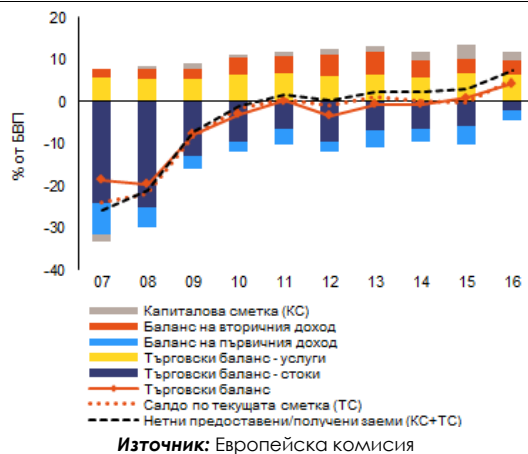
⁽⁴⁾ Процентът на децата с нискоквалифицирани родители, изложени на риск от бедност, е критично висок — 78,4 % през 2016 г. Това контрастира със сравнително слабия риск от бедност за децата на висококвалифицирани родители, който възлиза на 5,4%.

изглежда оказва силно въздействие върху образователните резултати на учениците. Нивото на цифровите умения като цяло е сред най-ниските в ЕС и е много различно сред отделните социално-икономически групи, което увеличава социалното изключване и неравенството на възможностите.

Външна позиция

Салдото по текущата сметка остава положително, макар и да намалява. Салдото по текущата сметка се оценява на около 3% от БВП през 2017 г., значително по-малко от върховата му стойност от 5,3 % от БВП през 2016 г. Нарастващото търсене от страна на търговските партньори бе изпреварено от силното вътрешно търсене, което води до по-голямо увеличение на вноса спрямо износа през 2017 г. Очаква се тази тенденция да продължи през 2018 и 2019 г., когато наличният излишък по текущата сметка се очаква да спадне.

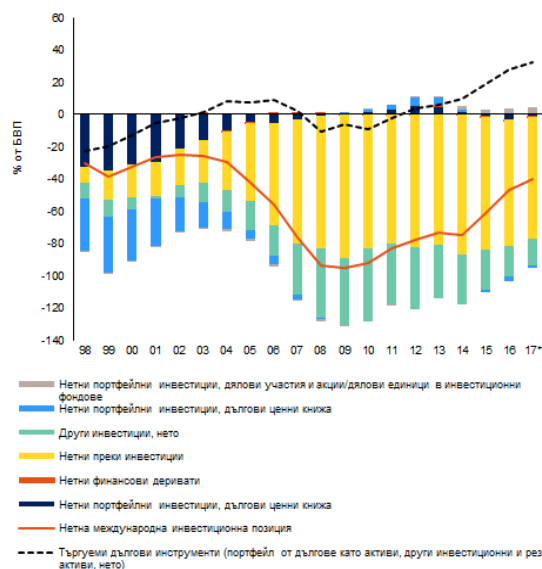
Графика 1.7: Промени в текущата сметка

Нетната международна инвестиционна позиция (НМИП) се подобри значително през последните години. От силно отрицателна стойност от -95 % от БВП през 2009 г., НМИП се подобри до -47,7 % от БВП през 2017 г. Подобрието се дължи главно на увеличението на резервните активи, намаляването на задълженията на банките към дружествата майки, както и на увеличаването на чуждестранните активи, притежавани от местни дружества (главно пенсионни фондове, но също и банки). Устойчивите излишъци по

текущата сметка в комбинация с излишъка по капиталовата сметка, както и номиналният икономически растеж също допринесоха за положителната тенденция в НМИП от 2009 г. насам. Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) са главният източник на финансиране за НМИП.

Графика 1.8: **Нетна международна инвестиционна позиция**

Източник: Европейска комисия

Риските за външната устойчивост се очаква да намалят още повече, защото отрицателната НМИП се свива. Въз основа на настоящите тенденции до края на 2018 г. НМИП се очаква да бъде под прага на ПМД (-35 %), както и под специфичния за България пруденциален праг, оценен на -34 % от БВП (вж. Европейска комисия, 2016а). Като се вземат предвид основните на икономиката, за да се поддържа или подобри това равнище на НМИП, настоящият баланс по текущата сметка трябва да бъде над -2,3 % от БВП; това е така наречената норма на текущата сметка.⁽⁵⁾ Прогнозните излишъци по текущата сметка, много над тази норма, проправят пътя за по-

нататъшно подобрене на НМИП. Положителната позиция на търгуемия външен дълг е още един положителен показател за външната устойчивост. Това се дължи на големия дял нетни преки инвестиции в НМИП (графика 1.8), тъй като високото равнище на резерви (50 % от БВП през 2017 г. — най-високото равнище за ЕС) компенсира корпоративните задължения по външния дълг.

Финансов сектор

Банковият сектор се характеризира с постоянно разрастване на баланса, подобро качество на активите и по-високи капиталови равнища. Общо активите на търговските банки са нараснали с 6,2 % в края на 2017 г., в сравнение с 12 месеца по-рано. Финансирането на банките се дължи изцяло на значителното нарастване на депозитите. Депозитите на домакинствата нараснаха с 4,8 %, докато темпът на растеж на депозитите на нефинансовите предприятия бе 13,1 % (БНБ, 2017а). Вложителите показаха трайно предпочитание към националната валута. В резултат на положителните развития на ликвидността съотношението на кредитите спрямо депозитите намаля още повече от 78 % през септември 2016 г. на 74,8 % през септември 2017 г.

Рентабилността на банките остана значителна през 2017 г. Въпреки това възвръщаемостта на собствения капитал преди облагане с данъци намаля от 10,4 % през септември 2016 г. на 9,3 % през декември 2017 г. Тази висока рентабилност може да е завишена, поради приходите от начислени лихви, които не се подкрепени с парични входящи потоци. Тези практики на начисляване на лихви по проблемни заеми са приемливи съгласно Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО), но те увеличават риска при изчистването на заварените активи тези високи равнища на рентабилност да не са устойчиви. Печалбите спомогнаха за укрепването на капиталовите позиции на банките, като коефициентът CET1 се е увеличил от 18,5 % през юни 2016 г. на 20 % през юни 2017 г.

⁽⁵⁾ Целевият показател „норма на текущата сметка“ е получен от регресии в съкратена форма, отразяващи основните определящи фактори за салдото между спестяванията и инвестициите, включително фундаментални определящи фактори (например демография, ресурси), фактори на политиката и глобални финансови условия. Вж. Европейска комисия (2016а и 2017 з).

Таблица 1.1 Показатели за финансова стабилност — всички банки в България

(%)	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г., второ тримес- е
Необслужвани дългови инструменти	17,9	19,7	19,8	18,6	14,4	13,0	11,2	10,6
Необслужвани заеми	-	-	-	-	16,0	14,5	12,8	12,1
Необслужвани заеми НФК	-	-	-	-	20,7	23,1	21,1	19,9
Необслужвани заеми НН	-	-	-	-	17,4	16,9	13,9	13,1
Коефициент на покритие	42,0	44,4	49,4	53,0	48,9	50,1	51,3	51,6
Отношение кредити/депозити*	117,4	107,6	102,4	94,1	86,0	77,5	73,6	75,1
Съотношение на капитала от първи ред	15,2	15,7	15,1	16,0	19,6	19,9	20,3	21,0
Съотношение на капиталова адекватност	17,4	17,6	18,6	17,0	21,5	21,6	21,5	22,2
Възвръщаемост на собствения капитал**	6,4	4,7	4,7	4,4	7,2	8,0	11,3	-
Възвръщаемост на активите**	0,8	0,6	0,6	0,6	0,9	1,0	1,5	-

* Общ агрегиран баланс на ЕЦБ: заеми с изключение на тези за правителството и ПФИ/депозити с изключение тези на правителството и на ПФИ

Източник: ЕЦБ

Равнището на необслужваните кредити продължи да намалява, но продължава да е високо. Съотношението на необслужваните кредити (НК), което е на стойност 10,6 % от брутния дълг към юни 2017 г. (данни на ЕЦБ), остава значително по-високо от средното равнище в ЕС от 3,5 %. То обаче намаля от 12,3 % през юни 2016 г., поради намаляващия обем НК и увеличаването на общия обем на кредитите⁶. Освен това, съотношението на заеми с мерки за реструктуриране спрямо общо отпуснатите заеми е било 8 %, което е над средното за ЕС равнище от 2,9 %. Провизиите за необслужваните кредити се увеличиха леко до 51,1 % между септември 2016 г. и септември 2017 г.

Уязвимостта, дължаща се на равнището на необслужваните кредити, частично е смекчена от по-високите равнища на капитализация и провизиите над средното равнище. Като цяло капиталовите буфери са подходящи и предоставят възможност за изчистване на счетоводния баланс. При все това, равнищата на капитала не са еднакво стабилни при всички банки (Европейска комисия, 2017 г.). Освен това, сами по себе си високите равнища на капиталова адекватност не дават достатъчно стимули за намаляване на НК. Други фактори, като например функциониращ вторичен пазар за заеми, подходящи законодателни уредби за

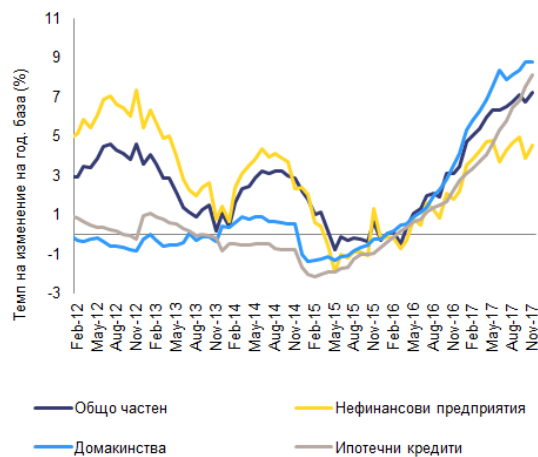
принудително изпълнение и точна оценка на обезпеченията, също са необходими, за да се улесни изчистването на счетоводния баланс. В случаите, когато обезпечението е надценено спрямо пазарната му цена⁷, по-строгите изисквания за провизии биха могли да насърчат банките да изчистят НК. В този контекст за някои банки прилагането на счетоводните разпоредби на Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО) 9 от януари 2018 г. би трябвало да засилят провизиите срещу загуби по заеми.

Кредитирането нарасна и се измести в полза на кредитите в левове (BGN). Общо отпуснатите заеми в частния сектор нараснаха със 7,2 % през ноември 2017 г. в сравнение с предходната година, което се дължи на увеличение от около 15 % при отпускането на заеми в левове. Кредитирането в евро намаля с около 10 %. Кредитирането за нефинансовите предприятия остана почти непроменено и и бе доминирано от заемите в левове, докато кредитирането в евро намаля. Обемът на жилищните ипотечни кредити нарасна с около 7,8 % на годишна база, подкрепен от заеми в левове, като същевременно неговият еквивалент в евро намаля. Промяната във валутните предпочитания е в известна степен нелогична, предвид противоположната промяна в лихвените проценти за депозитите и кредитите. За всички категории заеми лихвените проценти за развитието на нов бизнес намаляха още повече и достигнаха по-ниски равнища за кредитите, изразени в евро, отколкото за тези в левове.

⁽⁷⁾ Неофициални сведения от агенции по събиране на дългове навеждат на мисълта, че съществува разлика между стойността на обезпеченията в балансите на банките и тяхната пазарна цена. Това също би затруднило развитието на функциониращ вторичен пазар на НК.

⁽⁶⁾ БНБ използва по-консервативно определение на необслужваните кредити, според което съотношението на необслужваните кредити е намаляло от 12,9 % в края на 2016 г. на 10,2 % в края на 2017 г.

Графика 1.9: Ръст на вътрешното кредитиране

Въз основа на индекса на условните салда
Източник: ЕЦБ

В последно време цените на активите се покачиха без признаци за надценяване до този момент. Цените на жилищата се увеличиха с 15,7 % в реално изражение между юни 2015 г. и юни 2017 г. (с 23 % в столицата София) и със 7,2 % само през второто тримесечие на 2017 г. Беше наблюдаван също така бърз растеж на операциите на местната стокова борса, като към средата на януари 2018 г. главният борсов индекс SOFIX се покачи с 18 % за една година. Възстановяването изглежда е подкрепено с фундаментални икономически подобрения, като например увеличения на располагаемия доход, подобрен пазар на труда и благоприятни условия за кредитиране.

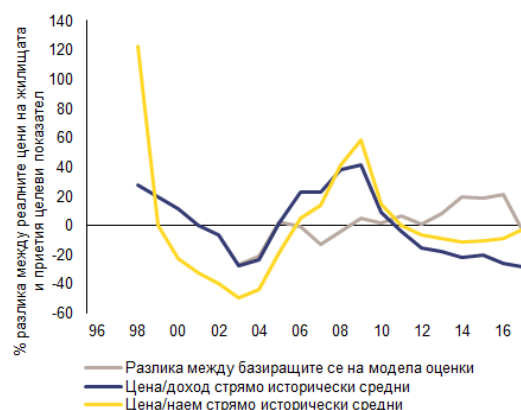
Все още няма признаци за надценяване на недвижимите имоти. Въпреки растежа в последно време, цените на жилищата изглежда са в съответствие с основните икономически показатели (Графика 1.10). Показателите за достъпността и възвръщаемостта на инвестициите в обитавани от собствениците си жилища остават значително под своята дългосрочна средна стойност. По-специално, бързият растеж на brutния располагаем доход означава, че съотношението цена—доход продължи да спада през 2016 г. Докато броят на разрешенията за строителство се увеличи бързо през първото тримесечие на 2017 г., той остава значително по-малък, отколкото преди кризата. Това предполага, че ограниченията на предлагането могат да се отразят на

увеличаването на цените на жилищата и че икономическото въздействие на това увеличение остава скромно досега. Независимо от това, неотдавнашният темп на увеличение и несигурността на модела, които засягат посочените по-горе показатели, налагат непрекъснато внимателно наблюдение на развитието на цените на жилищата.

Публични финанси

България успешно консолидира своите публични финанси и бюджетното развитие се очаква да остане положително. Консолидираният държавен бюджет остана балансиран през 2017 г. Що се отнася до разходите, публичното инвестиране започна да се възстановява, въпреки по-слабия от очаквания напредък при изпълнението на финансирани от ЕС проекти и увеличенията на заплатите в публичния сектор. Що се отнася до приходите, данъците и социалноосигурителните вноски нараснаха, а възстановяването на трансферите от ЕС компенсира увеличението на разходите. Структурното салдо на бюджета също беше балансирано през 2016 г. и 2017 г.

Графика 1.10: Разлики в надценяването на цените на жилищата

Разликите в надценяванията спрямо съотношенията цена/доход, цена/наем и разликите в остойностяването при основния модел. Дългосрочните стойности са изчислени за периода 1995—2016 г.

Източник: изчисления на Европейската комисия

Предвижда се консолидираният държавен бюджет да остане балансиран през 2018 г. и да отбележи излишък през 2019 г. Предвижда се допълнителното повишаване на заплатите в

публичния сектор и на инвестициите да бъде компенсирано от добро изпълнение на приходите. Очаква се увеличението на заплатите в частния сектор и по-високите социалноосигурителни вноски да окажат положително въздействие върху публичните приходи. Очаква се също да се увеличат приходите от косвени данъци в съответствие с по-големите публични инвестиции потребление.

Консолидиранията държавен дълг спадна през 2017 г. Спадът до под 26 % от БВП през 2017 г. се дължи на положителното въздействие на първичния излишък и погасяването на дълговете (на стойност около 2 процентни пункта от БВП) от натрупаните фискални резерви. Първичните излишъци и ниските плащания по лихви, предвидени за 2018 г. и 2019 г., се очаква да доведат до допълнително намаляване на консолидирания държавен дълг.

Таблица 1.2 Ключови икономически и финансови показатели — България

	2004-07	2008-12	2013-14	2015 г.	2016 г.	прогноза		
						2017 г.	2018 г.	2019 г.
Реален БВП (на годишна база)	6,9	1,1	1,1	3,6	3,9	3,8	3,7	3,5
Потенциален растеж (на годишна база)	6,2	1,8	1,6	3,0	3,0	3,2	3,3	3,3
Частно потребление (на годишна основа)	9,5	1,0	0,1	4,5	3,6	.	.	.
Публично потребление (на годишна основа)	2,4	-0,4	0,4	1,4	2,2	.	.	.
Бруто образуване на основен капитал (на годишна основа)	16,5	-4,3	1,8	2,7	-6,6	.	.	.
Износ на стоки и услуги (на годишна основа)	15,0	2,9	6,3	5,7	8,1	.	.	.
Внос на стоки и услуги (на годишна основа)	19,7	-1,1	4,7	5,4	4,5	.	.	.
Принос към растежа на БВП:								
Вътрешно търсене (на годишна основа)	10,8	-0,6	0,5	3,6	1,2	.	.	.
Материални запаси (на годишна основа)	0,7	-0,7	-0,3	-0,1	0,4	.	.	.
Нетен износ (на годишна основа)	-4,6	2,2	0,9	0,1	2,3	.	.	.
Принос към растежа на потенциалния БВП:								
Общо труд (часове) (на годишна основа)	1,8	-1,0	-0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3
Надрупване на капитал (на годишна основа)	2,0	2,0	1,1	1,0	0,7	0,7	0,8	0,8
Обща факторна производителност (на годишна основа)	2,3	0,8	0,9	1,7	2,0	2,1	2,2	2,2
Разлика между фактическия и потенциалния БВП	1,5	0,1	-1,5	-1,4	-0,5	0,0	0,5	0,7
Равнище на безработица	9,5	9,3	12,2	9,2	7,6	6,4	6,0	5,7
Дефлатор на БВП (на годишна основа)	7,5	4,1	-0,1	2,2	2,2	0,6	2,1	2,1
Хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ) (на годишна основа)	6,8	4,6	-0,6	-1,1	-1,3	1,2	1,4	1,5
Номинално възнаграждение на заето лице (на годишна основа)	8,6	9,8	7,2	5,6	5,8	7,8	8,3	6,9
Производителност на труда (реална, на заето лице (на годишна основа)	3,8	2,7	1,1	3,3	3,4	.	.	.
Разходи за труд за единица продукция (РТЕП, за цялата икономика (на годишна основа)	4,5	6,9	6,0	2,3	2,3	4,6	4,8	3,5
Реални разходи за труд на единица продукция (на годишна основа)	-2,7	2,6	6,1	0,1	0,1	3,9	2,7	1,4
Реален ефективен валутен курс (РТЕП (на годишна основа)	2,8	4,5	6,8	-0,2	1,0	4,8	4,6	1,3
Реален ефективен валутен курс (ХИПЦ (на годишна основа)	3,4	1,6	-0,4	-3,3	-0,4	0,3	1,5	.
Процент на спестяванията на домакинствата (нетните спестявания като процент от нетния располагаем доход)	-15,9	-6,6	-4,8	-2,6	3,5	.	.	.
Кредитни потоци в частния сектор, консолидирани (% от БВП)	26,6	9,2	3,1	-0,3	4,0	.	.	.
Дълг на частния сектор, консолидиран (% от БВП)	86,1	129,4	127,7	110,5	104,9	.	.	.
от който дълг на домакинствата, консолидиран (% от БВП)	16,2	25,0	23,1	21,7	20,9	.	.	.
от който нефинансов корпоративен дълг, консолидиран (% от БВП)	69,9	104,4	104,6	88,8	84,0	.	.	.
Брутен необслужван дълг (% от общия размер дългови инструменти и общия размер заеми и аванси) (2)	.	14,7	16,5	13,0	11,2	.	.	.
Предприятия, нето предоставени (+) или нето получени (-) заеми (% от БВП)	-6,1	1,7	8,2	7,1	6,3	10,0	10,0	10,2
Предприятия, брутен оперативен излишък (% от БВП)	27,1	28,7	29,3	30,6	27,1	28,8	28,1	28,1
Домакинства, нето предоставени (+) или нето получени (-) заеми (% от БВП)	-9,9	-5,1	-2,2	-1,6	1,1	-4,8	-5,2	-5,4
Индекс на дефлираните цени на жилищата (на годишна основа)	24,8	-6,8	1,0	1,6	7,1	.	.	.
Инвестиции в жилища (% от БВП)	3,9	3,4	1,7	1,4	2,7	.	.	.
Салдо по текущата сметка (% от БВП), платежен баланс	.	-6,5	0,7	0,0	5,3	2,5	2,2	2,0
Търговско салдо (% от БВП), платежен баланс	.	-6,7	-0,6	0,8	4,4	.	.	.
Търговия със стоки и услуги (на годишна основа)	2,8	1,2	0,3	1,4	3,4	-1,3	0,6	0,5
Салдо на сметка „Капитал“ (% от БВП)	.	1,1	1,7	3,1	2,2	.	.	.
Нетна международна инвестиционна позиция (% от БВП)	.	.	-74,3	-61,2	-47,0	.	.	.
Нетен търгуем външен дълг (% от БВП) (1)	.	.	9,1	20,7	29,3	.	.	.
Брутен търгуем външен дълг (% от БВП) (1)	.	.	60,2	54,8	54,5	.	.	.
Експортен пазарен дял спрямо напредналите страни (%-на промяна за 5 години)	59,5	25,8	10,3	13,9	5,1	.	.	.
Експортен пазарен дял, стоки и услуги (на годишна основа)	6,4	-0,1	3,5	-2,1	8,0	.	.	.
Нетни потоци от ПЧИ (% от БВП)	.	-6,1	-2,5	-5,1	-0,7	.	.	.
Салдо на сектор „Държавно управление“ (% от БВП)	1,4	-1,6	-2,9	-1,6	0,0	0,0	0,0	0,2
Структурно салдо (% от БВП)	.	.	-0,8	-1,1	0,1	0,0	-0,2	-0,1
Консолидиран дълг на сектор „Държавно управление“ (% от БВП)	25,0	14,8	22,0	26,0	29,0	25,7	24,3	22,8
Съотношение между данъците и БВП (%)	30,9	27,2	28,3	29,1	29,0	29,5	29,6	29,4
Данъчна ставка за несемейно лице, получаващо средната работна заплата (%)	20,5	21,5	21,6	21,6	.	.	.	.
Данъчна ставка за несемейно лице, получаващо 50% от средната работна заплата (%)	12,1	21,5	21,6	21,6	.	.	.	.

1) НМИП без преките инвестиции и портфейли от акции

2) Местни банкови групи и самостоятелни банки, дъщерни дружества под чуждестранен контрол от ЕС и извън него, и клонове под чуждестранен контрол от ЕС и извън него.

Източник: Евростат и ЕЦБ към 30 януари 2018 г., когато са налични данни; Европейската комисия за прогнозните данни (зимна прогноза за реалния БВП и хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ), есенна прогноза от 2017 г., в противен случай)

2. НАПРЕДЪК ПО СПЕЦИФИЧНИТЕ ЗА ДЪРЖАВАТА ПРЕПОРЪКИ

Напредъкът по изпълнението на препоръките, отправени към България през 2017 г. ⁽⁸⁾ трябва да се разглежда в дългосрочна перспектива от въвеждането на Европейския семестър през 2011 г. насам. При разглеждането на многогодишната оценка на изпълнението на специфичните за държавата препоръки от момента, когато са били приети, се вижда, че по около 74 % от всички специфичните за държавата препоръки (СДП), отправени към България, е постигнат поне „известен напредък“. По 26% от тези СДП е бил постигнат „ограничен“ или „никакъв напредък“ (Графика 2.1). От 2011 г. насам, последователните смени на шест правителства (две служебни и четири редовни) допълнително забавиха усилията за реформи. Настоящото правителство обаче изглежда ангажирано с последващи действия по приоритетите за реформи и продължава усилията за реформи във възлови сектори. Бяха предприети мерки в няколко области на политиката, предмет на СДП, но са необходими допълнителни усилия за постигането на по-осезаеми резултати в прилагането на реформите. Последното усложнява също оценката на изпълнението на СДП.

Графика 2.1: Цялостно и многогодишно прилагане на СДП през периода 2011—2017 г. към момента (1), (2), (3)

1) Цялостната оценка на специфичните за държавата препоръки във връзка с фискалната политика изключва спазването на Пакта за стабилност и растеж

2) годишна оценка за 2011 г.: Различни категории за оценката на СДП

3) В многогодишната оценка на СДП се разглежда тяхното прилагане от тяхното приемане за първи път до изготвянето на доклада за страната за 2018 г.

Източник: Европейска комисия

Най-значимият напредък бе постигнат в увеличаването и изравняването на

⁽⁸⁾ За оценката на други реформи, проведени в миналото, вж. по-специално раздел 4.

законоустановената пенсионна възраст чрез пенсионната реформа от 2015 г. Органите предприемат непрекъснати усилия за справяне с предизвикателствата на пазара на труда, свързани с участието на групите в неравностойно положение, но остават някои съществени проблеми. Реформата на публичната служба по заетостта е добър пример за непрекъснатото изпълнение на реформите. Борбата с бедността и насърчаване на социалното приобщаване продължават да бъдат голямо предизвикателство и мерките, предприети в отговор на препоръките, не отговарят на мащаба на проблема. В застой е работата по механизъм за определяне на минималната работна заплата — СДП от няколко години.

Приемането на Закона за предучилищното и училищното образование е друг пример за успешното изпълнение на СДП. Реформата на висшето образование се ускори. От 2014 г. насам обаче България не е напреднала значително с подобряването на предлагането на качествено образование за групите в неравностойно положение въпреки няколко скоростни мерки.

Чрез реформите в здравеопазването, започнати през 2015—2016 г., бяха разсеяни опасенията, повдигнати в няколко последователни СДП, но много законодателни мерки все още са в процес на подготовка, а изпълнението на други мерки е в застой, като например селективно договаряне, основаващо се на Националната здравна карта.

Препоръките относно обществените поръчки, отправени за пръв път през 2011 г., не са се променили значително през годините. Редица мерки бяха въведени, но предстои да бъде определено конкретното въздействие върху условията за възлагане на обществени поръчки. До този момент напредъкът в подобряването на административния капацитет на органите в областта на обществените поръчки е недостатъчен, няма и конкретни постижения в електронните обществени поръчки.

През периода 2015—2017 г. България постигна известен напредък в подобряването на събираемостта на данъците и в намаляването на дела на неформалната икономика. Тя се вслуша в препоръката да изработи всеобхватна стратегия, но със закъснение.

Известен напредък бе постигнат през 2015—2017 г. в прегледа на активите и счетоводните баланси във финансовия сектор, в предприемането на последващи действия и в укрепване на надзора. Органите проведоха преглед на качеството на активите и стрес тестове в банковия сектор, но степента на независимост и естеството на стрес тестовете не отговаряха изцяло на изискванията на препоръката. Прегледите на пенсионните фондове и застрахователния сектор бяха проведени с висока степен на независимост и прозрачност. Бяха препоръчани последващи действия и изпълнението им е в ход. Бяха приети мерки за подобряване на надзора и остава те да бъдат финализирани.

От 2014 г. бе постигнат известен напредък в реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност. Беше приета процедура за реструктуриране на предприятията, но са необходими мерки, гарантиращи, че тя постига целта си. Все още липсват някои елементи на функционираща уредба.

Като цяло през 2017 г. България постигна известен напредък в изпълнението на специфичните за държавата препоръки⁽⁹⁾ Известен напредък бе постигнат при по-нататъшното подобряване на събираемостта на данъците и при спазването на данъчната дисциплина, както и при засилването на принудителните мерки за намаляване на неформалната икономика, по-специално на недекларирания труд. Известен напредък бе отбелязан при предприемането на последващи мерки по прегледите във финансовия сектор, подобряването на банковия и небанковия надзор и улесняването на намаляването на необслужваните корпоративни заеми.

Известен напредък бе постигнат при подобряването на насочването на активните политики по заетостта и интеграцията между службите по заетостта и социалните служби, занимаващи се с групите в неравностойно положение. Постигнат беше ограничен напредък в по-доброто предоставяне на качествено общо образование, по-специално по отношение на ромите, както и за разширяване на обхвата на здравното осигуряване, както и при намаляването на преките плащания от страна на пациентите и преодоляването на недостига на здравни специалисти. Ограничен напредък бе постигнат в създаването на прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата, въпреки че беше постигнат известен напредък в подобряването на обхвата и адекватността на минималните доходи. Накрая, известен напредък бе постигнат при осигуряването на ефективно изпълнение на Националната стратегия за обществените поръчки в периода 2014—2020 г.

⁽⁹⁾ В обобщаващата таблица в приложението е представена информация относно степента на напредък и предприетите действия в отговор на политическите съвети от съответната подчаст на СДП.

Таблица 2: Обобщаваща таблица за оценка на СДП

България	Обща оценка на напредъка по специфични за държавата препоръки (СДП) за 2017 г.
СДП 1: Да продължи да подобрява събирането на данъците и спазването на данъчното законодателство, включително чрез цялостен пакет от мерки за периода след 2017 г. Да ускори прилагането на мерките за намаляване на размера на неформалната икономика, по-специално на недекларирания труд.	- Известен напредък при допълнителното подобряване на събираемостта на данъците - Ограничен напредък при ускоряването на прилагането на мерки за намаляване на размера на неформалната икономика.¹
СДП 2: Да предприеме последващи мерки по прегледите на финансовия сектор, по-специално по отношение на престапрателните договори, надзора на групово равнище, акциите с трудно определена стойност и експозициите към свързани лица. Да подобри банковия и небанковия надзор посредством изпълнението на подробни планове за действие в тясно сътрудничество с европейските органи. Да улесни намаляването на все още високото равнище на необслужвани заеми на предприятията, като се основава на пълен набор от инструменти, включително чрез ускоряване на реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност и чрез насърчаване на функционираща вторичен пазар за необслужвани заеми. (От значение за ПМД)	Известен напредък - Известен напредък при предприемането на последващи мерки по прегледите във финансовия сектор - Известен напредък при подобряването на банковия и небанковия надзор - Известен напредък при създаването на условия за намаляване на все още високото равнище на необслужваните корпоративни заеми
СДП 3: Да подобри насочването на активните политики по заетостта и интеграцията между службите по заетостта и социалните служби за групите в неравностойно положение. Да увеличи предоставянето на качествено общо образование, по-специално за ромите. Да увеличи покритието на здравното осигуряване, да намали преките плащания от страна на пациентите и да се справи с недостига на здравни специалисти. В консултация със социалните партньори да състави прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата. (От значение за ПМД)	Ограничен напредък - Известен напредък при подобряването на насочването на активните политики по заетостта и интеграцията между службите по заетостта и социалните служби за групите в неравностойно положение - Ограничен напредък при увеличаването на предоставянето на качествено общо образование, по-специално за ромите - Ограничен напредък при увеличаването на покритието на здравното осигуряване, намаляването на преките плащания от страна на пациентите и справянето с недостига на здравни специалисти - Ограничен напредък при въвеждането на прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата - Известен напредък по отношение на подобряването на обхвата и адекватността на схемата на минималния доход
СДП 4: Да гарантира ефективното прилагане на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки за периода 2014—2020 г.	Известен напредък Известен напредък по отношение на гарантирането на ефективното прилагане на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки за периода 2014—2020 г.

¹ Настоящата обща оценка на СДП 1 не включва оценка на спазването на Пакта за стабилност и растеж.

Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) са от основно значение за справяне с възловите предизвикателства пред приобщаващия растеж и сближаването в България. Това се извършва по-специално чрез инвестиции в реформата на публичната администрация, включително в областта на обществените поръчки, чрез подобряване на цялостната бизнес среда и укрепване на достъпа на МСП до финансиране. ЕСИФ са също от основно значение за реформата на висшето образование, като я превръщат в предпоставка за бъдещи инвестиции в тази област. Пречките пред инвестициите в образованието и здравеопазването намалят, а ефективността в здравеопазването се подобри чрез изместване на неговите приоритети от болнични към амбулаторни грижи.

Държавите членки могат да поискат от Комисията техническа помощ за подготовка, замисъл и изпълнение на стимулиращи растежа структурни реформи. Службата за подкрепа на структурните реформи (СПСР), в сътрудничество със съответните служби на Комисията, осигурява специална техническа помощ, за която не е необходимо съфинансиране, и се предоставя по искане на

държавата членка. Подкрепата е предназначена за приоритети, определени в контекста на процеса на икономическо управление на ЕС (т.е. изпълнение на СДП), но обхватът на подкрепата на СПСР е по-широк, тъй като тя може да обхваща и реформите, свързани с други приоритети на Комисията, или реформи, предприети по инициатива на държавите членки.

България поиска помощ по линия на СПСР, за да подпомогне прилагането на реформите в различни области, като например управлението на приходите, малките и средните предприятия, образованието, достъпа до капиталови пазари, съдебната реформа, енергетиката и екологията, финансовото управление и вътрешния одит. По-специално, СПСР вече предостави подкрепа чрез независим анализ на структурния и функционалния модел на прокуратурата, подпомогна създаването на фискалния съвет и подкрепи изготвянето на система за услуги и обезщетения при инвалидност.

Карта 2.1: Бяха постигнати осезаеми резултати чрез подкрепа на ЕС за структурните промени в България

България е бенефициер на значителна помощ по линия на европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) и може да получи до 9,8 милиарда евро до 2020 г. Това представлява около 3 % от БВП годишно в периода 2014—2018 г. и 55 % от публичните инвестиции¹. До 31 декември 2017 г. приблизително 5,3 милиарда евро (54 % от общата стойност) бяха отпуснати за проекти на място: 3000 МСП получиха безвъзмездна помощ, бяха създадени 300 нови стартиращи предприятия, а 600 безработни успяха да започнат нов бизнес. Освен това капацитетът за рециклиране на отпадъци ще се увеличи със 105 000 тона, а на още 220 000 души ще бъде предоставено подобро водоснабдяване и канализация. В сравнение с периода 2007—2013 г. над 500 милиона евро се предоставят чрез финансови инструменти, което е двукратно увеличение.

ЕСИФ помагат за преодоляване на предизвикателства пред структурната политика и за изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки. Финансираните действия включват, наред с другото, мерки за подобряване на цялостната бизнес среда и развитието на човешките ресурси, включително чрез улесняване на достъпа на малките и средните предприятия до финансиране, както и за намаляване на пречките пред инвестициите в образованието, социалния сектор и сектора на здравеопазването, чрез повишаване на административния и техническия капацитет на местната публична администрация и действия за подобряване на ефективността на съдебната система.

Бяха предприети редица реформи още като предварително условие за подпомагане по линия на ЕСИФ². Стратегията за интелигентна специализация беше разработена за съсредоточаване на инвестициите в научни изследвания и иновации върху продукти с висок пазарен потенциал. За придвижването напред на реформите в областта на научните изследвания и иновациите е необходим много силен ангажимент от страна на българските органи, за да се улесни участието на местните предприятия и за да се подобри сътрудничеството между предприятията и публичните научноизследователски институции. Националният план за транспорта позволи своевременно изготвяне на шосейни и железопътни проекти, изпълнявани не само с подкрепа от ЕСИФ, но и от Механизма за свързване на Европа (МСЕ), Европейската инвестиционна банка (ЕИБ) и национално финансиране. Реформата на обществените поръчки, включително *въвеждането на електронни* обществени поръчки, повишава ефикасността на публичните разходи. С картографирането на нуждите на здравната инфраструктура в българската система за спешни медицински грижи се цели да се подобри координирането и насочването на инвестициите, подобряващи достъпа до здравеопазване. Системата за висше образование беше реформирана като предварително условие за инвестиции в тази област.

България напредва по усвояването на средства от Европейския фонд за стратегически инвестиции (ЕФСИ). Към декември 2017 г. цялостният обем финансиране на операции, одобрени от ЕИБ в рамките на ЕФСИ, възлезе на 349 милиона евро, което се очаква да доведе до инвестиции в частния и публичния сектор в размер на общо 1,5 милиарда евро. По-конкретно, до момента бяха одобрени 3 проекта в рамките на инфраструктурния и иновационния прозорец, които възлизат на 281 милиона евро финансиране от ЕИБ в рамките на ЕФСИ. Очаква се това да задейства почти 652 милиона евро инвестиции. В рамките на предназначенията за МСП до момента са одобрени 9 споразумения с финансови посредници. Финансирането от Европейския инвестиционен фонд, станало възможно чрез ЕФСИ, възлиза на 68 милиона евро, което се очаква да мобилизира повече от общо 923 милиона евро инвестиции. Около 6 000 по-малки предприятия или стартиращи предприятия ще възползват от тази помощ. МСП се нареждат на първо място по брой и одобрен обем операции, следвани от научноизследователската и развойната дейност.

Финансирането по „Хоризонт 2020“, Механизма за свързване на Европа и други пряко управлявани фондове на ЕС допълва ЕСИФ. В края на 2017 г. България подписа споразумения за 406 милиона евро за проекти в рамките на Механизма за свързване на Европа.

¹ Публичните инвестиции се определят като: бруто образуване на основен капитал + инвестиционни субсидии + националните разходи за селското стопанство и рибарството — вж. също <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/BG>

² Преди програмите да бъдат приети, държавите членки са длъжни да спазват редица т.нар. предварителни условия, които имат за цел да подобрят условията за по-голямата част от областите на публичните инвестиции.

3. ОБОБЩЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ КОНСТАТАЦИИ ОТ ЗАДЪЛБОЧЕНИЯ ПРЕГЛЕД ПО ПРОЦЕДУРАТА ПРИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДИСБАЛАНСИ

В настоящия доклад е представен задълбочен преглед за българската икономика. През февруари 2017 г. Комисията заключи, че в България са налице прекомерни макроикономически дисбаланси, свързани по-специално със зони на уязвимост във финансовия сектор, съчетани с голяма корпоративна задължнялост в контекста на непълна корекция на пазара на труда. В Доклада за механизма за предупреждение за 2018 (Европейска комисия, 2017 г.) се стигна до заключението, че за България следва да се извърши нов задълбочен преглед, за да се оценят развитията по отношение на установените дисбаланси. Анализите от значение за задълбочения преглед могат да бъде намерени в раздел 4.2, посветен на финансовия сектор, включващ развитията в задължнялостта на частния сектор в раздел 4.2.3. Друга важна тема за задълбочения преглед са инвестициите поради връзките им със задължнялостта на частния сектор и растежа. Тя е анализирана в раздел 4.4. Аспекти от адаптирането, свързани с пазара на труда, са разгледани в раздел 4.3.

3.1. ДИСБАЛАНСИТЕ И ТЯХНАТА ТЕЖЕСТ

Цялостната стабилност на банковия сектор продължи да се подобрява въпреки оставащите слабости. През 2016 г. прегледът на качеството на активите и стрес тестовете (ПКА/СТ) показаха като цяло стабилни резултати. В него се посочват също така областите със слабости, сред които слабите капиталови буфери на две банки. Счетоводните баланси на банките нараснаха в последно време, качеството на активите им се подобри, а равнищата на техните капитали се повиши. Двете банки възстановиха своите буфери и в момента се работи за възстановяването на тяхната стабилност. За някои слабости продължава да е необходимо внимание, включително експозицията към активи, чиято стойност е трудно определяема, и сделките между свързани лица. Делът на необслужваните кредити намаля, но продължава да е голям.

Стабилността на небанковия финансов сектор се подобри, но остават някои проблеми. Нетните активи, държани от пенсионните фондове и застрахователните дружества, нараснаха заедно с пазара на дългови ценни книжа и капитализацията на фондовата борса. Лицензите на двама застрахователи бяха отнети в резултат на независимия преглед на счетоводните им баланси. Въпреки нарасналите усилия за надзор, остават някои конкретни проблеми. Сред тях са обработката на специфични презастрахователни договори, остойностяването на някои нетъргувани активи и надзорът на групово равнище.

Отрицателната нетна международна инвестиционна позиция се подобри. Нетната международна инвестиционна позиция на България се увеличи от - 92 % от БВП през 2010 г. до [- 47,7 %] от БВП през 2017 г. и се очаква да се подобри допълнително през 2018 г. Въпреки че е още слаба, тя частично отразява статута на държавата като догонваща икономика. Освен това нетната международна инвестиционна позиция се състои предимно от ПЧИ, резервите са големи и нетният външен дълг е положителен. Поради тези причини външната експозиция на страната не се счита за дисбаланс.

Въпреки текущото намаляване на задължнялостта дългът на частния сектор остава голям в сравнение със сходни държави от региона. Дългът на частния сектор е спаднал от 132 % от БВП през 2013 г. на 105 % от БВП през 2016 г. Този спад е главно свързан с намалението на задължнялостта в нефинансовите корпорации, докато съотношението на дълга на домакинствата е сред най-ниските в ЕС. Дълговата тежест на предприятията може да се отрази отрицателно на инвестициите и растежа в средносрочен план. Все още високото равнище на съвкупните НК потвърждава, че остават слабости.

Пазарът на труда се подобри, но структурни проблеми все още възпрепятстват функционирането му. Въпреки силния спад на безработицата и дългосрочната безработица, делът на младите хора, неучастващи в никаква форма на заетост, образование или обучение,

остава голям. Недостигът на работна сила и несъответствията между търсените и предлаганите умения оказват отрицателно въздействие върху функционирането на пазара на труда и върху капацитета на икономиката да се приспособява.

3.2. РАЗВИТИЕ, ПЕРСПЕКТИВИ И МЕРКИ НА ПОЛИТИКАТА

Положителното развитие, настъпило на макроикономическо равнище, заедно с някои политически действия, доведоха до намаляване на дисбалансите. Стабилността на финансовия сектор се подобри, както в банковия, така и небанковия. Продължи намаляването на задлъжнялостта в частния сектор. Пазарът на труда също продължи да се подобрява. Очаква се динамиката на растежа да продължи и да подкрепи намаляването на дълга и развитието на пазара на труда.

Вземат се мерки за преодоляване на слабостите във финансовия сектор, но те все още не са изпълнени. Бяха предприети важни стъпки за намаляване на потенциалните макрофинансови рискове, произтичащи от банковия сектор. Българската народна банка (БНБ) отправи препоръки за последващи действия към банките и тяхното изпълнение е в ход. Бяха приети изменения в Закона за кредитните институции с цел да укрепнат изискванията за управление и отчитане на сделки между свързани лица. Мерките, които остава да бъдат изпълнени, са приключването на преразглеждането на ръководството за надзорен преглед и оценка, укрепване на уредбата за реструктуриране на банките и одобряване на плановете на банките за реструктуриране. Продължава прилагането на последващи мерки спрямо независимите прегледи в небанковия финансов сектор. Надзорният орган на небанковия сектор предприе някои мерки за подобряване на своето функциониране, а други могат да бъдат приключени скоро, но остават предизвикателства, свързани с надзора. Бяха приети изменения на Закона за Комисията за финансов надзор (КФН), предназначени да подобрят надзора. Приет бе план за действие за преодоляване на слабостите в небанковия надзор. Оставащите проблеми във финансовия

сектор включват експозициите към свързани лица, активите с трудно определяема стойност, надзора на групово ниво, третирането на презастрахователни договори и все още високото съотношение на НК.

Намаляването на високото равнище на корпоративна задлъжнялост се затруднява от непълната реформа на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност и все още неразвения вторичен пазар на НК. Реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност напредва бавно, но все още липсват някои елементи за функционираща уредба. Освен това, един по-развит пазар на НК би могъл да улесни освобождаването от натрупаните от банките НК и реструктурирането на жизнеспособни предприятия.

Въпреки някои мерки, остават предизвикателства, затрудняващи постигането на ефективно съответствие между предлагането и търсенето на работна сила. Постигането на съответствие между търсенето и предлагането е възпрепятствано от продължаващите структурни проблеми. Въпреки въведената методика за мониторинг на ефективността на мерките на политиката, все още има потенциал да се подобри насочеността и ефективността на активните политики за заетост. Структурните проблеми остават, включително големият дял млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, както и недостигът на работна ръка и несъответствието между търсените и предлаганите умения. Освен това България все още не разполага с достатъчно прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата.

3.3. ЦЯЛОСТНА ОЦЕНКА

България продължава да е изправена пред финансови дисбаланси под формата на оставащи слабости във финансовия сектор, съчетани с относително големия корпоративен дълг. Икономиката се подобри, а външният сектор не представлява дисбаланс. Стабилността на финансовия сектор се увеличила, макар че е необходим допълнителен напредък за приключване на последните

реформи. Задлъжнялостта на частния сектор намаля благодарение на подобрените икономически условия, но продължава да е относително голяма. Същото важи и за дела на НК, което предполага евентуални проблеми с разпределението на кредитите и необходимост от инструменти за намаляване на НК. Реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност напредна, но още не е завършена. Пазарът на труда се подобри, въпреки някои оставащи структурни проблеми. Като цяло дисбалансите са овладени, но някои слабости във финансовия сектор и значителната корпоративна задлъжнялост биха могли да ограничат икономическия растеж.

Таблица 3.1: Матрица за оценка на процедурата при макроикономически дисбаланси за България

Сериозност на предизвикателството		Развитие и перспективи	Ответни мерки на политиката
Дисбаланси (неустойчиви тенденции, уязвимости и свързаните с тях рискове)			
Финансов сектор	Рисковете, произтичащи от банковия и небанковия финансов сектор, са свързани с опасения за качеството на кредитите, нормите за тяхното отпускане в някои институции, оценката на обезпеченията и някои нетъргувани активи. Структурата на собственост на някои от институциите не благоприятства най-добрите бизнес практики. Реализирането на тези рискове ще представлява предизвикателство за финансовата стабилност, за ефективността на разпределянето на ресурсите в икономиката, както и за публичните финанси. Съотношението на необслужваните кредити (НК) на банките продължава да е сред най-високите в Европа, и по-специално за нефинансовите предприятия. Голямото съотношение на НК потиска растежа на кредитирането, като ограничава както търсенето, така и предлагането на финансиране от банките. Потенциалните рискове за макроикономическата стабилност от пенсионните фондове и застрахователния сектор неотдавна се увеличиха с оглед на нарастващата им роля. Прегледите на пенсионните фондове и застрахователните дружества потвърдиха необходимостта от установяването на свързаните лица и от подобряването на оценката на инвестициите в неликвидни пазари и инструменти.	Въз основа на резултатите от ПКА/СТ централната банка поиска от две банки да възстановят своите капиталови буфери. Банките спазиха срока за възстановяване на своите буфери и в момента полагат усилия за възвръщане на своята стабилност. Като цяло няма публично достъпна информация за напредъка по изпълнението на препоръките, отправени към банки в резултат от ПКА (отвъд капиталовите изисквания). Благоприятната макроикономическа среда помогна на банките да намалят постепенно размера на своите необслужвани заеми. Високото равнище на необслужвани заеми продължава да представлява предизвикателство. Неразвитият пазар на необслужвани кредити възпрепятства тяхното изчистване. Въпреки че като цяло тези дефицити са относително малки в сравнение с капиталовите изисквания и наличните собствени средства на застрахователния сектор, прегледът на застрахователния сектор показва, че една четвърт от проверените дружества и групи не отговарят напълно на изискванията за капиталова адекватност.	БНБ отправи препоръки за последващи действия към банките. Тяхното изпълнение е в ход. Насоките на ЕЦБ за изготвяне на стратегии за справяне с необслужваните кредити в счетоводните книги на банките се прилагат към дъщерните дружества на банки от еврозоната, които оперират в България. По-ранните планове на БНБ да разшири тези насоки към местните банки (Европейска комисия, 2018г) не бяха потвърдени. Парламентът прие изменения на член 45 от Закона за кредитните институции с цел да се засилят изискванията за управление и отчитане на сделки между свързани лица (вж. раздел 4.2.1). Сред бъдещите предизвикателства са справянето с експозициите към активи с трудно определима стойност и подобряването на надзора В следствие на резултатите от проведените проверки на счетоводните баланси на застрахователните дружества и активите на пенсионните фондове Комисията за финансов надзор (КФН) отправи препоръки към дружества, нуждаещи се от капитал и с пропуски по отношение на управлението. КФН организира втори кръг от проверки, за да провери изпълнението на последващите действия, предприети от първото преразглеждане. През ноември 2017 г. Народното събрание прие промени в Кодекса за социално осигуряване, включително по-широкото определение за свързани лица в съответствие с международните стандарти. Бяха приети изменения на Закона за Комисията за финансов надзор (КФН), предназначени да подобряват надзора. Приет бе план за действие за преодоляване на слабостите в небанковия надзор. Все още не са решени някои въпроси, като например третирането на специфични презастрахователни договори, устойчивостта на някои нетъргувани активи и надзорът на групово равнище (вж. раздел 4.2.2)

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

Дългове на предприятията и намаляване на задлъжнялостта	Дълговете на нефинансовите предприятия нараснаха много над основните икономически показатели в навечерието на световната финансова криза, но започнаха да се коригират от 2013 г. насам и понастоящем се доближават до основните равнища малко под пруденциалните равнища. Неправилното разпределение на кредитните се отрази на високото равнище на необслужваните кредити, но в средносрочен план това може обаче да се превърне в пречка за растежа. (вж. раздел 4.2.4).	Дългът на частния сектор, натрупан в по-голямата си част от нефинансови предприятия, продължава да е голям в сравнение със сходни държави. Въпреки това намаляването на задлъжнялостта продължи. Освен това силният растеж на номиналния БВП се очаква да подкрепи допълнително продължаващия процес на намаляване на задлъжнялостта (вж. раздел 4.2.4).	Необходими са допълнителни политически стъпки за подобряване на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност, включително прилагането на наскоро приетото законодателство и подобряването на институции и практики (вж. раздел 4.2.5).
Проблеми с адаптирането			
Пазар на труда	Въпреки подобренията в равнището на безработицата, активността и заетостта остават под средните за ЕС. Процентът на младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, продължава да е много висок. Съществуващият недостиг на работна сила и несъответствията между търсените и предлаганите умения нарушават функционирането на пазара на труда и капацитета за приспособяване. Равнищата на минималната работна заплата все още се определят без прозрачен механизъм, основан на съответните макро показатели. Без такъв механизъм не може да бъде постигнат правилен баланс между целите за подпомагане на заетостта и конкурентоспособността и същевременната защита на трудовите доходи (вж. раздел 4.3.1).	През следващите години се очаква да продължи започналото през 2014 г. намаляване на безработицата и дългосрочната безработица. Структурните проблеми обаче остават, включително големият дял млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, както и недостигът на работна ръка и несъответствието между търсените и предлаганите умения. Административното решение за 9,5 %-но повишаване на минималната работна заплата за 2017 г. и 10,9 % за 2018 г. ще бъде последвано от увеличение с 9,8 % за 2019 г. и с 8,9 % за 2020 г.	Правителството предприе стъпки за подобряване на насочеността и обхвата на активните политики по заетостта. Участието в тези политики обаче все още е ограничено. Интегрирането на социалните услуги и услугите по заетостта е все още непълно. Запазват се разлики в политиките в областта на определянето на минималната работна заплата, тъй като все още предстои да бъде разработен прозрачен механизъм (вж. раздел 4.3.1).
Заклучения от извършения в рамките на ЗП анализ			
- В България се запазват натрупаните дисбаланси, свързани с някои слабости във финансовия сектор и голямата корпоративна задлъжнялост в сравнение със сходни държави от региона. Въпреки че намаляват, тези дисбаланси все още биха могли да тежат върху развитието на кредитирането и на средносрочните перспективи за растеж. - Продължи започналото през 2015 г. стабилизиране на банковия сектор. Експозициите към активи с трудна определима стойност и нездравите бизнес практики продължават да бъдат предизвикателство пред надзорните органи. Продължи намаляването на задлъжнялостта в корпоративния сектор, но дългът на частния сектор остава голям, а съотношението на необслужваните кредити високо. Въпреки подобренията в пазара на труда като цял дялът на младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение остава голям. Запазват се също недостигът на работна ръка и несъответствието между търсените и предлаганите умения. - В процес на изпълнение са последващи действия от прегледа на качеството на активите. Бяха предприети мерки за допълнително укрепване на банковия надзор и те са в процес на изпълнение. Продължават да са налице недостатъци в застрахователния сектор и проблеми, свързани с някои презастрахователни договори. Все още не са отстранени рисковете за дългосрочните ползи за титулярите на партии в пенсионните фондове. Бяха предприети стъпки за подобряване на небанковия финансов надзор, но остават някои проблеми. Реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност напредна, но още не е завършена.			

Източник: Европейска комисия

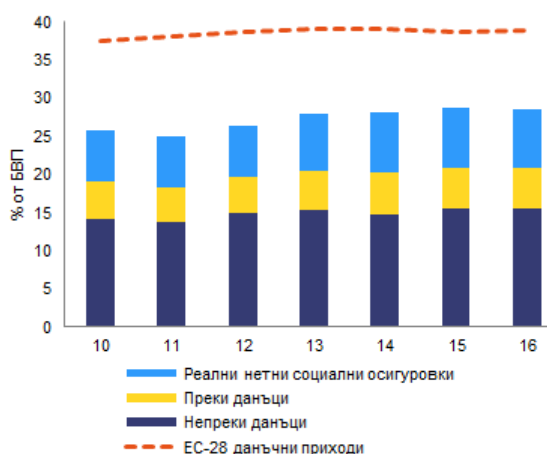
4. ПРИОРИТЕТИ ЗА РЕФОРМИ

4.1. ПУБЛИЧНИ ФИНАНСИ

4.1.1. ДАНЪЧНА ПОЛИТИКА

В България равнището на данъчно облагане е относително ниско, а данъчната структура, благоприятстваща растежа. Данъчните приходи като процент от БВП са най-ниски в ЕС и доста под средните за ЕС (графика 4.1.1). Непреките данъци (най-вече върху потреблението) са основен източник на приходи. Те представляват над 15 % от БВП, докато средната стойност за ЕС е около 13 %. Данъците, свързани с околната среда, особено по отношение на транспортните горива, съставляват значителна част от данъчните приходи в сравнение с други държави членки⁽¹⁰⁾. Това е така независимо от ниските данъчни ставки върху основните моторни горива (бензин и дизел), които са малко над минималното равнище за ЕС и не са били увеличавани от 2011 г. насам за бензина и 2013 г. за дизела. Данъците върху потреблението са с по-малко отрицателно въздействие върху икономическия растеж, но често са регресивни.

Графика 4.1.1: Основни категории на данъчните приходи

Източник: Европейска комисия

Въпреки опростената данъчна система, административната тежест на плащането на данъци остава висока. Данъчните ставки

върху доходите на физическите лица и корпорациите са плоски — 10 % и са сред най-ниските в ЕС, с цел привличане на инвеститори. Данъчните основи на подоходния данък са сравнително широки, със слабо използване на освобождаване от данъци. Едновременно с това цялостната административна тежест, свързана със спазването на данъчното законодателство, е голяма. Плащането на данъци отнема много повече време, отколкото в други държави членки (PWC, 2017 г.), което се дължи главно на изисквания за съответствие по отношение на социалните осигуровки и данъците върху труда.

Способността на данъчната система да коригира бедността и социалните различия са ограничени. Неравенството в доходите, измерено чрез коефициента на Джини за разполагаемия доход (т.е. след приспадането на данъците и обезщетенията), е най-голямото в ЕС. Процентът на изложените на риск от бедност бе вторият по големина през 2016 г. (вж. раздел 1). Относително малката разлика между неравенството на пазара и разполагаемия доход предполага, че данъчните и социално-осигурителните системи играят ограничена роля в борбата с неравенството в доходите. По своя замисъл системите за плосък подоходен данък обикновено се характеризират със слаба (или никаква) степен на прогресивност. Ниското съотношение между данъци и БВП също така не дава възможност за предоставянето на обществени блага и услуги, които вероятно биха намалили неравенствата, насърчили социалната мобилност (вж. раздел 4.3.4) и икономическото развитие.

Въпреки че леко намалява, сенчестата икономика⁽¹¹⁾ продължава да бъде значително предизвикателство. Неизпълнението на потенциалните приходи от ДДС остава значително — 21 % от общите

⁽¹⁰⁾ България заема 10-о място в ЕС през 2015 г. (Европейска комисия, 2017 г.)

⁽¹¹⁾ Неофициалната или сенчестата икономика включва всички икономически дейности на работници и икономически единици, които — по закон или на практика — не са обхванати или са недостатъчно обхванати от официални уредби. (СДП, 2018 г.)

задължения по ДДС (почти 2,3 % от БВП), което е значително над средното равнище за ЕС от 12,8 % (CASE, 2017 г.). Въпреки че няма официални измервания на обема на сенчестата икономика, проучвания, основаващи се на моделиране ⁽¹²⁾, сочат, че сенчестата икономика е два пъти по-голяма от средната за ЕС. Асоциацията на индустриалния капитал в България оцени загубата на приходи поради сивата икономика ⁽¹³⁾ на повече от 2 % от БВП през 2016 г. При много от тези измервания резултатите на България са се подобрили с течение на времето, но нейното класиране в ЕС все още е много слабо.

Недекларираният труд продължава да пречи пазара на труда и възпрепятства справедливите условия на труд. Въпреки че въвеждането на едnodневни трудови договори в селското стопанство спомогна за намаляване на недекларирания труд в сектора (Industry Watch, 2017 г.), броят на хората, работещи без договор в цялата икономика, нараства — от 37 500 през 2012 г. до 55 900 през 2016 г. (Национален статистически институт, 2013 и 2017 г.). Всеки седми работник е обявил, че получава заплата („в плик“) със занижено деклариране (William и Horodnic, 2017 г.), а националните органи считат, че 47 % от работодателите и 58 % от заетите са изложени на риск да участват в занижено деклариране на заетостта ⁽¹⁴⁾. Организираните се съвместни инспекции на данъчните органи и органите по труда, които се очаква да доведат до бъдещи подобрения по отношение на ефикасността и обхвата.

Въведени са редица мерки, за да се решат постоянните проблеми със събирането на данъци и за намаляване на административната тежест при плащането

на данъци. През 2015 г. България въведе в действие всеобхватна стратегия за спазване на данъчното законодателство и план за действие. Органите също така продължиха да въвеждат и да коригират някои мерки за контрол. През 2017 г. прилагането на стратегията беше подобро, а контролът и мерките за събиране на данъчните задължения станаха по-интензивни. До края на 2017 г. бе дадено началото на повече от 60 % от мерките, включени в стратегията, но не всички са приключени. Органите обмислят да удължават стратегията след 2017 г.

Усилията за подобряване на спазването на данъчната дисциплина дават резултат, но въздействието върху приходите е все още ограничено. Между 2013 г. и 2016 г. данъчните доходи останаха сравнително стабилни като процент от БВП (Графика 4.1.1). Органите очакват допълнителните приходи от предприетите мерки за подобряване на данъчната дисциплина, надвишаващи 0,8 % през 2017 г. През същата година, редица други мерки на политиката — вече приети и приложени, сред които увеличението на социалните осигуровки и акцизните ставки, се очакваше да доведат до допълнителни приходи от 0,5 % от БВП (Министерство на финансите, 2017 г.). Въпреки тези развиятия, оценява се, че данъчните приходи са се увеличили само с малка част вследствие на комбинираното въздействие на мерките на политиката. Това означава, че данъчната система все още не е в състояние да реализира пълния си потенциал по отношение на данъчните приходи.

4.1.2. ЕФЕКТИВНОСТ НА ПУБЛИЧНИТЕ РАЗХОДИ

Държавният бюджет предвижда ограничени ресурси за насърчаване на социалното и икономическото развитие. Средните публични разходи бяха близки до 36 % от БВП, срещу 46 % от БВП средно за ЕС през 2017 г. Структурата на публичните разходи показва, че неотложните социални и икономически нужди получават само ограничени ресурси. Бюджетът за социални политики, образование и здравеопазване е много по-малък като процент от БВП в сравнение със средната стойност в ЕС (графика 4.1.2). Това обяснява отчасти слабото въздействие на обществената политика върху

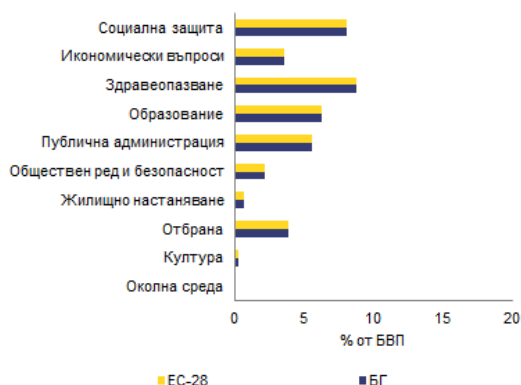
⁽¹²⁾ Вж. например Schneider (2016 г.). В това проучване сенчестата икономика „включва цялото законно, ориентирано към пазара производство на стоки и услуги, което е умишлено скрито от публичните органи“, за да се избегнат плащане и правни задължения.

⁽¹³⁾ Вж. BIA (2017 г.). В това проучване се изчисляват нереализирани приходи въз основа на промяната в БВП и неговите компоненти.

⁽¹⁴⁾ Съгласно анализа на риска, извършен от Дирекция „Управление на риска“ на Националната агенция за приходите, относно заниженото деклариране на заетостта.

намаляването на бедността и неравенството. Освен това ниското равнище на благоприятстващи растежа разходи, често определяно като публични разходи за инвестиции, образование и здравеопазване, показва липса на подходящо насочване към стимулиращи растежа области на политиката.

Графика 4.1.2: Публични разходи по категории, средно за 2011–2015 г.

Източник: Европейска комисия

В зависимост от областта на политиката по-високите или по-ефективни публични разходи биха могли да се окажат решаващи. Според неотдавнашно сравнение между различните държави от ЕС ефективността на публичните разходи, т.е. резултатите на политиката, измерени с набор от показатели, ефективността се оказва сравнително слаба във всички категории разходи. В областта на образованието, здравеопазването и публичните услуги, където публичните разходи са сред най-малките в ЕС, въпреки че изпълнението на политиките е слабо, то е на равнище сходно или по-добро от държави членки със сходни разходни модели, което сочи малко по-високо равнище на ефективност. Ефикасността на публичните разходи е сравнително слаба в области, където се изразходват много средства, като например защитата на обществения ред, безопасността и инфраструктурата (Европейска комисия, 2016 г.). По-новите данни потвърждават като цяло оценката (Серрагуло и др., 2018 г.).

Планирането и изпълнението на бюджета са стабилни, но наблюдението на развитието в самите разходни категории е ограничено. Министерството на финансите подготвя

годишните и средносрочните бюджети и следи за изпълнението на бюджета на месечна основа. Въпреки това, информацията, засягаща главните публични разходи, като например системите за плащане, размера на заетостта в публичния сектор и получателите на социални помощи, остава разпокъсана. След решение на правителството през 2016 г. Световната банка предприе преглед на разходите, съсредоточен върху разходите за поддръжка и персонал в седем министерства и 21 общини, включително задълбочена оценка на разходите за полицейските и противопожарните служби, както и на системите за управление на отпадъците. Очаква се проектът да бъде завършен през лятото на 2018 г. и да приключи с набор от препоръки и наръчник за бъдещите прегледи на разходите.

4.1.3. ДЪРЖАВНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Икономическите показатели на държавните предприятия (ДП) са слаби в сравнение със държавите от региона и с частния сектор. По показателя възвръщаемост на собствения капитал, рентабилността на държавните предприятия в повечето сектори е значително по-ниска от тази в частния сектор (Bower, 2017 г.). По подобен начин ДП в България функционират по-зле по отношение на капиталовата и трудовата ефективност в сравнение с частния сектор и със сходните държави (Bower, 2017 г.). Енергетиката е секторът с най-големи финансови загуби и ДП в този сектор са най-задължените. В транспортния сектор двете железопътни ДП имат задължения на стойност 2,6 % от БВП. Правителството възнамерява да използва средства от отдаването на концесия за управление на летище София, за да помогне за модернизирването на губещия и силно задълженения и държавния железопътен оператор „БДЖ“.

Резултатите на държавните предприятия представляват източник на несигурност и риск за публичните финанси. Общо задълженията на държавните предприятия, в които държавата притежава поне 50 % и упражнява контрол, възлизаха през юни 2017 г. на почти 17 % от БВП (Министерство на финансите, 2017 г.). Почти половината от тези

задължения са към дружества извън сектор „Държавно управление“, и следователно представляват условни задължения, които държавата трябва да гарантира или покрива.

Корпоративното управление на държавните предприятия продължава да бъде предизвикателство. Рамката за управление на ДП не изпълнява повечето от условията, определени в насоките на ОИСР относно корпоративното управление на държавните предприятия (ОИСР, 2015 г.). Основните предизвикателства са: i) в много случаи неясна обосновка за държавната собственост и разпокъсана надзорна уредба, ii) липсата на финансова насоченост и отчетност, както и iii) назначенията на управленски длъжности често се извършват без провеждане на състезателни процедури или без стимули за оптимизиране на стойността (вж. също Bower, 2017 г.). Силни са присъствието и ролята на политическия елемент. Това често се извършва за сметка на дългосрочните визия и координация, прозрачност и стандарти за управление на високо равнище.

основа на широкия си мандат съветът започна да публикува своите мониторингови доклади относно годишните и средносрочните фискални планове и относно изпълнението на бюджета и спазването на Закона за публичните финанси. Съветът обаче все още е изправен пред значителни предизвикателства при изпълнението на основните си задачи, главно поради ограничените налични ресурси. Неотдавнашните опити на съвета да увеличи финансовата си самостоятелност не получи необходимата подкрепа от страна на правителството и парламента. През февруари 2018 г. обаче Парламентът прие законодателно изменение, увеличаващо персонала на Съвета от трима на петима експерти.

4.1.4. ФИСКАЛНА РАМКА

България предприе допълнителни стъпки за подобряване на фискалната рамка. Органите наскоро измениха Закона за публичните финанси, за да го приведат в пълно съответствие с изискванията на бюджетните рамки на ЕС (Директива на Съвета 2011/85). Измененията имат за цел: i) подобряване на прозрачността на публичните финанси чрез разширяване на обхвата на изискването за систематично сравняване на официалните прогнози с последните прогнози на Комисията, ii) повишаване на ефективността на националните правила с количествено изражение, като се уточняват последиците при неспазване на двете правила за разходите, и iii) подобряване на многогодишното бюджетно планиране посредством системно използване на сценария без промяна на политиката, като референтна стойност за различните сценарии на политика.

Фискалният съвет на България е разширил дейността си, но има редица пречки за неговото ефективно функциониране. Въз

4.2. ФИНАНСОВ СЕКТОР

Стабилният финансов сектор е важен етап по пътя на присъединяването към еврозоната. Приемането на еврото означава и присъединяване към банковия съюз. Поради това е изключително важно да се гарантира, че финансовият сектор е стабилен, добре регулиран и контролиран, и особено институциите от системно значение.

4.2.1. БАНКОВ СЕКТОР

Банките са постигнали напредък в изпълнението на препоръките на Българската народна банка (БНБ) след анализа на качеството на активите, но все още са необходими известни усилия. Прегледът, направен от БНБ през 2016 г. (Европейска комисия, 2017 г.), установи, че две банки трябва да възстановят своите капиталови буфери, въпреки че все още отговарят на минималните регулаторни капиталови изисквания (БНБ, 2016 г.). Банките спазиха срока за възстановяване на капиталовите си буфери и в момента полагат усилия за възвръщане на своята стабилност. Двете банки работят с външни консултанти с цел подобряване на практиките за управление на риска, по-специално във връзка със своите портфейли от необслужвани активи, и за намаляване на риска за своите счетоводни баланси, отчасти чрез разпродаване на учредени в тяхна полза обезпечения. Намаляването на рисковете, свързани с големи експозиции, и подобряването на оценяването на обезпеченията са от основно значение за укрепването на счетоводните баланси и засилването на устойчивостта на банките като цяло. В допълнение, по-голямата от двете банки се е опитала да набере свеж капитал, включително чрез привличане на нови основни инвеститори, но до края на януари 2018 г. не е успяла да го направи. Преструктурирането на сектора беше засилено от предварителното одобрение на БНБ на приватизацията на средна по размер банка от приобретател, който обаче не е банков субект.

Банките работят за подобряване на своите вътрешни политики и процедури. Препоръката на БНБ за подобряване на вътрешните политики и процедури бе насочена по-специално към банките, които са

постигнали незадоволителни резултати в проведените през 2016 г. стрес тестове и затова се нуждаят от укрепване на своята устойчивост при сътресения. Банките предприеха мерки във връзка с тези препоръки и освен това се подготвиха за въвеждането на новите Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО 9), които влязоха в сила през януари 2018 г. БНБ въведе двустепенен преглед на нивото на подготвеност на банките. Фактът, че новите правила на МСФО 9 за провизиите срещу загуби по кредити биха могли да доведат до по-големи провизии срещу загуби по кредити, в някои банки допринася за оздравяването на счетоводните баланси на банките и намаляването на все още високото равнище на необслужваните кредити (НК).

Беше постигнат значителен напредък в подобряването на банковия надзор, но някои важни мерки все още трябва да бъдат изцяло приложени. БНБ изпълни принудително своя подробен план за 2015 г. за подобряване на банковия надзор. Ключовите мерки, които остава да бъдат изпълнени, включват завършване на преразглеждането на ръководството за надзорен преглед и оценка, укрепване на рамката за реструктуриране и одобряване на планове за реструктуриране на банките. Освен това е забавен процесът на модернизиране на инструментите за ИКТ в отдела за банков надзор. През ноември 2017 г. парламентът прие изменения в няколко законодателни акта за укрепване на рамката на БНБ за вземане на решения и за подобряване на надзорния процес.

Органите предприеха стъпки за подобряване на надзора на риска от експозиции към свързани лица. Парламентът прие изменения на член 45 от Закона за кредитните институции, който установява прагове за експозициите към свързани лица. Целта на измененията е да се разшири обхватът на съответното законодателство за по-добро установяване на съответните рискове. Остава да се види в каква степен те могат да интегрират икономическите взаимовръзки в оценката на сделки между свързани лица. Изискванията за управление и отчитане на сделки между свързани лица също бяха засилени.

Банковият надзорен орган вече не възнамерява да следва подхода на ЕЦБ по отношение на необслужваните кредити. Насоките на ЕЦБ относно необслужваните кредити, публикувани през март 2017 г., изискват от банките в еврозоната, особено тези с високо равнище на обезценени заеми, да изготвят вътрешни стратегии за справяне с необслужваните кредити в счетоводните си книги (ЕЦБ, 2017 г.). Тези насоки се отнасят и до българските дъщерни дружества на банки от еврозоната. По-ранните планове на БНБ да разшири тези насоки спрямо местните банки (Европейска комисия, 2018г) не са били потвърдени. Вместо това може да се вземе предвид текущата работа на Европейския банков орган по този въпрос.

4.2.2. НЕБАНКОВ СЕКТОР

Бяха извършени независими прегледи на счетоводните баланси на застрахователните дружества и на активите на частните пенсионни фондове. Като част от плана си за преодоляване на прекомерните макроикономически дисбаланси правителството възложи на небанковия надзорен орган — Комисията за финансов надзор (КФН), да осъществи независими прегледи на счетоводните баланси на застрахователните дружества и на активите на частните пенсионни фондове. Освен това бяха проведени стрес тестове на застрахователния пазар на счетоводните баланси след прегледите, за да се предостави на КФН повече информация относно потенциалните рискове. Тези прегледи бяха приключени в началото на 2017 г.

В застрахователния сектор, въпреки известен напредък, все още съществуват проблеми, свързани с третирането на презастрахователните договори и надзора на групово равнище. Прегледите/стрес тестовите установиха недостатъци по отношение на изискванията за платежоспособност в застрахователния сектор, както и проблеми, свързани с третирането на

презастрахователните договори ⁽¹⁵⁾ и надзора на групово равнище ⁽¹⁶⁾. Въпреки че беше установено, че застрахователният сектор като цяло разполага с достатъчно капитал, една четвърт от проверените дружества и групи не отговаряха изцяло на капиталовите изисквания. По-голямата част от дружествата, при които бе установен недостиг на капитал, взеха мерки, за да изпълнят капиталовото изискване за платежоспособност и да преодолеят някои управленчески слабости, за които надзорният орган предприе мерки. Беше отнет лицензът на двама застрахователи. Други въпроси все още остава да бъдат решени чрез надзорни мерки.

Все още не са отстранени рисковете за дългосрочните ползи за титулярите на партии в пенсионните фондове. В активите на частните пенсионни фондове бяха направени само незначителни корекции, но проверителите изтъкнаха важни опасения за някои от фондовете. Тези опасения включват концентрация на активи на вътрешния пазар за търгувани и нетъргувани активи, ниска ликвидност и обем на търговия на националната фондова борса и недостатъчна информация относно експозицията към свързани лица. Всички тези рискове биха могли да имат значително въздействие върху средствата на разположение на титулярите на партии на етапа на изплащане, който ще започне по същина около 2020 г. За някои фондове бе установено, че не разполагат с подходящи инструменти за идентифициране и мониторинг на свързаните лица. Също така в някои случаи бяха идентифицирани сложни структури на собственост и кръстосани участия. Законът се спазва, но това може да не

⁽¹⁵⁾ Оценката на покритието, предоставено на застрахователите чрез ясно определени презастрахователни договори, е била завишена за някои застрахователи, тъй като надзорният орган е използвал по-малко консервативен подход, отколкото подхода, обяснен от ЕЮРА в сесия с въпроси и отговори. Сега се очаква надзорният орган правилно да приложи по-консервативния подход въз основа на докладите на застрахователите през 2018 г.

⁽¹⁶⁾ Оценката на групово ниво по време на прегледа, отразяваща основен аспект на основания на анализ на риска подход към надзора в рамките на директивата „Платежоспособност II“, не е била подходяща, а в някои случаи не е била извършена. Това важи особено за онези застрахователни дружества, които са отнесли до съда въпроса за обхвата на своята оценка на групово ниво.

е достатъчно, за да се гарантира интересът на титулярите на партии на пенсионните фондове. КФН взе мерки по отношение на някои пенсионни фондове с цел адаптиране на оценките спрямо пазарните оценки, например относно някои инвестиционни имоти.

КФН изготви серия от препоръки, но някои въпроси трябва да бъдат разгледани допълнително. След прегледа в сектора на пенсионните фондове и в застрахователния сектор, КФН формулира серия от препоръки както за дружествата с капиталови нужди, така и за тези с недостатъци в управлението. В застрахователния сектор по искане на КФН беше извършена нова инспекция от външни експерти с крайна дата 31 декември 2016 г. с цел да се провери въвеждането на изискваните корекции. Оставащите въпроси, свързани с възможни сериозни последици за капиталовите равнища на някои дружества, включват третирането на специфични презастрахователни договори, оценката на някои нетъргувани активи и надзора на групово равнище.

КФН прие план за действие за решаване на важните проблеми, установени от независима оценка. Прегледът на качеството на активите при пенсиите и прегледът на застрахователния счетоводен баланс бяха последвани от независима оценка на надзора от страна на МВФ и Световната банка като част от цялостната програма за оценка на финансовия сектор. Прегледите установиха важни пропуски по отношение на надзора и области, в които е необходимо подобрение. Те включват законодателството, неговото прилагане и цялостното създаване и действие на надзорната институция. КФН работи с ЕИОРА по изготвянето на план за действие за разрешаване на най-неотложните въпроси, който наскоро беше приет.

Предприети са важни стъпки и са планирани по-нататъшни действия за следващите години. През 2017 г. парламентът прие съществени изменения в закона, укрепващи финансовата независимост на КФН чрез пряко събиране на такси от сектора, по-високи глоби и имуществени санкции. Законодателните изменения обхващат и управленската структура на КФН, правната

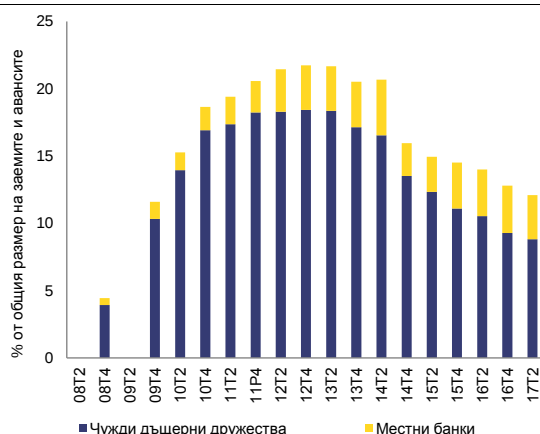
защита и скалите за заплащане. Освен това промените в Кодекса за социално осигуряване включват по-широко определение на термина „свързани лица“ в съответствие с международните стандарти. Други планирани мерки включват увеличаване на ресурсите на КФН от гледна точка на броя на служителите и уменията и подобряване на надзорните практики с подкрепата на подходяща рамка за оценка на риска.

Конкретен пример за по-добър надзор е секторът на автомобилното застраховане. През ноември 2017 г. органите започнаха автоматично съпоставяне на информацията от базите данни за регистрация на автомобили с договорите за застраховка „Гражданска отговорност“ с цел борба с измамите, свързани с тези договори. КФН е предприела допълнителни мерки за осигуряване на подходящо обезщетение на жертвите на пътнотранспортни произшествия, по-специално по отношение на анулираните застрахователни договори и задължението за всички български застрахователи да разполагат с мрежа от представители по исковете във всички държави — членки на ЕС, в съответствие с Директивата за автомобилното застраховане. Тъй като мерките са предприети наскоро, тяхната ефективност ще трябва да бъде оценена през следващите месеци.

4.2.3. НЕОБСЛУЖВАНИ КРЕДИТИ

Съотношението на необслужваните кредити спрямо кредитния портфейл, държан от банковия сектор, е намаляло значително през последните две години. Банковият сектор е доминиран от дъщерни дружества на чуждестранни банки, но местните банки също са активни участници. През последните две години тенденциите във връзка с необслужваните кредити силно се различават между местните и чуждестранните институции. При чуждестранните институции се наблюдава постепенен спад на НК както в абсолютно изражение, така и като процент от общите им портфейли. Обратно, съотношението на НК на местните банки нараства (графика 4.2.1).

Графика 4.2.1: Дял на необслужваните кредити от общия размер на заемите и авансите, всички банки

Данни от 2014 г. въз основа на извадка от FINREP. Данни от преди 2014 г., преизчислени въз основа на пълна извадка

Източник: ЕЦБ

Обемите на вторичния пазар на необслужвани кредити остават малки.

Въпреки че се наблюдава тенденция на постепенен спад, съвкупното съотношение на НК остава високо — около 10,6 % към юни 2017 г. (по данни от ЕЦБ), което основно представлява резултат от кредитния бум преди рецесията от 2009 г.⁽¹⁷⁾ Това отчасти е следствие на много плиткия вторичен пазар на необслужвани кредити. Той се състои почти изцяло от сделки с необезпечени потребителски заеми⁽¹⁸⁾ и се управлява главно от няколко дъщерни дружества на банки от еврозоната. Националните институции не са склонни да участват. Въпреки дългия среден период на просрочване на по-голямата част от необслужваните кредити, участниците на пазара съобщават за голяма разлика между цените, предлагани на пазара, и цените, които банките са готови да приемат, като се имат предвид настоящите нива на обезпечаване.

Съществуват различни активи с трудно определяема стойност, по-специално тези,

⁽¹⁷⁾ Рискът, който НК представляват за счетоводните баланси на банките, се намалява до известна степен от провизии срещу загуби по кредити. Съвкупният коефициент на покритие е 51,2 % към септември 2017 г., с което съотношение на нетните НК към рисково претеглените активи достига 5,9 %.

⁽¹⁸⁾ Необслужваните потребителски заеми представляват по-малко от 10 % от общия размер на необслужваните кредити.

свързани с недвижимо имущество.

Проблемите с оценката на обезпеченията намаляват стимулите за премахване на необслужваните кредити. Някои примери включват обезпечения под формата на недвижими имоти в банковия сектор, вземания и активи в недвижима собственост в застрахователния сектор, както и акции, облигации, недвижими имоти и други финансови инструменти в сектора на пенсионните фондове. По неофициални сведения на агенции за събиране на дългове несъответствията между оценката на банковия одитор⁽¹⁹⁾ и пазарната цена могат да бъдат значителни. Подобни несъответствия бяха констатирани по различни поводи за някои капиталови инструменти и инструменти с фиксиран доход, държани от пенсионни фондове и застрахователни дружества. Това отчасти се дължи на остарели оценки на обезпеченията, което според МВФ е често срещан проблем (МВФ, 2017 г.). От това следва, че честотата на извършване на оценките на обезпеченията не винаги е съобразена със съответните разпоредби на ЕС, които изискват от банките да оценяват търговската недвижима собственост най-малко веднъж годишно, а жилищната недвижима собственост — най-малко веднъж на всеки три години.

Качеството на одита изглежда неравномерно спрямо международните стандарти.

Това създава проблеми с оценката на неликвидни инструменти, търгувани на фондовата борса, и на нетърговани активи, включително вземания, миноритарни дялови участия и дъщерни дружества. За оценката на недвижими имоти одиторите разчитат на оценители с местен лиценз. Въпреки предимството на местния опит, стандартите за оценка варират значително, а системата за лицензиране не изглежда достатъчно стриктна. Със създаването на Камарата на независимите оценители в България лицензираните оценители имаха възможност да получат нов лиценз при поискване. При липсата на задължителна стандартна методика търговските банки имат право да използват

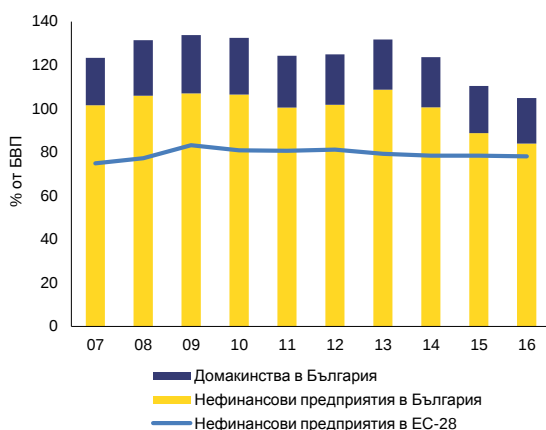
⁽¹⁹⁾ Оценката се извършва от оценител на недвижими имоти, но се заверява от одитора.

различни рамки за оценка, което може да създаде значителни несъответствия. Освен това методиките за индексирани оценки не са преразгледани от БНБ (МВФ, 2017 г.).

4.2.4. ЗАДЛЪЖНОСТ НА ЧАСТНИЯ СЕКТОР

Частният дълг е концентриран основно в нефинансовите предприятия и е голям в сравнение с държавите от региона. Частният дълг е спаднал от 132 % от БВП през 2013 г. на 105 % от БВП през 2016 г. По-голямата част от този спад е свързана с намаляване на задлъжнялостта в сектора на нефинансовите предприятия (НФП). През 2016 г. консолидираният дълг на НФП е бил 84 % от БВП, което е доста над равнището на държавите от региона. Дългът на НФП би могъл да има отрицателно отражение върху инвестиционните решения на предприятията и да окаже трайно въздействие върху потенциалния растеж в бъдеще. Обратно, задлъжнялостта на домакинствата е сред най-ниските в ЕС на стойност 21 % от БВП през 2016 г.

Графика 4.2.2: Частен дълг, разбивка

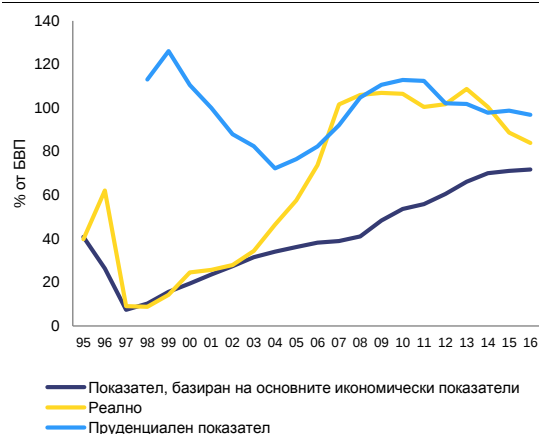
Източник: Европейска комисия

Нуждите от намаляване на задлъжнялостта на НФП спаднаха през последните няколко години. Съотношението на дълга на НФП понастоящем е точно под пруденциалния показател²⁰ (вж. графика 4.2.3). Сегашното

²⁰ Показателите, базирани на основните икономически показатели, са получени от регресии, които отразяват

съотношение на дълга остава над нивото, което би могло да се очаква от основните макроикономически показатели, макар да се приближава до него, и така постепенно премахва голямото повишение на ливъриджа между 2003 г. и 2007 г. Като цяло и с оглед на подобряването на макроикономическите условия и засилената капитализация в банковата система, оставащите нужди от намаляване на задлъжнялостта в корпоративния сектор спаднаха.

Графика 4.2.3: Съотношение на дълга на НФП спрямо показателя, базиран на основните икономически показатели, (1) и пруденциалния праг (2)

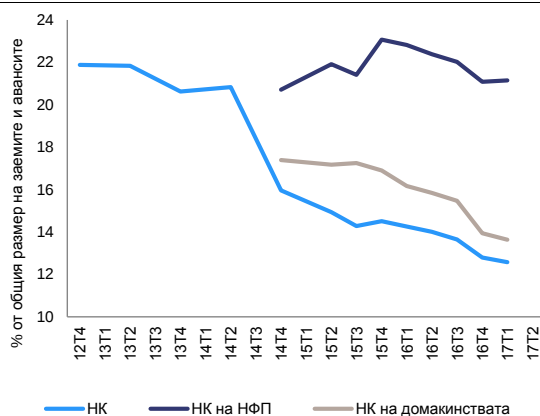
Източник: Европейска комисия

Въпреки по-малките нужди от намаляване на задлъжнялостта, НФП продължават да показват високо равнище на необслужваните кредити. През първото тримесечие на 2017 г. НФП представляват 72 % от необслужваните кредити на банките и около 41 % от общия размер на заемите и авансите. Съотношението на НК в размер на 21,2 % е много по-високо от това на домакинствата — 13,6 % (графика 4.2.4). Въпреки че от края на 2015 г. насам този процент е намалял за НФП, напредъкът определено е по-слабо изразен, отколкото за домакинствата. В този контекст подобряването на качеството на активите на

основните фактори за растежа на кредитите и отчитат определен първоначален размер на дълга. Пруденциалните прагове представляват праг за дълга, отвъд който има голяма вероятност от банкова криза, като се свежда до минимум вероятността от пропуснати кризи, както и вероятността от фалшиви сигнали. Вж. също Европейска комисия (2017м).

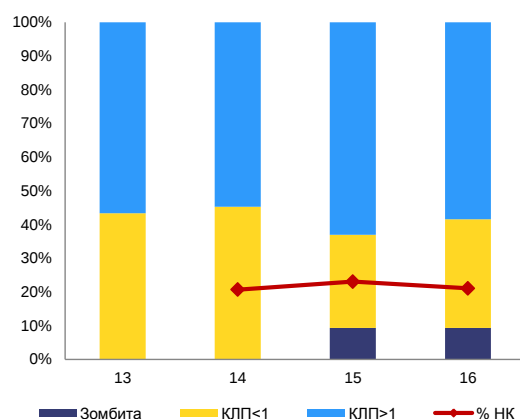
институциите е свързано с намаляване на дела на заемите за НФП в техния портфейл. Докато заемите за НФП са в застой, банковите институции увеличават своето кредитиране за финансови предприятия и органи на управление, които имат много по-нисък процент на необслужвани кредити. Освен това реструктурирането изигра незначителна роля в динамиката на необслужваните кредити. Реструктурираните заеми представляват 7 % от общия размер на заемите през 2017 г. — сравнително стабилен дял, и повечето от тях остават необслужвани.

Графика 4.2.4: Дял на НК от общия размер на заемите и авансите — общо, домакинства и НФП

(1) Данни от 2014 г. въз основа на извадка от FINREP. Данни от преди 2014 г., преизчислени въз основа на пълна извадка.
(2) Общото съотношение на НК включва също заеми за финансови предприятия и публични институции
Източник: ЕЦБ

Графика 4.2.5: Дял на предприятията, изправени пред финансов стрес

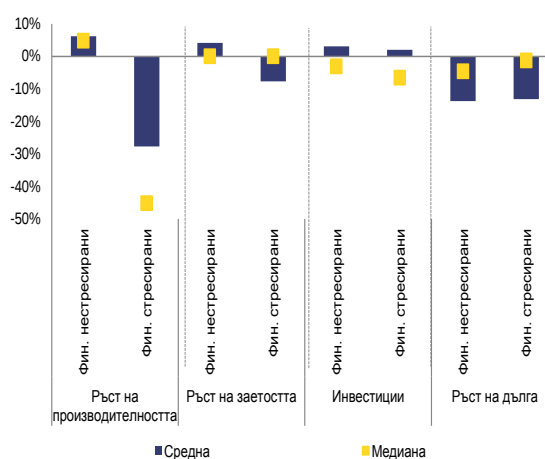
(1) „Зомбита“ се наричат дружествата, които са на възраст под 10 години и за които коефициентът на лихвено покритие (КЛП) е бил под единица в продължение на повече от 3 години подред (налични данни само от 2015 г. нататък).
(2) Анализът не включва дружества в селското стопанство, финансите и застрахователното дело, публичната администрация, изкуствата и домакинствата като работодатели.
Източник: Orbis, изчисления на Европейската комисия

Големият дял на финансово стресирани предприятия⁽²¹⁾ действа като спирачка за растежа.

Финансово затруднените предприятия инвестират по-малко, имат по-слаб растеж и по-ниска производителност (вж. графика 4.2.5). Наличието на голям брой такива предприятия пречи на производителността на макроикономическо равнище. В секторите с голям дял предприятия в затруднено положение производителността на финансово нестресирани предприятия също може да страда от слаба разпределителна ефективност (McGowan, Andrews и Millot, 2017 г.) (вж. графика 4.2.6). През 2016 г. около половината от предприятията с финансов стрес са изпитвали такъв стрес през последните 3 години. Финансовият сектор прави разграничение между финансово стресирани и нестресирани предприятия по отношение на цените, но измененията в обемите са сходни, което поражда опасения за удължаване („евъргрийнинг“) на необслужваните корпоративни дългове.

⁽²¹⁾ Предприятия с коефициент на лихвено покритие под 1.

Графика 4.2.6: Фактор на растежа за финансово стресирани и нестресирани НФП

С изключение на дружествата в селското стопанство, финансите и застрахователното дело, публичната администрация, изкуствата и домакинствата като работодатели.

Източник: Orbis, изчисления на Европейската комисия

4.2.5. НОРМАТИВНА УРЕДБА ЗА ОБЯВЯВАНЕ В НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност съдържа някои слабости. Неефективността на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност забавя намаляването на задлъжнялостта на частния сектор и реструктурирането на необслужваните кредити. Процедурите са дълги и процентът на събиране на вземанията е нисък.

Реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност напредна, но още не е завършена. През декември 2016 г. парламентът прие изменения в Търговския закон и Закона за особените залози, с които бяха въведени нови правила относно реструктурирането на стопанската дейност. Процедурата влезе в сила на 1 юли 2017 г. Все още липсват някои елементи, необходими за една функционираща нормативна уредба, по-специално правила за предоставяне на втори шанс на предприемачите и потребителите в разумен срок след обявяване в несъстоятелност.

Необходими са мерки, за да се гарантира, че новата процедура за реструктуриране

изпълнява предназначението си. Правните изменения представляват основа за оптимизиране на реструктурирането на стопанската дейност. Остава да се види дали предоставеното обучение е подготвило съдиите да прилагат новата процедура ефективно. На етапа на консултациите не бяха положени усилия за запознаване на деловите среди с потенциалните ползи от новата процедура. Новата процедура все още е относително непозната, особено за по-малките предприятия, които ще извлекат най-голяма полза от нея.

Не е направен анализ на ефективността нито на старите, нито на новите процедури, включително за реструктурирането на стопанската дейност. Липсата на практика за събиране на данни и на подходящи инструменти за мониторинг не позволява да се направи оценка. Понастоящем не се събират данни по въпроси като броя дела, заведени и приключени съгласно новата процедура, нито за тяхната продължителност. Липсата на данни възпрепятства и сравнението с алтернативни процедури, които са съществували досега. Това представлява пречка за анализа на полезността на съдебните процедури, за оценката на въздействието на законодателните изменения и в крайна сметка за формулирането и прилагането на стабилни политики. Органите не са уведомили за планове за подобряване на събирането на данни.

4.3. ПАЗАР НА ТРУДА, ОБРАЗОВАНИЕ И СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА

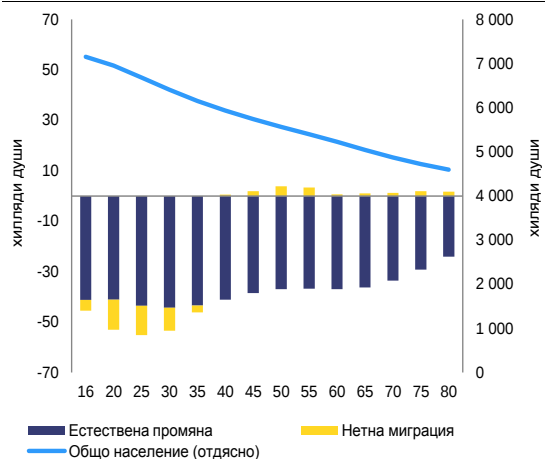
4.3.1. ПАЗАР НА ТРУДА

Силният икономически растеж доведе до стабилно възстановяване на пазара на труда, но продължават да съществуват структурни предизвикателства. Равнището на заетост беше 71,9 % през третото тримесечие на 2017 г., заплатите нарастват, а безработицата намаля значително, достигайки 6,2 % (вж. раздел 1). В България се наблюдава увеличаване на брутният разполагаем доход на домакинствата на глава от населението и малка разлика в заетостта между жените и мъжете. Положителното развитие на пазара на труда обаче не се разпространява равномерно, тъй като мрежите за социална сигурност не са ефикасни за намаляване на голямото неравенство, бедността и социалното изключване. Високото равнище на недеклариран труд (вж. раздел 4.1.1) и ниската степен на участие в активни политики по заетостта възпрепятстват достъпа до пазара на труда и равните възможности. Високият и нарастващ процент на преждевременно напускане на училище и слабите цифрови умения са признак за по-широки проблеми в системата на образованието и водят до недостиг на умения.

Населението застарява и намалява бързо. Това означава по-малко работници и нарастващ коефициент на възрастова зависимост⁽²²⁾. Населението се очаква да намалее с 22 % до 2050 г. (графика 4.3.1) поради нетна миграция, ниска раждаемост и относително висока смъртност. Този прогнозиран спад е един от най-големите в ЕС (Евростат, 2017а). Повечето българи, живеещи в чужбина, са в трудоспособна възраст, което допълнително влошава неблагоприятното демографско изменение. Високият процент на икономическа неактивност е друг повод за тревога.

⁽²²⁾ Брой на лицата на възраст 65 години спрямо тези за на възраст 15—64 г.

Графика 4.3.1: Демографски прогнози (2016—2080 г.)

Източник: Европейска комисия

Различията между градските и селските райони и между отделните региони са големи. В селските райони процентът на безработица, дялът на младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, нивото на риск от бедност и социално изключване и преждевременно напускане на училище са доста над средните стойности на равнище ЕС и на национално равнище, въпреки отлива на хора в трудоспособна възраст. Това води до големи неравенства във възможностите. Правителството се стреми да отстрани някои от тези различия. Програмата „Работа“, насочена към високата безработица в най-слабо развития северозападен регион, ще бъде въведена в останалите общини с подкрепата на Европейския социален фонд (ЕСФ).

Заплатите остават относително ниски, но са се увеличили значително през последните години. Средното възнаграждение на наетите лица за отработен час (4,6 EUR през 2016 г.) е една пета от средното за ЕС, което се обяснява главно с разлики в производителността. Увеличенията на заплатите през последните години помогнаха за намаляване на разликата със средното равнище за ЕС от 34 % през 2010 г. на 43 % през 2016 г. (в паритет на покупателната способност). Въпреки това различията в заплащането с основните държави на местоназначение продължава да бъде основна причина за емиграция. През първите три тримесечия на 2017 г. ръстът на заплатите е

бил особено голям в административните и спомагателните услуги (13,3 %) и производството (9,4 %). Секторните различия в заплатите намаляват, а бързият растеж в частния сектор допринася за съкращаване на разликата в заплащането между публичния и частния сектор.

Увеличенията на минималната заплата се приемат без ясни и прозрачни критерии. Минималната работна заплата беше увеличена от 460 BGN (235 EUR) на 510 BGN (261 EUR), считано от 1 януари 2018 г., и се очаква да нарасне до 610 BGN (312 EUR) до 2020 г. Над 13 % от работната сила, около 400 хиляди души, са получавали минимална работна

заплата в началото на 2017 г. и броят им се очаква да расте. Тези промени в равнището на минималната работна заплата са приети ad hoc, което може да не осигури подходящ баланс между подпомагането на заетостта и конкурентоспособността и защитата на трудовите доходи. Правителството представи предложение за механизъм за определяне на минималната работна заплата за преодоляване на този недостатък, но все още няма споразумение между социалните партньори. През 2018 г. България ратифицира Конвенция 131 на Международната организация на труда относно определянето на минимална работна заплата, което е стъпка в правилната посока.

Каре 4.3.1: Мониторинг на резултатите в контекста на Европейския стълб на социалните права

Европейският стълб на социалните права, обявен на 17 ноември 2017 г. от Европейския парламент, Съвета и Европейската комисия, определя 20 принципа и права в полза на гражданите в ЕС. С оглед на последиците от кризата и промените в нашите общества, предизвикани от застаряването на населението, цифровизацията и новите начини на работа,

БЪЛГАРИЯ		
Равни възможности и достъп до пазара на труда	Преждевременно напускащи образование и обучение (% от населението на възраст 18-24 г.)	За наблюдение
	Разлика в заетостта между жените и мъжете	По-добри от средното
	Квинтилно съотношение на доходите (S80/S20)	Критична ситуация
	Изложени на риск от бедност или социално изключване (в %)	Критична ситуация
	Младежи NEET (% от общото население на възраст 15-24 г.)	Критична ситуация
Динамични пазари на труда и справедливи условия на труд	Коефициент на заетост (% от населението на възраст 20-64 г.)	За наблюдение
	Коефициент на безработица (% от населението на възраст 15-74 г.)	Средно положение
	Ръст на БРДД на глава от населението	По-добри от средното
Социална закрила и приобщаване	Въздействие на социалните трансфери (различни от пенсии) за намаляване на бедността	Критична ситуация
	Деца на възраст до 3 години, за които се полагат грижи в професионални заведения	За наблюдение
	Неудовлетворени по собствена преценка потребности от медицински грижи	Средно положение
	Равнище на цифровите умения на отделните лица	Критична ситуация

Държавите членки са класирани съгласно статистическа методика, съгласувана с Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила. Съгласно методиката се отчитат едновременно равнищата на показателите и техните изменения спрямо съответните средни стойности за ЕС, а държавите членки се класират в седем категории (от „най-добри резултати“ до „критична ситуация“). Например, една държава може да бъде причислена към категория „по-добри от средното“, ако равнището на показателя е близко до средното за ЕС, но се подобрява бързо. За подробности относно методиката направете справка с проекта на Съвместен доклад за заетостта за 2018 г., COM (2017) 674 final.
NEET: лица, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение; БРДД: брутен располагаем доход на домакинствата.

Европейският стълб на социалните права служи като ориентир за подновения процес на сближаване в посока на по-добри условия на живот и труд.

България е изправена пред предизвикателства по отношение на редица елементи от Набора от социални показатели¹, определен в подкрепа на Европейския стълб на социалните права. В България се наблюдава високо равнище на бедност и социално изключване, както и неравенство в доходите. Процентът на младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, продължава да е много висок. Ромите и учениците с по-нисък социално-икономически статус срещат трудности при получаването на достъп до качествено, приобщаващо образование. Равнището на цифровите умения за отделните лица е много ниско. Същевременно разликата в заетостта между жените и мъжете е малка, а брутният располагаем доход на домакинствата на глава от населението бързо расте.

Социалните трансфери имат слабо въздействие върху намаляването на

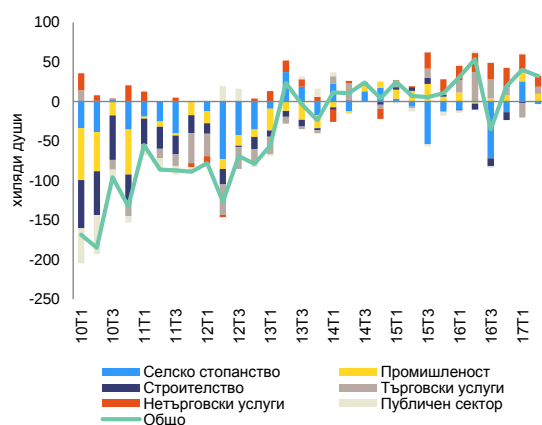
бедността и неравенството на доходите; разходите за социална закрила са много по-ниски от средните за ЕС. Това допринася за трайно високи равнища на бедност (вж. раздел 4.3.4).

За да подобри равнопоставеността в образованието и приобщаването на ромите, България започна да провежда реформа за приобщаващо образование. За борба с преждевременното напускане на училище бяха създадени интегрирани екипи на местно равнище, които да подкрепят напусналите училище деца, така че да се върнат в образователната система. Някои неотдавнашни мерки имат за цел да подкрепят участието на ромите в образованието, включително допълнителни езикови курсове за ученици, чийто майчин език не е български, работа с родителите и допълнителни възможности за завършване на задължителното образование в така наречените „обединени училища“. Предвижда се също така намаляване на задължителната предучилищна възраст на 4 г. Въпреки тези положителни инициативи, все още не са разработени ефективни мерки за намаляване на преждевременното напускане на училище.

¹ Наборът от социални показатели е съставен от 14 основни показателя, като 12 от тях се използват понастоящем за сравняване на резултатите на държавите членки. Показателите „участници в активни политики по заетостта на 100 души, които искат да работят“ и „възнаграждение на наетите лица за отработен час (в евро)“ не се използват поради резерви, изразени от държавите членки. Възможни алтернативи ще бъдат обсъдени в рамките на съответните комитети. БРДД: брутен располагаем доход на домакинствата

Създаването на работни места се е подобрило, но предприятията са изправени пред предизвикателства при намирането на подходящи служители. През първите три тримесечия на 2017 г. ръстът на заетостта на годишна база като цяло е бил положителен в повечето сектори (графика 4.3.2). През 2017 г. в голяма част от страната са били създадени работни места. Съотношението на самостоятелно заетите лица спрямо наетите лица е намаляло на 12,6 % в резултат на по-динамично увеличение на броя на наетите лица. Недостигът на работна ръка е все по-осезаем, по-специално в производството, строителството и цифровия сектор (Manpower, 2017 г.; CEDEFOP, 2017 г.). Намаляващото население в трудоспособна възраст, миграцията и непривлекателните условия на труд са основните причини. Макроикономическите несъответствия между търсените и предлаганите умения са намалели, но остават сред най-високите в ЕС. Общото равнище на уменията се е увеличило, тъй като е нараснал броят на завършващите висше образование. Въпреки това увеличаващото се преждевременно напускане на училище и фактът, че процентът на участие на възрастните в учебни дейности е един от най-ниските в ЕС (2,2 %, а средно за ЕС — 10,8 %), допълнително отслабват дългосрочните перспективи.

Графика 4.3.2: Заетост по сектори, промяна на годишна база

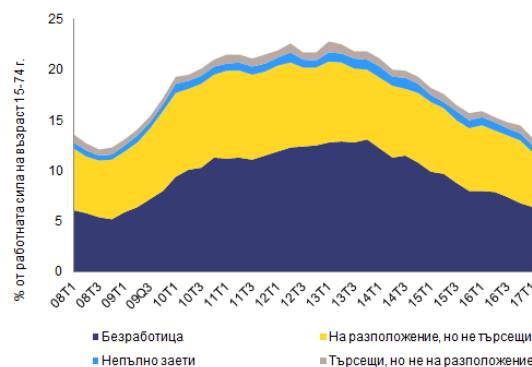

Заетост — вътрешна концепция (хиляди), промяна на годишна база въз основа на сезонно некоригирани данни
Източник: Европейска комисия

Значителната потенциална работна сила представлява възможност за икономиката. През третото тримесечие на 2017 г. обезкуражените работници (на разположение,

но не търсещи работа) са представлявали две трети от безработните (Европейска комисия, 2017к). Принудително работещите на намалено работно време и неактивните лица, които търсят работа, но не са на разположение, взети заедно, са представлявали една трета от безработните (графика 4.3.3). Въпреки че напоследък повечето от лицата, включили се на пазара на труда, преди това са били неактивни, а не безработни, високият дял на обезкуражените работници показва, че подкрепата за активизиране може да е недостатъчна. С правилната комбинация от активни политики по заетостта и социални услуги, групи, като например образованите, но неактивни млади хора, ниско квалифицираните дългосрочно безработни мъже на средна възраст и дългосрочно безработните жени с отговорности за полагане на грижи, биха могли да бъдат по-добре интегрирани на пазара на труда (Световна банка, 2018 г.).

Графика 4.3.3: Равнище на безработица и потенциална допълнителна работна сила

Проценти за лицата на възраст 15—74 години, сезонно коригирани
„На разположение, но не търсещи“ са лицата, които не са нито заети, нито безработни, но желаят да работят, на разположение са да започнат работа през следващите 2 седмици, но не търсят работа.
„Непълно заети“ са лицата, които работят на намалено работно време, но биха желали да работят допълнителни часове и са на разположение.

Източник: Европейска комисия

Дългосрочната безработица е намаляла значително, но продължават да са налице предизвикателства. През третото тримесечие на 2017 г. тя е била 3,3 %, което е с 1,1 процентни пункта по-малко, отколкото преди една година и близо до средното за ЕС. Въпреки това като процент от общата безработица — 53,4 %, тя продължава да бъде значително над средното

равнище за ЕС от 44,4 % (трето тримесечие на 2017 г.). Много от дългосрочно безработните лица са роми, които често са изправени пред трудности при намирането на работа, което се дължи на слаби умения и дискриминация при наемането на работа⁽²³⁾.

Младите хора все още не се възползват изцяло от подобряването на трудовия пазар. Независимо че процентът на младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение (NEET), спадна леко до 18,2 % през 2016 г., той все още е сред най-високите в ЕС и е значително над средното равнище за ЕС от 11,6 %. Над половината от лицата, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, са нискоквалифицирани, а процентът на младите роми, които заявяват, че не работят и не се обучават, продължава да бъде много висок (65 %), особено за момичетата.

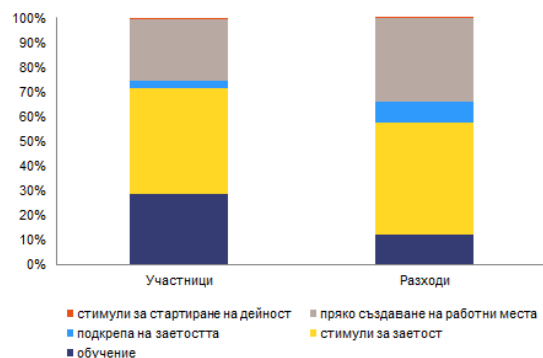
Бяха предприети мерки за справяне с положението на младите хора, но обхватът на гаранцията за младежта все още е малък. Около 80 % от лицата в категорията NEET се считат за неактивни (един от най-високите проценти в ЕС) и като такива не са обхванати от гаранцията за младежта. Само 12 % от тези лица на възраст между 15 и 24 години са били записани в гаранцията за младежта в определен момент през 2016 г., което е намаление спрямо 2014 г. Само 40,5 % от лицата, напуснали схемата, са приели предложение в срок от 4 месеца. Въпреки това редица информационни мерки подпомагат младите хора да започнат работа въпреки все още ниския процент на индивидуално регистриране в публичната служба по заетостта. Повече активни политики по заетостта са насочени към нискоквалифицираните младежи. Сред най-ефективните мерки се оказват кариерните форуми, както и младежките и ромските медиатори на местно равнище.

Участието в активни политики по заетостта остава ограничено. Слабото финансиране и участие ограничават потенциала на политиките за

активизиране⁽²⁴⁾. Тяхната ефективност вероятно е ограничена и от голямата разпокъсаност на политиките и програмите, както и припокриващите се критерии за участие (Световна банка, 2018 г.). Мерките продължават да бъдат съсредоточени преобладаващо върху прякото създаване на работни места и стимулите за заетост. Като се имат предвид големите несъответствия между търсените и предлаганите умения, мерките, насочени към пригодността за заетост на търсещите работа и към недостига на умения, напр. програми за обучение и преквалификация, изглеждат недостатъчно развити (вж. графика 4.3.4).

Агенцията по заетостта е в процес на цялостно модернизиране. Целта е Агенцията да се превърне в модерна и ориентирана към клиента публична служба по заетостта. Реформата обхваща предоставянето на услуги, механизмите за планиране, управлението, изпълнението и мониторинга на всички нива на организацията. Въпреки напредъка, сегментирането на клиентите и управлението на отделните случаи остават непълни, тъй като все още не е въведено напълно функциониращо, ориентирано към компетентностите и основано на информационните технологии предлагане на работни места.

Графика 4.3.4: Разходи за мерки за активизиране и участие в тях, 2017 г.

Източник: Национални данни за 2017 г. от публичните служби по заетостта

Интегрирането на службите по заетостта и социалните служби продължава, но все още

⁽²³⁾ Групите, изложени на най-висок риск от дискриминация на пазара на труда, са етническите малцинства, работниците без договор или тези в селскостопанския сектор, ниско квалифицираните, хората с увреждания и тези на възраст над 55 години (българска Комисия за защита от дискриминация, 2017 г.).

⁽²⁴⁾ През 2015 г. България е изразходвала само 0,14 % от БВП за активни политики по заетостта (включително финансирането от ЕС). В резултат на това само 2,7 % от лицата, желаещи да работят, са участвали в активни политики по заетостта.

не е приключило. Създадени са седемдесет и три центъра за заетост и социално подпомагане, с които се подобрява интеграцията на услугите, предоставяни от бюрата по труда и от Агенцията за социално подпомагане. Планирани са нови услуги, като консултации по семеен труд и мобилни услуги. Въпреки това за постигане на подхода „обслужване на едно гише“ са необходими значителни инвестиции за разширяване на мрежата от центрове и хармонизиране на административните процеси и съвместното управление на досиета, включително събиране и споделяне на данни (Световна банка, 2018 г.). Ограниченото участие на общините — основните доставчици на социални услуги, представлява пречка пред интегрирането на услугите по заетостта и социалните служби.

Социалният диалог е изправен пред няколко предизвикателства. Колективното договаряне се извършва основно на фирмено, отраслово или браншово равнище, но е възпрепятствано от малкия брой членове и слабия капацитет на социалните партньори ⁽²⁵⁾, особено на браншово равнище. Двустранният диалог на национално равнище се влоши през 2016—2017 г., както се вижда от големите разминавания между социалните партньори по въпроси, като например минималните осигурителни прагове, т.нар. „добавка за прослужено време“ и механизма за определяне на минималната работна заплата. Синдикатите считат за положително участието на социалните партньори в разработването и осъществяването на реформи и политики, но с възможност за подобрене, докато мнението на работодателите е по-критично.

4.3.2. ОБРАЗОВАНИЕ И УМЕНИЯ

Образователната реформа напредва, но остават няколко системни

⁽²⁵⁾ По-малко от 10 % от всички предприятия с 10 или повече наети лица членуват в организации на работодателите, което е значително под средното за ЕС от 26 %, но подобно на други държави в региона (ECS, 2013). През 2015 г. само около 30 % от служителите са заявили, че в тяхното дружество има синдикат, съвет на работниците или подобен орган, което е сред най-ниските нива в ЕС (Eurofound, 2017 г.).

предизвикателства. Инвестициите в образованието се подобряват в реално изражение, но остават под средното равнище за ЕС (през 2015 г. 4 % от БВП спрямо 4,9 % за ЕС и 9,8 % от общите държавни разходи спрямо 10,3 % за ЕС). Почти 50 % от учителите са на възраст 50 години или повече. Първоначалната подготовка на учителите не им осигурява в достатъчна степен интеграционни методи на преподаване и не ги подготвя за работа с ученици с неравностоен произход. С неотдавна предприетите мерки се цели подобряване на положението.

С нови учебни програми се цели подобряване на ниските понастоящем образователни резултати. Голяма част от 15-годишните не притежават основните умения, необходими за намиране на решение на проблемите, с които възрастни днес редовно се сблъскват в съвременните общества. 29,6 % от учениците са показали слаби резултати по трите предмета, включени в международното проучване на PISA в областта на образованието (точни науки, четене и математика). Процентът на учениците с най-добри резултати е нисък ⁽²⁶⁾. Делът на населението с основни или повече от основни общи цифрови умения е 29 %, което е сред най-ниските в ЕС. Училищата предоставят обучения по цифрови умения с различно качество и интензивност. От 2015 г. насам обученията по информационни технологии в училищата се уреждат с правителствена наредба. Нейното прилагане постепенно започва, но цифровите умения сред младите хора (16—24 г.) са на ниво 54,3 %, което остава много ниско в сравнение със средната стойност за ЕС от 81,9 % (Индекс на ключовите показатели в областта на цифровите технологии, 2017 г.). През 2017—2018 г. продължи реформата на учебните програми във втори, шести и осми клас.

Ниската степен на приобщаване на ромите в сферата на образованието продължава да бъде предизвикателство. 67 % от ромите на възраст 18—24 години преждевременно напускат училище, като жените са изложени на непропорционален риск от отпадане (77 % спрямо 57 % при мъжете) (FRA, 2016 г.). Прилагането на забраната на сегрегация на

⁽²⁶⁾ 2,9 % по точни науки (средно ЕС: 7,6 %), 3,6 % по четене (8,7 %) и 4,4 % по математика (10,7 %).

класовете продължава да бъде предизвикателство. 48 % от ромските ученици в несегрегирани квартали са включени в класове, в които всички или повечето деца са роми.

Въпреки някои подобрения, въздействието на социално-икономическия статус върху учебните резултати продължава да бъде високо. Делът на ниските резултати сред учениците в неравностойно положение е сред най-високите в ЕС (59 % в областта на точните науки спрямо 33,8 % средно за ЕС). Разликата в изоставането между облагодетелстваните ученици и тези в неравностойно положение също е сред най-високите (42 процентни пункта в сравнение с 26,2 процентни пункта средно). Разликата в постиженията е тясно свързана със социално-икономическия статус на учениците и на училищата.

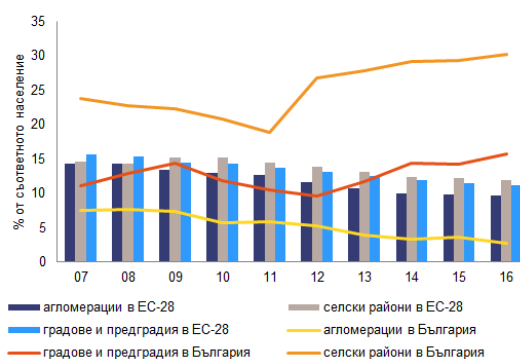
Таксите за детска градина са бариера пред пълното участие в образованието и грижите в ранна детска възраст. Въпреки положителното въздействие на въвеждането на задължителна двугодишна програма за деца на 5 и 6 години, участието не е масово главно поради таксите за полагане на грижи. По-малко от 15 % от общините, за които са налични данни, предлагат безплатно задължително предучилищно образование, което води до слабо участие на ромските деца (66 % през 2016 г.) и неравен старт в образованието (Amalipe, 2017 г.). Само 9 % от децата на възраст под 3 години са в професионални заведения за грижи за деца, което е значително под целта от Барселона от 33 % и под средната стойност за ЕС. Това води до слабо придобиване на езикови умения по български език и като цяло до ниски образователни резултати. Разликата в постиженията между учениците, които говорят български език вкъщи, и тези, които не говорят (8 % от учениците в PISA 2015 г.) е значителна.

Въпреки последните мерки, преждевременното напускане на училище продължава да бъде предизвикателство за пазара на труда. Преждевременното напускане на училище е било 13,8 % през 2016 г. (средно за ЕС: 10,7 %; вж. графика 4.3.5), като тези равнища са по-високи при ромите и в селските райони (30,3 %). Въведена беше нова система за идентифициране на

децата, които не ходят на училище, и за връщането им обратно в образователната система. Въпреки това скорошните допълнителни мерки за намаляване на преждевременното напускане на училище трябва да бъдат засилени.

Приложимостта на професионалното образование и обучение (ПОО) за пазара на труда продължава да бъде ограничена. Делът на учениците в горния курс на средното образование в ПОО остава над средния за ЕС. Въпреки това един от всеки трима учащи завършва без професионална степен, а равнището на заетост на наскоро завършилите ПОО (64,2 %) е с 10,8 процентни пункта под средното за ЕС. Предлагащото качество, привлекателността на ПОО и връзките с пазара на труда остават проблематични. Органите преразгледаха образователните стандарти за ПОО и се стремят да постигнат съвпадение между предлагането и търсенето на умения и квалификации. Последните изменения в Закона за предучилищното и училищното образование са свързани с допълнителни финансови стимули за училищата, които предлагат специалности за ПОО, съответстващи на нуждите на пазара на труда. Тези промени целят предоставянето на ПОО да бъде адаптирано към пазара на труда. Все още не са разработени мерки за структурно проследяване на завършилите ПОО.

Графика 4.3.5: **Преждеременно напускане на училище, с разбивка по градски статут, България и средно за ЕС**

Източник: Европейска комисия

Въпреки неотдавнашните реформи във висшето образование, преодоляването на недостига на умения представлява предизвикателство. Процентът на придобиване

на висше образование се повишава (33,8 % през 2016 г., ЕС: 39,1 %), но съществуват секторни дисбаланси в профилиите на завършилите студенти. Очаква се недостиг на специалисти, особено в сферата на ИКТ, учителската професия, здравеопазването и инженерните науки. Въпреки това броят на завършилите висше образование в тези специалности е по-скоро малък, особено в областта на здравеопазването ⁽²⁷⁾. Правителството предприема мерки за справяне с недостига на учители.

Слабото участие в образование и обучение на възрастни остава критично, като се има предвид недостигът на умения. Почти един на всеки петима възрастни е с ниска квалификация, което води до по-лоши перспективи за заетост. Въпреки това инвестициите в образованието за възрастни продължават да бъдат недостатъчни, оценката и контролът са слаби, а предлагането е разпокъсано и неравномерно развито в отделните региони. Участието на възрастни в учебни занимания през 2016 г. е било едва 2,2 % (средно за ЕС: 10,8 %). В контекста на препоръката на Съвета за пътища за повишаване на уменията, се организират обучения, включително за цифрови умения, курсове за ограмотяване и проекти за признаване на придобити компетентности, особено със средства от ЕС.

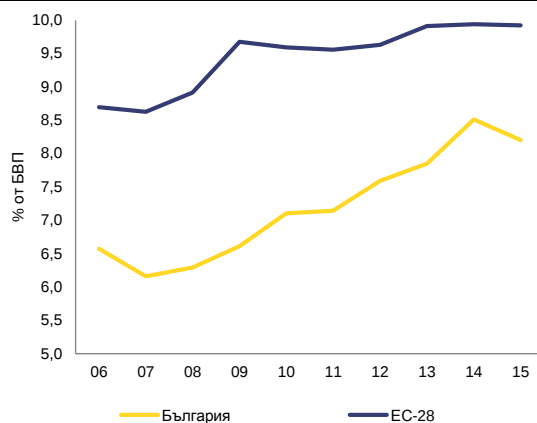
4.3.3. ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Покритието на здравното осигуряване продължава да бъде предизвикателство. През 2015 г. 4,7 % от българите са се облъскали с проблеми при достъпа до здравни грижи (11,5 % за най-бедния квинтил), което е над средното за ЕС равнище от 3,2 % (5,5 % за най-бедния квинтил). 12 % от населението няма осигуровка (ОИСП/Европейска обсерватория на системите и политиките на здравеопазване, 2017 г.) и преките разходи ⁽²⁸⁾ са високи. Някои от неосигурените лица живеят в чужбина и могат да използват

системите в своите държави на пребиваване, но точни цифри не са на разположение. Някои групи като дългосрочно безработните лица са изложени на особено висок риск от недостатъчен достъп до здравеопазване. Според изчисленията по-малко от половината от ромите са покрити от общественото здравно осигуряване (FRA, 2016 г.).

Ниските публични разходи оказват отрицателно въздействие върху качеството и достъпността на здравеопазването. През 2015 г. България е изразходила по-малко от 40 % от средното за ЕС в областта на здравеопазването на глава от населението (8,2 % от БВП, т.е. 1,7 процентни пункта по-малко от средната стойност за ЕС; вж. графика 4.3.6) В резултат на това публичните разходи представляват само 51 % от здравните разходи, като остатъкът се покрива от преки плащания от пациентите. Това е значително над средното равнище за ЕС от 15 %. Над 40 % от преките плащания от страна на пациентите се изразходват за фармацевтични продукти, което е най-високият процент в ЕС. Държавата е длъжна да плаща осигурителните премии на определени групи (напр. някои държавни служители), но поема само 60 % от размера на премията, като този процент се увеличава с 5 процентни пункта годишно и ще достигне 100 % през 2025 г.

Графика 4.3.6: Разходи за здравеопазване

Разходи за здравеопазване на местното държавно управление и частни разходи за здравеопазване
Източник: База данни на СЗО за общите разходи за здравеопазване, статистически данни на ОИСП за здравеопазването, Европейска комисия

Системата на здравеопазването остава ориентирана към болничната помощ. Броят

⁽²⁷⁾ Броят на дипломираните се в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката или свързани специалности е 13,7 на 1000 жители на възраст 20—29 г., в сравнение с 18,7 жители средно в ЕС.

⁽²⁸⁾ Официално доплащане за медицински грижи, което не се възстановява от здравната осигуровка.

на изписванията от болнични заведения (²⁹), който е един от най-високите в ЕС, както и големият брой болнични легла в интензивните отделения показват често използване на болничните грижи. Около 34 % от разходите за здравеопазване отиват за болниците, т.е. 5 процентни пункта над средното равнище за ЕС, докато разходите за амбулаторно лечение са много ниски (18 %). Лицата без осигуровка имат достъп единствено до отделенията за спешна помощ, а на общопрактикуващите лекари са наложени ограничения за направленията към специалисти. Това до голяма степен насочва пациентите към болничните грижи. Настоящият процес за интегриране на здравните и социалните услуги може да подобри положението. Част от болничните легла за лечебни грижи (интензивно лечение) ще бъдат превърнати в легла за дългосрочни грижи.

Ситуацията с медицинските специалисти е неравномерна. Броят на лекарите е по-голям от средното за ЕС, но общопрактикуващите лекари представляват 15,6 % от всички лекари (средно за ЕС — 30,2 %), което показва сравнително слабото значение, което се отдава на първичните здравни грижи. Налице са също така големи разлики на областно равнище (в Плевен 563 лекари на 100 000 души, докато в Разград — 263 лекари). През последните години по-малко лекари са напуснали страната, а броят на студентите по медицина се е увеличил. От друга страна, съотношението на медицинските сестри спрямо лекарите е много ниско. Професията медицинска сестра е толкова непривлекателна, отчасти поради ниските заплати, че наличните места в университетите не се запълват изцяло.

Предизвикателствата, установени в системата, влияят върху здравето на населението. През последните години се забелязва бавно подобрене, но очакваната продължителност на живота (74,7 години през 2015 г.) все още е с 6 години по-ниска от средната за ЕС. Детската смъртност остава почти два пъти по-висока от средното за ЕС, като са налице значителни регионални

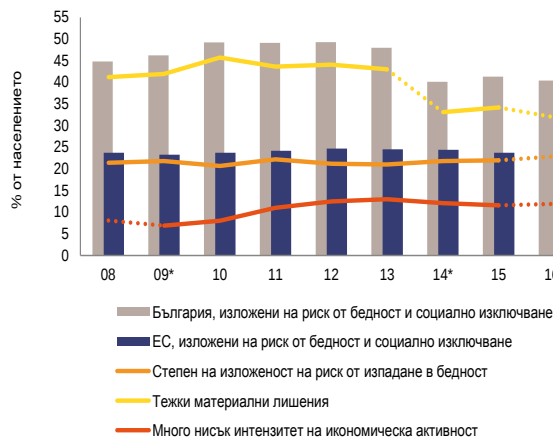
различия. През 2016 г. областта с най-добри резултати (София-град) е отбелязала шест пъти по-ниска детска смъртност, отколкото областта с най-незадоволителни резултати (Ямбол). На раковите и сърдечно-съдовите заболявания се дължат повече от 80 % от всички смъртни случаи в страната. Отчасти причина за това са рисковите фактори като тютюнопушенето (28 % от населението пуши, което е най-високият процент в ЕС) и голямата консумация на алкохол (12 литра годишно). Някои заразни заболявания все още са предизвикателство, например по-голям дял от кръводарителите, даряващи за първи път, са носители на хепатит В, отколкото в повечето други държави членки.

4.3.4. СОЦИАЛНИ ПОЛИТИКИ

Неравенството по отношение на доходите, бедността и социалното изключване остават големи. През 2016 г. 40 % от населението е било изложено на риск от бедност или социално изключване. Процентът на изпитващите тежки материални лишения (31,9 %) е четири пъти по-висок от средното за ЕС (графика 4.3.7). Неравенството по отношение на доходите е сред най-високите в ЕС и се увеличава непрекъснато от началото на кризата. През 2016 г. най-богатите 20 % от домакинствата представляват почти осем пъти дела на общия доход на най-бедните 20 %. Причина за това са ниските разходи за социална закрила, които отчасти се дължат на ниското ниво на данъчни приходи и на липсата на прогресивност на данъчната система (вж. раздел 4.1.1). Социалните трансфери имат много ограничено въздействие върху намаляването на бедността и неравенството. Неравенството на възможностите — в образованието, здравеопазването и жилищното настаняване, е сред най-високите в ЕС, поради което успехът в живота зависи до голяма степен от постиженията на родителите.

(²⁹) Броят на пациентите, оставащи за поне една нощ в болница за лечение или диагноза.

Графика 4.3.7: Процент на изложените на риск от бедност или социално изключване, компоненти

* прекъснатата линия показва нарушение в динамичните редове Хора, изложени на риск от бедност (AROP) и/или понасящи тежки материални лишения (SMD) и/или живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност (LWI).

Източник: Европейска комисия

Бедността е силно свързана с регионалните различия и участието на пазара на труда. Рискът от бедност или социално изключване е значително по-висок в селските райони, особено в слабо населените региони. Медианният доход в селските райони като процент от доходите в градските райони е сред най-ниските в ЕС — 60,16 % през 2016 г. Паричната бедност сред безработните е около пет пъти по-голяма, отколкото при наетите на работа лица. Въпреки това бедността сред работещите също е голяма (11,6 %) и често се свързва с ниско ниво на умения и образование (38,3 % от работещите бедни са с ниско образование) и със заетост в домашно или полупазарно земеделие. Освен това социалната мобилност е сравнително слаба в България, като 16,2 % от населението (един от най-високите проценти в ЕС) са били изложени на риск от бедност за най-малко 2 от предходните 3 години. Това показва, че е трудно да се излезе от бедността, дължаща се на ниски доходи.

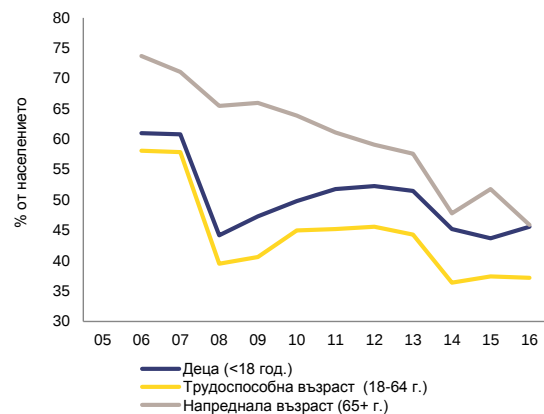
Нивото на жилищата с лоши условия е високо. 11,6 % от населението (средната стойност за ЕС е 4,9 %), включително 21,5 % от децата, страдат от изключително лоши жилищни условия. Степента на прекомерни жилищни разходи ⁽³⁰⁾ и

⁽³⁰⁾ През 2016 г. едно от всеки пет домакинства заделя над 40 % от своите доходи за жилищни разходи, което е два пъти повече от средното за ЕС.

пренаселеността също са големи и хората в парична бедност са особено засегнати. Повече от 1 на всеки 10 българи живее в къща без баня, душ или вътрешна тоалетна с казанче, което е пет пъти над средната стойност за ЕС.

Децата, възрастните хора и хората с увреждания са изправени пред още по-голям риск от бедност. През 2016 г. 45,9 % от лицата на възраст над 65 години са били изложени на риск от бедност или социално изключване, което е сред най-високите в ЕС (графика 4.3.8). Увеличението на минималната пенсия с 22 % през 2017 г. е стъпка към преодоляване на този риск, но въпреки това минималната пенсия продължава да бъде доста под прага на бедността ⁽³¹⁾. Що се отнася до децата, положението е особено сериозно сред групите в неравностойно положение, като ромското население и хората, живеещи в селските райони. Разликата в бедността и в равнището на заетост при хората с увреждания също е сред най-високите в ЕС, което е признак за слабости в социалната защита и мерките в областта на заетостта.

Графика 4.3.8: Процент на изложените на риск от бедност или социално изключване, възрастови групи

Хора, изложени на риск от бедност (AROP) и/или понасящи тежки материални лишения (SMD) и/или живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност (LWI).

Източник: Европейска комисия

Ромите продължават да се сблъскват с трудности, свързани със заетост,

⁽³¹⁾ След това увеличение около 800 000 пенсионери ще получават минимална пенсия. Въпреки това дълбочината на бедността ще бъде намалена за около 350 000 възрастни хора, по-голямата част от които са жени (около 260 000).

образование, жилищно настаняване и здравни услуги. Планирането, мониторингът и междусекторната координация на политиките за приобщаване на ромите са слаби. Делът на ромите, изложени на риск от бедност или социално изключване, се оценява на над 90 %. Повечето роми са безработни, неактивни или работещи бедни (FRA, 2016 г.). Две трети от тях нямат завършено средно образование. Около 7 % от ромските деца на възраст между 7 и 15 години остават извън образователната система и много деца не са записани в детски градини (FRA, 2016 г.) ⁽³²⁾. Значителна част от ромите живеят в домакинства без достъп до комунални услуги или основни жилищни условия.

Достъпът до социална закрила е предизвикателство за най-уязвимите работници. Самостоятелно заетите лица и сезонните работници нямат достъп до закрила при безработица. Около 1 на всеки 10 души, наети на работа, е изложен на риск да не получи право на обезщетения за болест или обезщетения за безработица. Особено тревожно е положението на работниците, заети в домашно или полупазарно земеделие. Тези, които не отговарят на критериите за социално подпомагане, могат да изберат да се включат в задължителното здравно осигуряване (ESPN, 2017 г.).

Въпреки някои подобрения, обхватът и адекватността на социалните обезщетения остават слаби. През 2016 г. месечните социални помощи и надбавките за отопление обхващат съответно 3 % и 6 % от пълнолетното население, въпреки облекчаването на условията за допустимост. След като е бил замразен за 9 години, гарантираният минимален доход (ГМД), с който се определят нивото на социалните обезщетения и праговете за достъп, бе увеличен с 10 BGN (на 75 BGN) през 2018 г. Той все още е сред най-недостатъчните в ЕС и значително под прага на риска от изпадане в

бедност (158 EUR през 2015 г.) ⁽³³⁾. Симулацията на Euromod показва, че увеличението през 2018 г. на месечните социални помощи и надбавките за отопление не е достатъчно, за да доведе до значително намаляване на бедността или неравенството в доходите. Системата се използва ограничено и все още липсва обективен механизъм за редовни актуализации на ГМД. Освен това обхватът и продължителността на обезщетенията за безработица също са сред най-ниските в ЕС ⁽³⁴⁾. Минималните дневни обезщетения за безработица обаче наскоро бяха увеличени с 25 %.

Въпреки положителните тенденции, усилията за подпомагане на получателите на социални помощи да намерят работа са слаби. За да могат получаващите помощи да намерят работа, е необходима правилна комбинация от активни политики по заетостта и услуги за подкрепа. Публичната служба по заетостта назначи администратори за дългосрочно безработни лица, включително за такива, които получават социални помощи. Това управление на отделните случаи обаче не е съпътствано от Агенцията за социално подпомагане и сътрудничеството между двете институции е слабо, включително взаимовръзката между базите данни. Изискването за получателите на социални помощи да полагат обществен труд не съдържа компонент за обучение, а критериите за допустимост за обезщетенията за гарантиране на минимален доход не включват възможност да не се отчита определена част от дохода, освен дохода от едnodневни договори. Тези елементи оказват влияние върху прехода към първичния пазар на труда.

България осъществява амбициозна програма за подобряване на социалните услуги. Правителството работи по нов закон за социалните услуги, който ще бъде готов през

⁽³²⁾ Показателите, използвани в проучването на FRA през 2016 г., са много близки до прилаганите в стандартни европейски проучвания на работната сила (EU SILC, EU LFS), но не е търсена пълна съпоставимост. За повече подробности вж. FRA, 2016 г.

⁽³³⁾ Съгласно сравнителния анализ в областта на схемите за общия минимален доход, проведен от Комитета за социална закрила, вж. проекта на Съвместен доклад за заетостта, 2018 г.

⁽³⁴⁾ Според сравнителния анализ в областта на обезщетенията за безработица и активните политики по заетостта, проведен в рамките на Комитета по заетостта. За подробности вж. проекта на съвместен доклад за заетостта за 2018 г.

октомври 2018 г. Законът се очаква да измести акцента на оценката и предоставянето на услуги от частните лица към семействата и да подобри управлението на случаите. Реформата се очаква да доведе до намаляване на разпокъсаността на услугите и подобряване на механизмите за финансиране.

Продължава работата по реформата в областта на уврежданията и по деинституционализацията на възрастните и децата. Органите обмислят разделяне на медицинската оценка от оценката на пригодността за заетост на хората с увреждания. Очаква се това да окаже въздействие върху наемането на работа на хора с увреждания. План за действие за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа (2018—2021 г.), приет през януари 2018 г., предвижда интегрирани мерки за предоставянето на качествени услуги за дългосрочни грижи на уязвимите лица, както и нова инфраструктура. Правителството продължава да отбелязва напредък по деинституционализацията на децата.

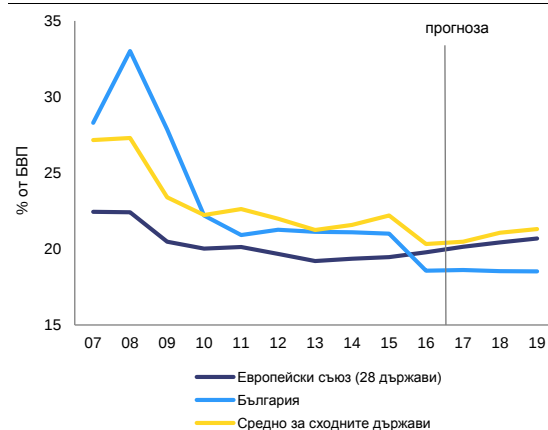
4.4. ИНВЕСТИЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

4.4.1. ИНВЕСТИЦИИ

Инвестиционна дейност

Равнището на инвестициите спадна под средното за ЕС и се очаква да остане ниско. Частните инвестиции намаляха значително през последните години, което е признак за структурни проблеми и пречки пред инвестициите. След като рязко намаляха през 2016 г., най-вече поради бавното усвояване на фондовете на ЕС в рамките на новия цикъл, публичните инвестиции се очаква да се възстановят до известна степен през 2017 г., подобно на сходните държави. Публичните инвестиции се очаква да продължат да нарастват, но не достатъчно, за да компенсират намаляването на частните инвестиции. В резултат на това общият размер на инвестициите се очаква да изостане от прогнозираното увеличение в сходните държави и в ЕС като цяло (графика 4.4.1).

Графика 4.4.1: Бруто образуване на основен капитал като % от БВП

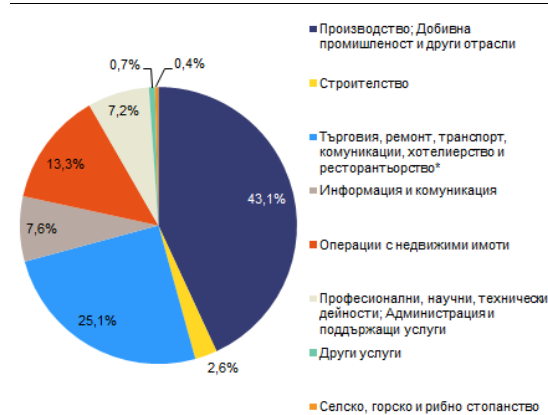
Сходни държави: CZ, EE, HR, LV, LT, HU, PL, RO, SI, SK
Източник: Европейска комисия

Дейностите с висока добавена стойност привличат относително малки инвестиции. На сградите се пада повече от половината от инвестициите в материални активи. Машините и оборудването представляват още 30 %. Незначителният размер на инвестициите в ИКТ оборудване може да засегне бъдещата способност на дружествата да се конкурират, тъй като износът все повече зависи от иновациите и качеството (вж. раздел 4.5.1).

Качеството на инфраструктурата се подобрява, но бавно и асиметрично. Удовлетвореността от качеството на инфраструктурата е сред най-слабите в ЕС (Световен икономически форум, 2017 г.). Значителните инвестиции в пътна инфраструктура, подкрепени по линия на европейските структурни и инвестиционни (ЕСИ) фондове, изглежда са довели до известно подобряване, макар и от много ниско първоначално ниво. В сектора на железопътния транспорт инвестициите не са били подходящи и преобладаващият нисък процент на удовлетвореност отразява липсата на качество, което е довело до намаляване на движението на товари и пътници. Цифровата инфраструктура също се подобрява твърде бавно, което отчасти се дължи на тежките разрешителни процедури за разгръщане на широколентови мрежи (Европейска комисия, 2016в).

Преките чуждестранни инвестиции са намалели значително през 2017 г. След голям спад по време на финансовата криза, притокът на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) се стабилизира на около 3 % от БВП след 2010 г., но от 2015 г. насам тенденцията стана отрицателна. Според предварителните данни (БНБ, 2017 г.) ПЧИ са спаднали с над 25 % през първите девет месеца на 2017 г. в сравнение със същия период през 2016 г. Що се отнася до техния състав, около половината от всички ПЧИ постъпват в производството и ИКТ, а други 25 % — в търговията, транспорта и туризма (графика 4.4.2).

Графика 4.4.2: ПЧИ в НФП по икономически дейности, 2016 г.

* Търговия на едро и дребно; Ремонт на автомобили и мотоциклети; Транспорт, комуникации и услуги; Хотелиерство и ресторантьорството

Източник: Национален статистически институт

Карта 4.4.1: Инвестиционни предизвикателства и реформи в България

Раздел 1. Макроикономическа перспектива

От кризата насам спадът на общите инвестиции е по-отчетлив, отколкото средното за ЕС, главно поради частните инвестиции. Високото равнище на задлъжнялост на частния сектор, въпреки протичащия процес на намаляване на задлъжнялостта, ограничи кредитното търсене, а бавно намаляващото високо равнище на необслужваните кредити ограничава способността на банките да увеличат кредитирането и частните инвестиции (вж. раздел 4.2.4). Въпреки че бяха предприети някои стъпки, постоянните слабости в бизнес средата продължават да влияят отрицателно върху инвестициите и ограничават търсенето на кредити (вж. раздел 4.4.3 и Европейска комисия, 2015б). До 2015 г. спадът в частните инвестиции се компенсираше от големите публични инвестиции, тъй като се увеличи усвояването на европейските структурни и инвестиционни фондове на ЕС. Бавното начало на програмния период 2014—2020 г. за фондове на ЕС оказва въздействие върху публичните инвестиции, но през 2017 г. започна постепенно възстановяване. Общият размер на инвестициите се очаква да остане непроменен като процент от БВП, за разлика от сходните държави и ЕС като цяло, където се очаква общият размер на инвестициите постепенно да се увеличава.

Раздел 2. Оценка на пречките пред инвестициите и текущите реформи

Таблица 1:

Публична администрация / Бизнес среда	Регулаторна/административна тежест		Финансов сектор / Данъчно облагане	Данъчно облагане	
	Публична администрация			Достъп до финансиране	
	Обществени поръчки (ОП)	СДП		Сътрудничество между академичните среди, сектора на научните изследвания и бизнеса	
	Съдебна система			Финансиране на НИРДИ	
	Нормативна уредба за обявяване в несъстоятелност	СДП	Специфично за сектора регулиране	Бизнес услуги / Регулирани професии	
Пазар на труда / Образование	Конкуренция и регулаторна рамка			Търговия на дребно	
	Законодателство за защита на заетостта и рамка за трудовите договори			Строителство	
	Заплати и определяне на заплатите			Цифрова икономика / Телекомуникации	
	Образование	СДП		Енергетика	
				Транспорт	
	Не са установени пречки за инвестициите			Известен напредък	
СДП	Пречки пред инвестициите, които са и обект на СДП			Значителен напредък	
	Няма напредък			Напълно решени	
	Ограничен напредък				

- Бизнес средата се подобри до известна степен, но институционалните слабости и корупцията продължават да бъдат сред основните пречки пред инвестициите. Въпреки изпълнението на няколко плана за действие, регулаторната и административната тежест още са големи. Неефективността на публичната администрация и бавното въвеждане на електронно управление ограничават подобряването на условията за инвестиции. Нововъведената система за оценка на въздействието все още оказва ограничен ефект върху качеството и стабилността на законодателството.
- Липсата на работна сила с подходящи умения продължава да възпрепятства инвестициите. Качеството на системите за образование и обучение и тяхната ограничена адекватност по отношение на пазара на труда затрудняват предлагането на работници с нужните умения, което оказва отрицателно въздействие върху инвестиционните решения. Увеличаващият се процент на преждевременно напусналите училище и слабото участие на възрастните в процеса на учене допълнително влошават положението (вж. раздел 4.3).
- Слабостите в нормативната уредба на несъстоятелността възпрепятстват частните инвестиции. Нормативната уредба се характеризира с продължителни процедури и нисък процент на събиране на вземанията. Правителството въведе ново законодателство, но все още липсват елементи, необходими за съществуването на функционираща уредба (вж. раздел 4.2.5). Ефективността на уредбата на несъстоятелността зависи също от подобряването на съдебната система (вж. раздел 4.4.7).

Бизнес среда и пречки пред инвестициите

Слабите институции и недостигът на умения са основни пречки за развитието на предприятията. Според ЕИБ (2017 г.) процентът на дружествата, които инвестират, е доста под средното за ЕС равнище. Политическата и регулаторната несигурност, липсата на работници, недостигът на умения и финансовите ограничения са сред факторите, които възпрепятстват инвестиционните планове. Ниската производителност също представлява проблем за дългосрочните инвестиции (ЕИБ, 2017 г.). Последният *Доклад за глобалната конкурентоспособност* (Световен икономически форум, 2017 г.) потвърждава, че институциите остават най-проблематичната област с изключително ниски резултати за правата на собственост и закрилата на правата върху интелектуална собственост, съдебната независимост и прозрачността на правителствените политики.

България бавно премахва пречките пред инвестициите. Въпреки закъсненията, продължава напредъкът по плана за действие за премахване на препятствията пред инвестициите (Европейска комисия, 2017 г.), като са въведени около половината от общо 118 мерки. Не е била извършена обаче нито предварителна, нито последваща оценка, което не позволява по-добро насочване на работата. Някои от работните групи, създадени през 2016 г. (Европейска комисия, 2017 г.) за определяне и предлагане на допълнителни мерки, се активизираха през 2017 г.

Бизнес средата се подобрява с бавен темп. Ниското качество и недостигът на основни инфраструктури (вж. по-горе), както и трудностите при разрешаването на случаи на несъстоятелност (вж. раздел 4.2.3), при плащане на данъци или свързване към електропреносната мрежа (Световна банка, 2017 г.), показват важността на по-бързи и по-целенасочени реформи. Има увеличение на броя на дните и на административните формалности, необходими за започването на бизнес (GEM, 2017), а в някои сектори са били въведени нови ограничения и административни формалности (напр. за екскурзоводи и планински водачи). Бизнес средата страда и от липсата на национални правила за дружествата,

желаещи да прехвърлят пряко своите вписани седалища на трансгранична основа.

Достъпът на МСП до финансиране се подобрява. Финансирането е най-важният проблем за само 7 % от МСП според проведеното през 2017 г. проучване SAFE (ЕЦБ, 2017 г.). Това е приблизително половината от равнището за периода 2009—2013 г. и е приравнено към средното равнище за ЕС. Най-популярните източници на финансиране са кредитните линии, лизингът или банковите заеми. Едва 2 % от МСП смятат финансирането със собствен капитал за възможно.

Европейските структурни и инвестиционни фондове подобряват достъпа до финансиране за бизнеса. Безвъзмездните средства от оперативната програма „Иновации и конкурентоспособност“ са от полза най-вече за МСП за инвестиции в машини, иновации и енергийна ефективност. Търговските банки разработват кредитен портфейл, който се очаква да достигне 600 млн. евро, гарантирани от оперативната програма „Инициатива за МСП“. Освен това Българската банка за развитие (ББР) подписа споразумение за 150 млн. евро съгласно плана за инвестиции на ЕС за финансиране на проекти от малък и среден мащаб, но като цяло ролята на ББР в икономическата среда остава неясна.

Финансирането чрез рисков капитал и бизнес ангели все още изостава. Екосистемата за стартиращи предприятия продължава да бъде силно зависима от публичното подпомагане. Въпреки това има съществено закъснение при усвояването на предоставените публични финансови инструменти. Първите споразумения с местни финансови институции, произтичащи от поканите за предложения на управителя на фонда на финансовите инструменти в България, бяха подписани през декември 2017 г., но за много ограничени количества. Според местните заинтересовани страни непрекъснатостта на процесите, политическата независимост и пригодността за нуждите на пазара са от решаващо значение за по-нататъшното подобряване на местната финансова екосистема.

4.4.2. ВЪНШНА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

Участие в международната търговия се увеличава, тъй като българските продукти стават по-конкурентоспособни. Износът и вносът представляват съответно 64 % и 60 % от БВП. Основните търговски партньори са Германия, Италия, Румъния, Турция, Гърция, Франция и Испания; ЕС като цяло е дестинация на почти две трети от износа. Делът от световната търговия почти се е удвоил между 1996 г. и 2006 г. От тогава той продължава да расте, но по-бавно. Стоките представляват повече от 70 % от общия обем на износа и са основен фактор за навлизане на международните пазари. Увеличението на пазарния дял на износа се дължи главно на повишаването на конкурентоспособността, тъй като вътрешните фактори не изглеждат да играят по-голяма роля, отколкото промените в търсенето от страна на търговските партньори (графика 4.4.3).

Графика 4.4.3: Развитие на пазарния дял на износа

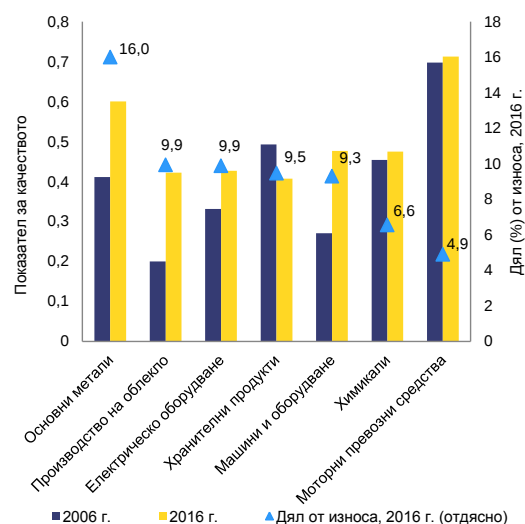
Източник: Европейска комисия

Диверсификацията на износа се увеличава и качеството се подобрява. България разнообразява износа си. Основните метали остават най-големият експортен сектор, следвани от производството на облекло, чийто принос намаля почти двойно между 2006 г. и 2016 г. Електрическото оборудване, превозните средства и фармацевтичните продукти са сред стоките с най-голям ръст през същия период (вж. графика 4.4.4). Въз основа на показателя, разработен от Vandebussche (2014 г.), повишаването на качеството в почти всички експортни производствени отрасли изглежда води до преминаване от нискокачествени към висококачествени експортни продукти. При

услугите растежът се дължи главно на туристическите услуги, следвани от транспорта, но износът на телекомуникационни, компютърни и информационни услуги също се е увеличил.

Увеличението на заплатите до момента не е засегнало външната конкурентоспособност. Промените в разходите за труд за единица продукция отразяват увеличението на заплатите, които се дължат основно на цикличното подобрение в икономиката (графика 4.4.5). Върху тях обаче оказват влияние и структурните слабости, които ограничават производителността и предлагането на труда (вж. раздел 4.3). Като цяло промените в заплатите изглеждат са обусловени главно от нетърговския сектор. В секторите на производството и услугите, които включват по-голямата част от дружествата износители, увеличението на разходите за единица труд е по-малко отколкото в останалата част на икономиката³⁵. Неотдавнашното стабилизиране на реалния ефективен валутен курс (графика 4.4.6) също оказва положително въздействие върху външната конкурентоспособност.

Графика 4.4.4: Качество и дял на износа по категории

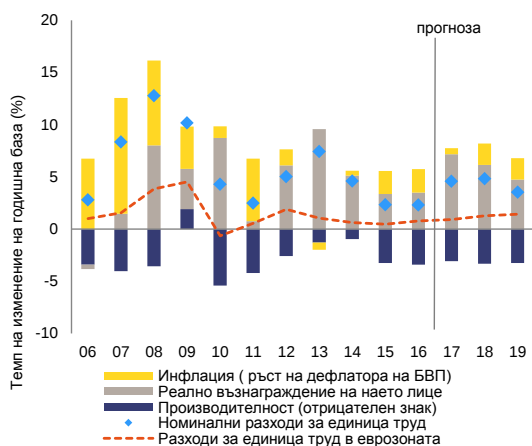

Забележка: Ранг 1 отразява най-високото качество на пазара на ЕС за определен „продукт със страна на произход“, докато ранг 0 е най-ниското качество.

Източник: Европейска комисия

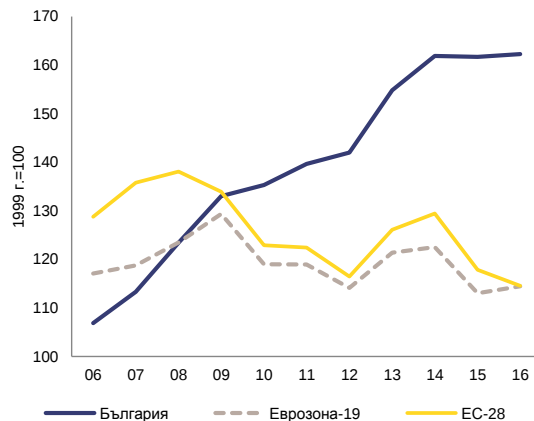
³⁵ Строителство, ИКТ, финансови и застрахователни услуги, недвижими имоти, професионални, научни и технически услуги, административни и спомагателни услуги, публичната администрация, образованието (ISIC F, J-P).

Графика 4.4.5: Процент на изменение на разходите за единица труд, разбивка

Източник: Европейска комисия

Графика 4.4.6: Реален ефективен валутен курс, основан на разходите за единица труд

Източник: Европейска комисия

Увеличението на заплатите до момента не е засегнало външната конкурентоспособност. Промените в разходите за труд за единица продукция отразяват увеличенията на заплатите, които се дължат основно на цикличното подобрене в икономиката (графика 4.4.5). Върху тях обаче оказват влияние и структурните слабости, които ограничават производителността и предлагането на труда (вж. раздел 4.3). Като цяло промените в заплатите изглежда са обусловени главно от нетърговския сектор. В секторите на производството и услугите, които включват по-голямата част от дружествата износители, увеличението на разходите за единица труд е по-малко, отколкото в останалата част на икономиката³⁶. Неотдавнашното стабилизиране на реалния ефективен валутен курс (графика 4.4.6) също оказва положително въздействие върху външната конкурентоспособност.

³⁶ Строителство, ИКТ, финансови и застрахователни услуги, недвижими имоти, професионални, научни и технически услуги, административни и спомагателни услуги, публичната администрация, образованието (ISIC F, J-P).

4.4.3. ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ

Реформата на публичната администрация е бавна и е довела до много малко конкретни промени. България се нарежда сред държавите с най-ниски резултати в ЕС по капацитет на изпълнение (Bertelsmann Stiftung, 2017 г.). Докато изменението на този показател отбелязва подобрения в стратегическия капацитет и политиките, основани на обективни факти, капацитетът на изпълнение изглежда като цяло в застой.

Реформата на системата за анализ на регулаторното въздействие започва да дава резултати. За една година са приключени 250 предварителни и 11 всеобхватни оценки на въздействието. Вече е изграден известен капацитет за извършване на предварителна оценка на законодателни предложения. Качеството обаче често е повлияно от липсата на данни и големия брой правни актове, които предстои да бъдат оценени. Регулаторният съвет, създаден наскоро за предотвратяване на въвеждането на нова административна тежест, също е положителна стъпка към ограничаване на бюрокрацията и подобряване на бизнес средата.

Подобрението на качеството на публичните услуги е слабо. Според проучването на Евробарометър от 2016 г. само 22 % от респондентите считат, че обществените услуги са с добро качество, а цели 75 % са на

обратното мнение. Допълнителният напредък по концепцията за интегрираните услуги все още е възпрепятстван от нормативни и технически ограничения. Въвеждането на споделени услуги е в ранна фаза на анализ. Все още предстои да бъде създаден модел. Следващата стъпка ще включва провеждане на пилотен проект между администрациите на доброволна основа.

Реформите за електронното управление напреднаха, макар и по-бавно от планираното. Предприети бяха редица стъпки за подобряване на електронното управление. Въведена е стратегическа рамка, агенцията за електронно управление е напълно оперативна и

бюджетната рамка за ИКТ е оптимизирана. Въпреки това някои проекти за електронно управление, подкрепяни от Европейския социален фонд, са все още на ранен етап на изпълнение, а централизираната ИТ система за регистриране на гражданите и въвеждането на нови документи за самоличност, електронна идентификация и електронен подпис отнемат по-дълго време от планираното. Електронната система за гласуване и изцяло електронният обмен на документи между администрациите са планирани за края на 2018 г. Заключениеята от доклада от сравнителния анализ през 2016 г. остават валидни: насочеността към ползвателите, прозрачността и трансграничната мобилност са умерени.

Карта 4.4.2: Акценти на политиката

От 2015 г. насам българското правителство следва политиката на отворени данни в съответствие със своята 5-годишна стратегия относно приоритетите за развитие на публичната администрация до 2020 г.

Порталът за отворени данни (<https://opendata.government.bg/>) позволява публикуване и управление на повторно използваема информация в отворен, машинно четим формат. Платформата позволява пълно извличане на публикуваната информация. Данните са свободно достъпни и могат да се използват за търговски или нетърговски цели. Правителството актуализира ежегодно списъка с набори от данни по приоритетни области и определя срокове за публикуването им. Налични са национални насоки за публикуване и всички регионални инициативи се координират на регионално равнище, за да се осигури съгласуваност между публикуваните данни.

Понастоящем съществуват около 7000 набора от данни от различни национални и регионални администрации и агенции. Системата също така поддържа различни формати. Записите включват данни относно обществени поръчки, образователната система, здравни заведения, съоръжения за регионален обществен транспорт, транспортни данни, замърсяването, регистрите на агенциите по заетостта и публичните организации с нестопанска цел (Европейска комисия, Доклад за напредъка на Европа в областта на цифровите технологии, 2017 г.).

Няма напредък в управлението на човешките ресурси, основано на обратната връзка. След реформата от 2012 г. не са предприети по-нататъшни мерки за намиране на решения и преодоляване на недостатъците в системата за заплащане за държавните служители, обвързано с постигнатите резултати. Въвеждането на централизирани конкурси бе отложено за октомври 2019 г.

правомощия за предварителен контрол, в това число за определяне на приоритети по отношение на риска и въвеждане на проверки на случаен принцип, но все още не е извършена оценка на тяхната ефективност. За да се подобрят ефикасността и съгласуваността на изпълняването на констатациите от проверките, органите за предварителен и последващ контрол са длъжни да си сътрудничат редовно в рамките на постоянен методологичен съвет.

4.4.4. ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ

Много от мерките, включени в националната стратегия за развитие на сектора обществени поръчки, бяха изпълнени, но тяхната ефективност все още е ниска. Специалистите, работещи в тази област, могат да намерят онлайн наръчник относно процеса на възлагане на обществени поръчки. Освен това се очаква планът за обучение по обществени поръчки, който е предварително условие за европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИ фондове), да подобри капацитета на възлагащите органи, които участват в управлението на ЕСИ фондовете, и по-специално капацитета на общините. Агенцията по обществени поръчки (АОП) получи нови

Предвижда се извършването на мониторинг и оценка на системата за обществени поръчки. През ноември 2017 г. българските органи подписаха споразумение със Световната банка за независим преглед на сектора на обществените поръчки. Изпълнението на това споразумение е в ход и ще приключи до края на 2018 г. Според предприятията и неправителствените организации като цяло условията за възлагане на обществени поръчки вече са започнали да се подобряват. Въпреки това липсата на прозрачност и корупцията все още пораждат загриженост.

Преимствата за възлагащите органи от централизирано възлагане на обществени поръчки като цяло не се използват. Това се вижда особено ясно при обществените поръчки

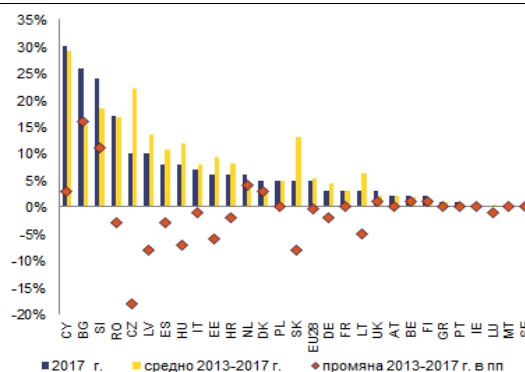
на местно равнище. Административният капацитет в сектора на обществените поръчки продължава да представлява проблем. Потенциалът, предоставян на общините от Централния орган за покупки (ЦОП), досега е останал неизползван. Нивото на професионализация все още е недостатъчно, най-вече на равнище общини. Въпреки това Агенцията по обществени поръчки, която трябва да играе водеща роля в тази област, е твърде бавна в решаването на своите проблеми, свързани с персонала.

Наличието на ефикасна система за възлагане на обществени поръчки е от особено важно значение за сектора на здравеопазването. Органите за възлагане на обществени поръчки в сектора на здравеопазването все още избират предимно най-ниската цена, вместо да включват критерии за качество. Освен това те не се възползват от възможността за окрупняване на поръчките, което би могло да подобри икономическата възвращаемост от тръжните процедури, управлявани от специализирани органи за възлагане на поръчки. Създаден е Централен орган за покупки за сектора на здравеопазването, но очакваните ползи от него се бавят поради подадените жалби, свързани с тръжни процедури.

Честото използване на недостатъчно прозрачни процедури може да възпрепятства ефективността на системата. България разшири значително използването на процедурата на договаряне без предварително публикуване (вж. графика 4.4.7). Докато през 2016 г. преките възлагания възлизаха на 14,8 % от всички процедури, през 2017 г. те достигаха равнище от 26 %, при средно равнище за ЕС от 5 % (Европейска комисия, 2018 г., а). Делът на пряко възлагане на обществени поръчки в здравеопазването също е голям (10 % през 2016 г. спрямо средна стойност за ЕС от 4 %). Тази тенденция би могла да възпрепятства значително конкуренцията в сектора и да попречи на крайните потребители да се възползват от предимствата на конкурентни тръжни процедури. Тази констатация се отнася както за качеството на продуктите и доставките, така и за спестяванията от цените. Липсата на конкуренция може да доведе също така до по-малко новаторски решения за

възлагане на обществени поръчки в сектора на здравеопазването.

Графика 4.4.7: Дял на обявленията за възлагане на обществени поръчки, при които са били използвани процедурите на договаряне без предварително публикуване, за периода 2013—2017 г.

Източник: Европейска комисия въз основа на данни на OB/TED

Нарастването на броя на жалбите излага на риск навременното изпълнение на важни проекти. Широко разпространено явление е обжалването на възлагането на мащабни обществени поръчки, което се благоприятства от ниските такси за обжалване. Същевременно възлагащите органи често спират тръжните процедури, като по този начин удължават тяхната продължителност, дори когато жалбите са подадени на основания, които не са свързани с решенията за възлагане на обществена поръчка. При все това всеобхватният преглед на системата на обжалване и препоръките за нейното оптимизиране доведоха до договарянето на споразумения за сътрудничество между АОП и апелативните органи.

Въвеждането на платформите за електронни обществени поръчки претърпя допълнителни забавяния. Електронните обществени поръчки са важен фактор за повишаване на прозрачността и ограничаване на корупцията. Въпреки че беше сключен договор за платформи за електронни обществени поръчки, има риск законово определеният срок за електронните обществени поръчки да не бъде спазен поради предишни забавяния, свързани с обжалването на тръжната процедура.

4.4.5 КОРУПЦИЯ

Корупцията продължава да представлява сериозно предизвикателство. В няколко последователни доклада по механизма за сътрудничество и проверка (МСП) борбата с корупцията беше откритоена като област, в която е постигнат ограничен напредък. Сред оставащите предизвикателства са разпокъсаността на институциите, участващи в предотвратяването на корупцията, и процесуалните и правните пречки, затрудняващи ефективното разследване и наказателно преследване на корупцията по високите етажи на властта. Рамката на политиката в тази област е Националната стратегия за борба с корупцията, приета през 2015 г. В края на 2017 г. България прие всеобхватен закон за борба с корупцията, с който беше създадена единна агенция за борба с корупцията, която има за цел да гарантира по-координиран подход по отношение на риска от корупция сред високопоставените длъжностни лица и да се занимава с въпроси като конфликти на интереси и деклариране на лично имущество. Представителите на гражданското общество и опозицията изразиха опасения относно определени аспекти на закона, който в крайна сметка влезе в сила едва след проведено ново гласуване през януари 2018 г., при което ветото на президента беше отхвърлено. Прилагането на закона за борба с корупцията, включително създаването на новия орган за борба с корупцията като надеждна и независима институция, все още предстои. Наред с усилията за реформиране на ключови институционални структури са необходими трайни резултати в областта на ефективното разследване, разкриване и съдебно преследване на корупцията. Работата за постигане на тези цели започна, включително във връзка с мерки за реформиране на системата за наказателно преследване и процедурите за наказателно производство. Резултати в тази област все още предстои да се видят (Европейска комисия, 2017 г., б).

Ограничените резултати в борбата с корупцията намират отражение в общественото мнение. Според Експресното проучване на Евробарометър сред предприятията (Европейска комисия, 2017 г., е) 62 % от тях са на мнение, че корупцията

представлява проблем за тяхното предприятие при извършване на стопанска дейност в България (средна стойност за ЕС: 37 %)⁽³⁷⁾. 87 % от предприятията считат, че подкупите и използването на „връзки“ често пъти са най-лесният начин за получаването на някои публични услуги (средна стойност за ЕС: 60 %), а 94 % смятат, че прекалено тесните връзки между бизнеса и политиката водят до корупция (средна стойност за ЕС: 79 %). Конфликтите на интереси при оценяване на офертите (61 %), спецификациите, изготвени специално за определени предприятия (61 %), и неясните критерии за подбор или оценяване (54 %) се считат за широко разпространени практики в областта на обществените поръчки, засягащи стопанските решения на предприятията и конкуренцията. Само 24 % от предприятията са на мнение, че лице, участващо в корупция, ще бъде заловено или докладвано на полицията или прокуратурата и едва 11 % смятат, че това лице ще получи тежко наказание или че то ще бъде наказано от съда с лишаване от свобода (средни стойности за ЕС: съответно 43 % и 38 %). Само 13 % от предприятията — най-ниският процент в ЕС — считат, че успешните случаи на наказателно преследване са достатъчни, за да имат възпиращ ефект върху корупцията. Нагласите на широката общественост са подобни на нагласите сред предприятията. Според проучване на „Евробарометър“ (Европейска комисия, 2017 г., ж) 89 % от анкетираните считат, че корупцията е широко разпространена (91 % през 2013 г.). Недоверието към полицията и митниците е най-голямо от всички публични институции (71 % от анкетираните, 4 процентни пункта повече в сравнение с 2013 г.), като това равнище е далеч над равнището на недоверие към съдилищата и прокуратурата (съответно 56 % и 44 %). 60 % от отговорилите заявяват, че не знаят къде да докладват за случаи на корупция (средна стойност за ЕС: 49 %), а 86 % от тези, които са били пряко засегнати от

⁽³⁷⁾ В последния обзор на Световния икономически форум относно конкурентоспособността също се стига до заключението, че корупцията остава най-проблематичният фактор за извършването на стопанска дейност в България (Световен икономически форум, 2017 г.).

корупция или са били свидетели на корупция, не са съобщили за това.

4.4.6 СЪДЕБНА СИСТЕМА

В съдебната система продължават да съществуват слабости въпреки постигнатия похвален напредък. През 2017 г. беше постигнат допълнителен напредък в реформата на съдебната система. Политическата несигурност доведе до известно забавяне в началото на годината, но през пролетта процесът получи нова динамика. Опирайки се на работата на предишното правителство, новото правителство, встъпило в длъжност през май, даде нов тласък на различните работни направления, създавайки условия за гладкото провеждане на реформите. Въпреки това окончателните резултати в много области все още предстои да се видят, особено в областите, в които има конкретна нужда от законодателни или институционални реформи. Някои важни законодателни актове са все още в процес на обсъждане и широките обществени дебати и консултацията със засегнатите заинтересовани страни отнемат време. В някои случаи отделни заинтересовани страни изразиха загриженост относно качеството на законодателството или своето участие в процеса.

Важни промени се състояха също и в съдебната система. Беше избран нов Висш съдебен съвет в съответствие с новите правила, включени в Конституцията през 2015 г. По-специално те предвиждат, че отделните магистрати избират пряко представители в съвета (съдебната квота) на принципа „един магистрат — един глас“. Представителите на гражданското общество изразиха известни опасения във връзка с прозрачността на изборите на парламентарната квота в съвета. Въпреки това цялостният процес демонстрира предимствата на новата конституционна уредба (Европейска комисия, 2017 г., б).

Доверието в независимостта на съдебната система продължава да бъде на едно от най-ниските равнища в ЕС. Според Информационното табло на ЕС в областта на правосъдието за 2018 г. (което предстои да бъде публикувано) България е отбелязала

съвсем слабо подобрене спрямо предходната година. Според информационното табло причината за това заключение е, че според широката общественост в работата си съдиите се сблъскват с намеса от страна на икономически интереси, правителството и политиците или са подложени на натиск от тях.

Референтните показатели за качеството на правосъдието сочат, че са възможни подобрения. Липсата на надеждна и постоянна система за оценка възпрепятства функционирането на съдебната система. В допълнение, използването и проследяването на резултатите от проучвания, проведени сред ползвателите на услугите на съдилищата, са ограничени (Европейска комисия, 2018 г., б). Те обаче са източник на важна информация за пропуските и нуждите на съдебната система и биха могли да допринесат за нейното подобряване. Според Информационното табло на ЕС в областта на правосъдието за 2018 г. (чието публикуване предстои) друг начин за допълнително подобряване на качеството на правосъдието е въвеждането на задължително обучение за съдии.

Някои производства в съдилищата от първа инстанция се решават бързо. Те включват административни съдебни дела и производства, свързани със специфични области на правото на ЕС, които са от особено икономическо значение (Европейска комисия, 2018 г., б). Решаването на граждански и търговски дела може да бъде подобро, тъй като то продължава да бъде на равнище под 100 %, което означава, че в съдилищата биват завеждани повече дела, отколкото биват решавани, което допринася за забавянията.

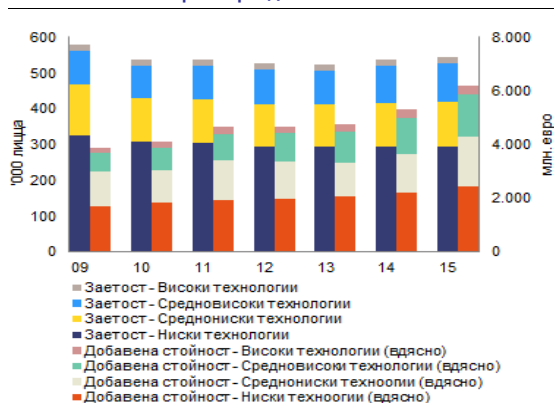
4.5 СЕКТОРНИ ПОЛИТИКИ

4.5.1 ТЕХНОЛОГИИ, НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ИНОВАЦИИ

Структурните слабости в областта на научните изследвания, развойната дейност и иновациите ограничават техният принос за производителността и растежа. Тези слабости включват недостатъчното финансиране, институционалната разпокъсаност, лошото качество на публичната научна база, слабото сътрудничество между публичния и частния сектор, както и нестабилността на стратегиите и мерките в областта на политиката в сферата на науката и иновациите.

Нискотехнологичните сегменти все още доминират производството, а иновациите са на ниско равнище. Въпреки нарастващата добавена стойност в производството, заетостта в сектора е все още под равнището от преди кризата, по-специално поради факта, че в най-бързо развиващите се сегменти (високите и средновисоките технологии) се създават по-малко работни места, отколкото в не толкова динамичните сегменти (вж. графики 4.5.1).⁽³⁸⁾ По-нискотехнологичните сегменти продължават обаче да допринасят в най-голяма степен за добавената стойност и заетостта в сектора на производството. Иновациите са на много ниско равнище и като цяло резултатите в тази област са на равнище под 50 % от средното за ЕС, като подобни са резултатите само в Румъния (Европейска комисия, 2017 г., в).

Графика 4.5.1: Заетост и добавена стойност в производствения сектор за периода 2009—2015 г.

Източник: Европейска комисия

Ниските разходи в НИРД ограничават иновационния потенциал на икономиката.

⁽³⁸⁾ Производителността на труда във високотехнологичните производствени сектори в България е повече от два пъти по-голяма от тази в нискотехнологичните сегменти.

Заложената цел за разходите за НИРД до 2020 г. (1,5 % от БВП) е една от най-малко амбициозните в ЕС и все още не може да се каже дали тя ще бъде постигната. През 2016 г. частните НИРД са били едва 0,57 % от БВП въпреки значителното подобрене от 2007 г. насам (0,13 % от БВП). Около половината от тези разходи се правят от големите предприятия (с 250 и повече наети лица), като вътрешногруповото финансиране е основният източник на финансиране (Национален статистически институт, 2017 г., а).

Равнището на публичните разходи е много ниско. Приетите през 2017 г. Стратегия за научни изследвания за периода 2017—2030 г. и Национална пътна карта за научноизследователска инфраструктура съдържат ангажимент за постепенно увеличаване на държавния бюджет за НИРД до 1 % от БВП до 2025 г. (от 0,25 % през 2016 г.). Въпреки че тази цел не е особено амбициозна в сравнение с други държави, изпълнението на стратегиите може да има положително отражение върху високите научни постижения и иновациите в дългосрочен план.

Бавното провеждане на реформите възпрепятства прехода към система, ориентирана към иновациите. Системата за финансиране на научноизследователската дейност се характеризира с липсата на конкурентни покани, международна оценка и обвързано с постигнатите резултати финансиране за научноизследователските институции. Препоръките от партньорската проверка, проведена по линия на механизма за подкрепа в областта на политиките (Европейска комисия, 2015 г.), са насочени към преодоляването на някои от тези недостатъци, но при изпълнението им се наблюдава известно изоставане. Създаденият през 2015 г. Съвет за интелигентен растеж⁽³⁹⁾ има за цел да осигурява независимо, надеждно и

⁽³⁹⁾ Съветът за интелигентен растеж обединява представители на съответните министерства, заинтересовани страни от промишлеността и академичните среди. Неговата роля е да координира и следи за изпълнението на Иновационната стратегия за интелигентна специализация за периода 2014—2020 г., както и да определя приоритетите в образованието, науката, иновациите и ИКТ.

координирано управление на националното и европейското финансиране, но досега неговите усилия не са се увенчали с успех. Разпокъсаността на системата за научни изследвания в 34 институции за висше образование и Българската академия на науките (Европейска комисия (2017 г., г) е основната пречка за ефективно и ефикасно финансиране въз основа на резултатите. Разпоредбите за въвеждане на модел за оценка на постиженията от научноизследователската дейност⁽⁴⁰⁾ представляват напредък в тази област, но системата за оценка все още не разполага с подходящи и прозрачни критерии. Капацитетът за привличане на научни работници е малък. Налице са практически примери за успешно международно сътрудничество, за млади изследователи, които се завръщат в България, и за нововъзникващи екипи в публичните научноизследователски институции с високи научни постижения, признание и въздействие. Въпреки това са малко на брой изследователите, привлечени от чужбина, а „изтичането на мозъци“ и застаряването на персонала в областта на НИРД продължават.

Сътрудничеството между публичния и частния сектор за НИРД продължава да бъде предизвикателство.

Публично-частното сътрудничество в областта на НИРД е слабо, за което свидетелства малкият брой публично-частни съвместни публикации⁽⁴¹⁾, който продължава да намалява, както и процентът на публичните научни изследвания, финансирани от предприятията⁽⁴²⁾. Водещата инициатива „София Тех Парк“ все още среща редица предизвикателства, включително неефективното и нестабилно управление, недостатъчно използваната научна инфраструктура и липсата на дългосрочен финансов ангажимент. Бяха стартирани няколко други схеми за насърчаване на иновациите, финансирани от структурните фондове на ЕС. Целта е да се улесни трансферът на знания и да се укрепи

сътрудничеството между промишлеността и академичната общност. Създаването на центрове за компетентност и центрове за високи постижения с финансиране от европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) обаче се забави, което застрашава цялостната ефективност на инвестициите от ЕСИФ в областта на научните изследвания и иновациите, които са в размер на 500 милиона евро.

Внедряването на цифрови технологии напредва бавно както в публичния, така и в частния сектор.

През последните години възникна разрастваща се система от цифрови и технологични предприемачи, но все още липсват инвестиции в цифровизацията на икономиката. Този недостиг на инвестиции, съчетан с недостига на специалисти по ИКТ, може да е свързан с бавния процес на цифровизация и с разпространението на нови технологии. Броят на цифровизираните предприятия през 2017 г. беше сред най-ниските в ЕС — 12 % (Европейска комисия, 2017 г., й). Проекти за насърчаване на бизнес иновациите и цифровизацията се осъществяват по програмите на Европейския фонд за регионално развитие за периода 2014—2020 г. Текуща покана по тези програми има за цел да подпомогне развитието на новосъздадени иновационни предприятия в технологичния сектор и сектора на цифровите технологии. Българските потребители са далеч от пълноценното реализиране на ползите от електронната търговия. През 2017 г. делът на населението, поръчвало стоки или услуги по интернет през предходните 12 месеца, възлизаше на 17,7 %, като той е сред най-малките в ЕС (средна стойност за ЕС: 57,5 %). Броят на лицата, използващи електронно банкиране, също е особено малък и възлиза на 8,65 % от ползвателите на интернет (и 5,49 % от всички физически лица). (Евростат, 2017 г.).

4.5.2 ЕНЕРГЕТИКА

Енергетиката е важен сектор за икономиката и качеството на живот, но инвестициите в сектора са слаби. В този сектор се създава 4 % от общата добавена стойност и почти 1 % от заетостта. Въпреки това делът на инвестициите в БВП, свързани с

⁽⁴⁰⁾ Една от препоръките на експертната група за специална подкрепа по механизма за подкрепа в областта на политиките по програма „Хоризонт 2020“ (Европейска комисия, 2015 г.).

⁽⁴¹⁾ 0,36 % през 2015 г., 22-о място в ЕС.

⁽⁴²⁾ 0,015 % от БВП през 2014 г., 22-о място в ЕС.

енергия, в националния БВП намаля от 4,1 % през 2012 г. до 0,4 % през 2015 г., преди леко да се възстанови до 2,6 % през 2016 г. (Евростат (2018 г.). Секторът е доминиран от държавни предприятия (над 60 % от производството и близо 40 % от заетостта. Bower, 2017), тези данни се влияят от държавните предприятия, техните икономически резултати, както и от техните управленчески решения и недостатъци (вж. раздел 4.1). Ниското равнище на инвестициите и лошото качество на услугите намират отражение в ниската оценка, която потребителите дават на пазарите на услуги по електро- и газоснабдяване.⁽⁴³⁾

Бяха предприети стъпки за реформиране на ядрения сектор. Лицензът за експлоатация на пети блок на единствената ядрена електроцентрала в страната беше удължен до 2027 г. Заедно с планираното удължаване на лиценза за експлоатация на шести блок (което се очаква през 2018 г.), това ще гарантира надежден и конкурентоспособен базов източник. Започна и изграждането на национално хранилище за дълготрайно съхранение на ниско- и средноактивни радиоактивни отпадъци в съответствие с ангажиментите, поети при присъединяването на България към ЕС⁽⁴⁴⁾. Това хранилище е основен елемент от по-широката стратегия за осигуряване на стабилната експлоатация на ядрената енергетика в България.

Сигурността на доставките на газовата система се подобри. Бяха приети мерки за подобряване на устойчивостта на системата и смекчаване на рисковете за доставките,

свързани със зависимостта от един-единствен доставчик и един-единствен маршрут. Те включват укрепване на вътрешните електроенергийни мрежи и капацитета за съхранение, въвеждане на нов входно-изходен тарифен модел, и въпреки закъсненията, напредък при изграждането на газовата междусистемна връзка Гърция — България. По-големи закъснения се наблюдават обаче в подготовката за изграждане на междусистемни връзки с Турция, Сърбия и Бивша югославска република Македония.

Очаква се да бъде засилена също и сигурността на доставките на електричество. През септември 2017 г. членовете на работната група на високо равнище по инициативата на Комисията за енергийна свързаност в Централна и Югоизточна Европа⁽⁴⁵⁾ се споразумяха да разширят регионалното сътрудничество в областта на енергетиката, като в него бъдат включени газовият пазар на електроенергия, енергийната ефективност и развитието на енергията от възобновяеми източници. Сред приоритетните електроенергийни проекти е увеличаването на капацитета за пренос между България, Румъния и Гърция. Успоредно с това, българските и румънските оператори на системи подписаха споразумение за взаимопомощ в случай на спешни поръчки за доставка на електроенергия. Тези мерки ще засилят доставките на електроенергия в България и ще позволят на местните дружества да участват по-ефективно в регионалния пазар на електрическа енергия.

Все още не са налице надеждни референтни цени за търговия на едро с електроенергия и газ. Наличието на референтни цени е предпоставка за участие в регионалния енергиен пазар. В областта на електроенергията ликвидността на сегмента „ден напред“ на Българската независима енергийна борса остава ниска въпреки неотдавнашните положителни стъпки⁽⁴⁶⁾, което повдига въпроси

⁽⁴³⁾ Пазарът на електроенергия в България получи най-лоша оценка от потребителите в ЕС-28. Оценка на пазара на природен газ е малко по-благоприятна, но все още е една от най-ниските в ЕС-28 и за разлика от пазара на електроенергия тя се е запазила непроменена от 2015 г. (Европейска комисия (2018 г., в)).

⁽⁴⁴⁾ През юли 2016 г. държавното предприятие „Радиоактивни отпадъци“, отговарящо за извеждането от експлоатация на реактори 1—4 на АЕЦ „Козлодуй“ и за националното хранилище за радиоактивни отпадъци, подписа договор за изграждане на съоръжението. Първият етап от строителството се финансира с безвъзмездни средства в размер на 71,8 милиона евро от Международния фонд „Козлодуй“ за подкрепа на дейностите по извеждане от експлоатация на електроцентралата, който се управлява от Европейската банка за възстановяване и развитие.

⁽⁴⁵⁾ Членове са Австрия, България, Хърватия, Гърция, Унгария, Италия, Румъния, Словакия, Словения и ЕС.

⁽⁴⁶⁾ „Български енергиен холдинг“ (БЕХ) продаде дела си в „Българска независима енергийна борса“ (IBEX) на Българската фондова борса. Тази сделка разреши нерешените въпроси, свързани с евентуален конфликт

относно стандартите за определяне на цените. Мерките (Global S&P Platts, 2017 г.), взети през студения период през януари 2017 г., също подкопаха доверието на пазарните участници във функционирането на пазара на едро. Все още не са създадени някои важни сегменти, като например пазара за сделки в рамките на деня. В сектора на природния газ работата по определянето на надежден критерий напредна в по-малка степен⁽⁴⁷⁾.

Друго предизвикателство е цялостното функциониране на пазара на моторни горива. При наскоро проведено разследване Комисията за защита на конкуренцията не откри доказателства за фиксиране на цени или злоупотреба с господстващо положение на пазара. Въпреки това публичните органи и широк спектър от заинтересовани страни по веригата за създаване на стойност продължават да изразяват сериозно безпокойство относно функционирането на пазара. Тези опасения засягат липсата на прозрачност, лошото качество на горивото, достъпа до данъчни складове и нерегламентираните сделки в пунктове за продажба, които не са свързани с митниците и Националната агенция за приходите. Потенциалното въздействие на нерегулираните сделки върху събирането на данъците и акцизите се оценява на около няколко процентни пункта от БВП⁽⁴⁸⁾.

4.5.3 ДЕЙНОСТ В ОБЛАСТТА НА КЛИМАТА

Започна работата по интегриран национален план в областта на енергетиката и климата за периода 2021—2030 г. През 2017 г. новото

на интереси с други дружества на БЕХ. IBEX създаде също електронна платформа за търговия за централизиран пазар за двустранни договори, което позволи появата на референтни показатели за непрекъсната търговия на българския енергиен пазар. Също така бяха предприети стъпки за подготовката на пазара „ден напред“ и за бъдещото свързване на пазарите със съседните райони.

⁽⁴⁷⁾ През октомври 2017 г. операторът на преносна система „Булгартрансгаз“ ЕАД публикува тръжна процедура за 1,8 милиона евро за подробно проучване на осъществимостта на предложени проект за балканския газов център.

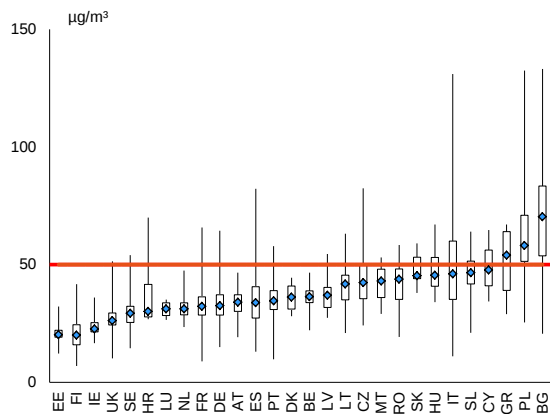
⁽⁴⁸⁾ В анализ на Министерството на финансите от 2015 г. се посочва, че за около 30 % от потреблението на природен газ не са били заплатени данъци (Министерство на финансите, 2015 г.).

правителство създаде междуведомствена работна група, която да изготви проект на този план. В нея ще участват правителствени и неправителствени заинтересовани страни и ще бъдат набелязани чувствителни области, в които ще е необходима допълнителна експертиза.

Икономиката на България продължава да бъде една от най-енергоемките икономики и една от икономиките с най-големи въглеродни емисии в ЕС. Въпреки значителния спад от 1990 г. насам (60 % във въглеродния интензитет и 39 % в енергийния интензитет) България все още отделя 4,3 пъти повече емисии от средното за ЕС и изразходва 3 пъти повече енергия на единица БВП (Европейска комисия, 2017 г., и). От 2005 г. насам не е постигнат напредък. Специални мерки, включващи обективни и прозрачни критерии за оценка, могат да максимизират ефекта върху енергоспестяването, въглеродните емисии и ефективността на инвестираните публични ресурси и да отключат огромен енергоспестяващ потенциал в транспортния и жилищния сектор.

Качеството на атмосферния въздух продължава да буди сериозна загриженост. България продължава да е сред държавите членки с най-много смъртни случаи, дължащи се на замърсяването (ЕАОС, 2017 г.), с най-голям брой загубени години живот, свързани със замърсяването на въздуха, и с най-голямо излагане на градското население на микрочастици (вж. графика 4.5.2). Свързаните със здравето външни разходи от замърсяването на въздуха се оценяват на над 3 милиарда евро годишно, в това число преки икономически разходи, свързани с 2 милиона загубени работни дни всяка година вследствие на заболяване, предизвикано от замърсяването на въздуха, разходите за работодателите, системата на здравеопазването и разходите вследствие на загубата на реколта (Европейската комисия, 2017 г., д).

Графика 4.5.2: **Качество на въздуха — ПЧ10 концентрации във връзка с дневната пределно допустима стойност през 2015 г. в ЕС-28**

За всяка държава членка, въз основа на процентила на средните дневни стойности на концентрация, отговарящ на 36-ата най-висока дневна средна стойност. За всяка страна са дадени най-ниският, най-високият и средният 90,4-ов процентил (в $\mu\text{g}/\text{m}^3$) на станциите. Правоъгълниците обозначават 25-тия и 75-тия процентил. В 25 % от станциите нивата на замърсяване са под долния процентил; в 25 % от станциите концентрациите са били над горния процентил. Дневната пределно допустима стойност, определена от законодателството на ЕС, е отбелязана с червената линия.

Източник: Европейска агенция за околна среда

4.5.4 ТРАНСПОРТ

Транспортът е сектор от основно значение за българската икономика. На сектора на транспорта и складирането се падат повече от 6 % от брутната добавена стойност и почти 7 % от заетостта (Евростат, 2015 г., 2016 г.). Съществен дял от разходите на предприятията и домакинствата се изразходва за транспорт, като на транспорта се падат над 15 % от крайното потребление на домакинствата. Поради това подобряването на инфраструктурата и осигуряването на по-ефективни транспортни услуги могат да доведат до осезаеми ползи за гражданите и предприятията.

Напредъкът в реформата на железниците е бавен. От 2002 г. насам рентабилността на железопътния оператор „БДЖ“, изчислена след приспадане на еднократните мерки, е отрицателна. Неговият коефициент на задлъжнялост беше 94 % през 2016 г. (Министерство на финансите, 2017 г., а). Усилията за реструктуриране на „БДЖ“

започнаха с реформа на управлението на дружеството през 2010 г., включително с разделянето с неосновни, губещи дейности. Въпреки това отбелязваният напредък е незначителен. Правителството възнамерява да използва постъпленията (по оценка на органите възлизащи на 0,4 милиарда лева (0,2 милиарда евро) от повторното възлагане на 35-годишната концесия за летище София, за реструктурирането на „БДЖ“. Приватизацията на дружеството за товарни услуги се провали въпреки намеренията на няколко правителства.

Редица други фактори пречат на ефективността и производителността на сектора на железопътния транспорт. Те включват ограничените собствени приходи, слабото управление и недостатъчните ресурси за регулаторния орган в железопътния транспорт, неефективната мрежа със слабо развита инфраструктура, поддръжка и липса на подобрения, остарелите системи за безопасност и сигнализация, липсата на линии и слотове за товарни превозвачи, както и лошото състояние на превозните средства.

Докато пазарът на железопътен превоз на товари е изцяло отворен за конкуренцията⁽⁴⁹⁾, пазарът за пътнически транспорт страда от липсата на ефективна конкуренция. Делът на железопътния транспорт в превоза на пътници е малък (2,2 % спрямо средна стойност за ЕС от 7,6 % през 2015 г.) и броя на пътниците, използващи железопътен транспорт, намаля.⁽⁵⁰⁾ Все по-голямото използване на конкурентни тръжни процедури за възлагането на обществени поръчки за услуги ще насърчи така необходимото навлизане на нови частни оператори. Железопътните услуги продължават да се възприемат като един от най-лошо функциониращите сектори (Европейска комисия, 2017 г., б), като удовлетворението на потребителите от железопътен транспорт е най-ниското в ЕС.

⁽⁴⁹⁾ България е сред първите три държави членки с най-голям пазарен дял на железопътни товарни превози. Делът на държавния железопътен оператор е под 50 %.

⁽⁵⁰⁾ След закриването на голям брой пътнически услуги броят на пътниците намаля с над 15 %.

Ситуацията, свързана с безопасността по пътищата, налага нуждата от незабавни и ефективни мерки. Броят на смъртните случаи по пътищата на глава от населението е сред най-големите в Европа и продължава да се увеличава (Европейска комисия, 2016 г., б). През 2016 г. бяха регистрирани 99 смъртни случая на един милион жители, което е два пъти повече от средното за ЕС. 60 % от всички смъртни случаи са вследствие на пътнотранспортни произшествия. Причините за високата смъртност на пътя са много старите автомобили, недостатъчно развитата пътна мрежа, неспазването на правилата за движение и шофирането без подходяща квалификация. Качеството на пътищата също допринася за тези лоши резултати. България е на 24-о място в ЕС по качество на пътищата (Световен икономически форум, 2017 г.). Някои подобрения в тази област се очакват като резултат от продължаващото строителство на модерна магистрална мрежа, свързваща големите градове.

ПРИЛОЖЕНИЕ А

ОБЩ ПРЕГЛЕД

Поети задължения	Обобщена оценка ⁽⁵¹⁾
Специфични за държавата препоръки (СДП) за 2017 г.	
• СДП 1: Да продължи да подобрява събирането на данъците и спазването на данъчното законодателство, включително чрез цялостен пакет от мерки за периода след 2017 г. Да ускори прилагането на мерките за намаляване на размера на неформалната икономика, по-специално на недекларирания труд • Да продължи да подобрява събирането на данъците и спазването на данъчното законодателство, включително чрез цялостен пакет от мерки за периода след 2017 г.	България постигна известен напредък по отношение на изпълнението на СДП 1 (настоящата обща оценка на СДП 1 не включва оценка на спазването на Пакта за стабилност и растеж). Оценката на спазването на Пакта за стабилност и растеж ще бъде изготвена през пролетта, когато ще бъдат на разположение окончателните данни за 2018 г. • Известен напредък при допълнителното подобряване на събираемостта на данъците и спазването на данъчното законодателство. Малко по-голям напредък бе постигнат при изпълнението на стратегията за спазване на данъчното законодателство, като са били засилени контролът и мерките за събиране на данъчните задължения. До края на 2017 г. бяха предприети повече от 60 % от мерките, включени в стратегията, но само малък брой мерки бяха

⁽⁵¹⁾ При оценката на напредъка по изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки (СДП) за 2017 г. са използвани следните категории:

Никакъв напредък: Държавата членка не е обявила по надежден начин и не е приела мерки за изпълнение на съответната СДП. Тази категория обхваща редица типични ситуации, които следва да се оценяват за всеки отделен случай, като се отчитат специфичните за всяка страна условия. Те включват следното:

- никакви правни, административни или бюджетни мерки не са били обявени в националната програма за реформи или в други официални съобщения до националния парламент/съответните парламентарни комисии или Европейската комисия публично (например в изявление за пресата, информация на уебсайт на правителството и др.);
- управляващият или законодателният орган не е представил никакви незаконодателни актове;
- държавата членка е предприела първи стъпки за изпълнението на СДП, като например възлагане на проучване или създаване на проучвателна група с цел анализ на възможните мерки, които да бъдат предприети (освен ако в СДП изрично се съдържа изискване за насоки или проучвателни действия). Тя обаче не е предложила конкретни ясно формулирани мерки за изпълнение на СДП.

Ограничен напредък: Държавата членка:

- е обявила някои мерки, но те изпълняват СДП само в ограничена степен; и/или
- е представила законодателни актове пред управляващия или законодателния орган, но те все още не са приети и са необходими значителни допълнителни незаконодателни действия преди да бъдат изпълнени СДП;
- е представила незаконодателни актове, но не е осигурила тяхното прилагане, необходимо за изпълнението на СДП.

Известен напредък: Държавата членка е приела мерки,

- които гарантират частично изпълнение на СДП; и/или
- които са насочени към изпълнение на СДП, но все още са необходими съществени усилия за пълното изпълнение на СДП, тъй като са изпълнени само някои от приетите мерки. Например дадена мярка или мерки са били приети от националния парламент или с министерско решение, но не са били приети решения за тяхното изпълнение.

Съществен напредък: Държавата членка е приела мерки, които изпълняват в голяма степен СДП и повечето от които вече са приложени.

Изпълнение в пълна степен: Държавата членка е предприела всички мерки, необходими за подходящото изпълнение на СДП.

• Да ускори прилагането на мерките за намаляване на размера на неформалната икономика, по-специално на недекларирания труд	изпълнени в пълна степен. Органите удължиха срока на прилагане на стратегията до декември 2018 г. • Ограничен напредък при ускоряването на прилагането на мерки за намаляване на размера на неформалната икономика. Бяха предприети няколко мерки за намаляване на недекларирания труд. По силата на наскорошните законодателни изменения дружествата, използващи недеклариран труд, няма да бъдат допускани за участие в обществени поръчки. Въпреки намаляването на недекларирания труд в определени сектори (в селското стопанство с въвеждането на договори с едnodневна продължителност), делът на недекларирания труд продължава да бъде голям и да нарушава функционирането на пазара на труда, както и да пречи на справедливите условия на труд. Организиран се съвместни инспекции на данъчните органи и органите по труда, които се очаква да доведат до бъдещи подобрения по отношение на ефикасността и обхвата • .
• СДП 2: Да предприеме последващи мерки по прегледите на финансовия сектор, по-специално по отношение на презастрахователните договори, надзора на групово равнище, активите с трудно определима стойност и експозициите към свързани лица. Да подобри банковия и небанковия надзор посредством изпълнението на подробни планове за действие в тясно сътрудничество с европейските органи. Да улесни намаляването на все още високото равнище на необслужвани заеми на предприятията, като се основава на пълен набор от инструменти, включително чрез ускоряване на реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност и чрез насърчаване на функциониращ вторичен пазар за необслужвани заеми. • Да предприеме последващи мерки по прегледите на финансовия сектор, по-специално по отношение на презастрахователните договори, надзора на групово равнище, активите с трудно определима стойност и експозициите към свързани лица.	България постигна известен напредък при изпълнението на СДП 2. • Известен напредък при предприемането на последващи мерки по прегледите във финансовия сектор. Капиталовите буфери на две банки бяха укрепени в съответствие със заключенията от прегледа на качеството на активите. Понастоящем с помощта на външни консултанти се работи за укрепване на тяхната стабилност. По-голямата от двете банки се опита да набере свеж капитал, включително чрез привличането на нови основни инвеститори, но до края на януари 2017 г. нейните усилия бяха безрезултатни. Що се отнася до

• Да подобри банковия и небанковия надзор посредством изпълнението на подробни планове за действие в тясно сътрудничество с европейските органи. • Да улесни намаляването на все още високото равнище на необслужвани заеми на предприятията, като се основава на пълен набор от инструменти, включително чрез ускоряване на реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност и чрез насърчаване на функциониращ вторичен пазар за необслужвани заеми.	небанковия надзор, надзорният орган предприе някои последващи мерки, включително като издаде препоръки за дружествата, които се нуждаят от капитал, и за дружествата, които срещат трудности в управлението. • Известен напредък при подобряването на банковия и небанковия надзор. Макар в някои области да беше постигнат напредък в укрепването на банковия надзор, в други това не е така. БНБ предприе няколко изменения на законодателството с цел да засили своята рамка за вземане на решения и да подобри надзора. Освен това тя предприе стъпки за подобряване на надзора на риска от експозиции към свързани лица, които бяха приети от Парламента. Бяха приети законодателни промени, целящи да се засили финансовата независимост на КФН, нейната структура на управление и съдебната рамка. КФН прие план за действие за решаване на най-важните проблеми, установени в извършената независима оценка. • Известен напредък при създаването на условия за намаляване на все още високото равнище на необслужваните корпоративни заеми. Необслужваните кредити намаляват с ускорени темпове, но беше постигнат ограничен напредък в насърчаването на функциониращ вторичен пазар на необслужвани кредити. МВФ и неофициални сведения сочат, че една от причините може да е непоследователното оценяване на обезпеченията. Реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност продължава с бавни темпове.
• СДП 3: Да подобри насочването на активните политики по заетостта и интеграцията между службите по заетостта и социалните служби за групите в неравностойно положение. Да увеличи предоставянето на качествено общо образование, по-специално за ромите. Да увеличи покритието на здравното осигуряване, да намали преките плащания от страна на пациентите и да се справи с недостига на здравни специалисти. В консултация със социалните партньори да състави прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата. Да подобри обхвата и адекватността на минималния доход. • Да подобри насочването на активните политики по заетостта и интеграцията между службите по	България постигна ограничен напредък по отношение на изпълнението на СДП 3. Известен напредък при подобряването на насочването на активните политики по заетостта и интеграцията между службите по заетостта и

заетостта и социалните служби за групите в неравностойно положение.	социалните служби за групите в неравностойно положение. Въпреки че мрежата от центрове беше разширена и бяха въведени нови услуги (служители, отговарящи за досиета на цели семейства, мобилни услуги), все още липсват важни елементи за интегрирането на социалните услуги и услугите по заетостта. Общините, които са основните доставчици на социални услуги, не са включени в интегрирания подход и са нужни значителни инвестиции за разширяването на мрежата от центрове и хармонизиране на административните процеси, включително събирането и споделянето на данни. Бяха предприети мерки, насочени към дългосрочно безработните и младите хора, но покритието на гаранцията за младежта остава ниско, особено за групата на незаети с работа, учене или обучение лица. Делът на незаетите с работа, учене или обучение лица и неактивността сред тази група остават много високи. С изменението на Закона за насърчаване на заетостта през октомври 2017 г. бе въведено споразумение за интеграция в заетост за продължително безработните лица.
• Да увеличи предоставянето на качествено общо образование, по-специално за ромите.	• Ограничен напредък при увеличаването на предоставянето на качествено общо образование, по-специално за ромите Въпреки че България започна да прилага мерки с цел реформа за приобщаващо образование и приобщаване на ромите, те не са достатъчни, за да се отговори на мащабните предизвикателствата и все още трябва да се изчакат резултатите от тях. Мерките включват езикови курсове, работа с родителите и извънучилищно обучение за лица, за които българският език не е майчин. Мултидисциплинарните екипи за справяне с проблема на децата, които не ходят на училище, са стъпка в правилната посока, но образователните мерки, целящи да задържат учениците в училище, и интегрираните социални мерки, насочени към семейството, все още са ограничени. Ефектът на обединените училища и на новата структура на училищата (средното образование завършва в 7-и вместо в 8-и клас) върху преждевременното напускане на училище предстои да се види. Налагането на забрана за сегрегирани класове продължава да бъде предизвикателство. Равнищата на заплащане бяха увеличени и системата на финансиране на

• Да увеличи покритието на здравното осигуряване, да намали преките плащания от страна на пациентите и да се справи с недостига на здравни специалисти. • В консултация със социалните партньори да състави прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата.	институциите за предучилищно и училищно образование беше изменена. Въпреки тези мерки концентрацията на ученици в неравностойно положение в училищата със слаби резултати включително в de facto сегрегирани училища и класове за роми, са основните пречки пред осигуряването на качествено общо образование в България. • Ограничен напредък при увеличаването на покритието на здравното осигуряване, намаляването на преките плащания от страна на пациентите и справянето с недостига на здравни специалисти Въпреки многобройните искания, българските органи не предоставиха информация относно броя на гражданите без здравно осигуряване и следователно с ограничен достъп до здравни услуги. Резултатите от прилагането на новите правила за ценообразуването на фармацевтичните продукти не са известни. По-големият бюджет за 2018 г. за Националната здравноосигурителна каса има за цел да намали преките плащания от страна на пациентите. През последните години броят на студентите в специалност медицина се увеличи, а броят на специалистите, напускащи страната, намаля. Общопрактикуващите лекари получават по-добро заплащане за работа в отдалечени райони, но резултатите от тази мярка не са известни. Броят на наличните места за образование за медицински сестри беше увеличен, но не всички бяха заети, тъй като в България професията на медицинската сестра е смятана за непривлекателна. Като цяло органите докладват по-подробно за своите планове, отколкото за резултатите от предприетите действия. • Ограничен напредък при въвеждането на прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата Правителството представи предложения за механизъм за определяне на минималната работна заплата за справяне с този недостатък. Въпреки това социалните партньори не постигнаха споразумение по този въпрос. Постигнато беше споразумение бъдещият механизъм да се основава на конвенция № 131 на МОТ, която се очаква да бъде ратифицирана от Парламента през 2018 г. В своята бюджетна прогноза правителството включи увеличения на минималната заплата до 2020 г.
--	--

• Да подобри обхвата и адекватността на минималния доход.	• Известен напредък по отношение на подобряването на обхвата и адекватността на схемата на минималния доход. След като беше замразен за 9 години, гарантираният минимален доход, с който се определя нивото на социалноосигурителните обезщетения, през 2018 г. ще се увеличи с 10 лв. (като достигне 75 лв. или 38 EUR), въпреки това размерът му остава сред най-ниските в ЕС. Липсва обективен механизъм за редовни актуализации на обезщетенията. Минималният доход продължава да бъде прекалено нисък, за да може да има въздействие върху броя на хората, живеещи в бедност, или върху неравенството в доходите. Освен това използването на схемата е ограничено.								
• СДП 4: Да гарантира ефективното прилагане на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки за периода 2014—2020 г.	България постигна известен напредък по отношение на изпълнението на СДП 4. • Известен напредък бе постигнат по отношение на гарантирането на ефективното прилагане на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки за периода 2014—2020 г. Повечето от мерките в стратегията бяха въведени. При други все още са нужни повече усилия, като например за въвеждането на платформи за електронни обществени поръчки, което все още предстои. Повече усилия са необходими също и за да се осигури правилното функциониране на централните органи за покупки за сектора на здравеопазването и за общините. Ефикасното изпълнение на Националната стратегия за обществените поръчки включва не само приемането на съответните мерки, но и тяхното прилагане и оценката на тяхното въздействие.								
Стратегия „Европа 2020“ (национални цели и напредък) <table border="1"> <tr> <td data-bbox="153 1637 834 1704">Цел по отношение на заетостта: 76 %</td><td data-bbox="834 1637 1481 1704">67,7 % през 2016 г.</td></tr> <tr> <td data-bbox="153 1704 834 1805">Цел по отношение на преждевременно напусналите училище: 11 %</td><td data-bbox="834 1704 1481 1805">13,8 % през 2016 г.</td></tr> <tr> <td data-bbox="153 1805 834 1872">Цел по отношение на висшето образование: 36 %</td><td data-bbox="834 1805 1481 1872">33,8 % през 2016 г.</td></tr> <tr> <td data-bbox="153 1872 834 2004">Цел по отношение на изложените на риск от бедност в брой лица: намаление с 260 000 (базово равнище 2008 г.: 1 632 000)</td><td data-bbox="834 1872 1481 2004">1 639 000 през 2016 г.</td></tr> </table>		Цел по отношение на заетостта: 76 %	67,7 % през 2016 г.	Цел по отношение на преждевременно напусналите училище: 11 %	13,8 % през 2016 г.	Цел по отношение на висшето образование: 36 %	33,8 % през 2016 г.	Цел по отношение на изложените на риск от бедност в брой лица: намаление с 260 000 (базово равнище 2008 г.: 1 632 000)	1 639 000 през 2016 г.
Цел по отношение на заетостта: 76 %	67,7 % през 2016 г.								
Цел по отношение на преждевременно напусналите училище: 11 %	13,8 % през 2016 г.								
Цел по отношение на висшето образование: 36 %	33,8 % през 2016 г.								
Цел по отношение на изложените на риск от бедност в брой лица: намаление с 260 000 (базово равнище 2008 г.: 1 632 000)	1 639 000 през 2016 г.								

Цел по отношение на емисиите на парникови газове: +20 % през 2020 г. в сравнение с 2005 г. (в секторите извън СТЕ) Цел в секторите извън СТЕ за 2016 г.: +25,4 %	Според последните национални прогнози, предоставени на Комисията, и като се вземат предвид съществуващите мерки, се очаква България да постигне тази цел. През 2020 г. се очаква емисиите извън схемата за търговия с емисии в България да бъдат с 1,7 % пониски, отколкото през 2005 г., което представлява преизпълнение на целта за 2020 г. с марж от 21,7 процентни пункта. Увеличението на емисиите на парникови газове извън СТЕ между 2005 г. и 2016 г. беше +12,8 %, което представлява преизпълнение на междинната цел за 2016 г. с 12,6 процентни пункта.
Цел по отношение на дела на възобновяемата енергия до 2020 г.: 16 % от брутното крайно енергопотребление	България е на път да изпълни тази цел. През 2015 г. делът на енергията от възобновяеми източници беше 18,2 %. Тенденцията отново е за нарастване, след отбелязан спад до 18 % през 2014 г. от 19 % през 2013 г. Това намаляване беше обяснено с правната несигурност, произтичаща от изменение в законодателството. През 2015 г. делът на ЕВИ от 18,2 % надвишава значително заложената цел до 2020 г. от 16 % от брутното крайно потребление на енергия⁽⁵²⁾. Делът на ВЕИ в транспортния сектор нарасна с почти 0,8 процентни пункта от 2014 г. на 6,5 % през 2015 г. Това съответства на средния темп на растеж, който е необходим, за да може България да постигне задължителната цел за 10 % на ВЕИ в транспортния сектор.
Национална индикативна цел за енергийна ефективност: 16,9 Mtoe, изразени в първично енергопотребление	Националната индикативна цел все още не е постигната. През 2016 г. първичното енергопотребление е било 17,6 Mtoe, което представлява намаление от

⁽⁵²⁾ Данните за дела на енергията от възобновяеми източници през 2015 г. не са официални и представляват приблизителни стойности, отразяващи наличните данни (4.10.2016 г.). Вж. доклада на Öko-Institut: Study on Technical Assistance in Realisation of the 2016 Report on Renewable Energy (Проучване относно техническата помощ при изготвянето на Доклада за енергията от възобновяеми източници за 2016 г.), <http://ec.europa.eu/energy/en/studies>.

8,6 Мтое, изразени в крайно енергопотребление	равнището от 17,9 Мтое през 2015 г. През 2016 г. крайното енергопотребление възлизаше на 9,66 Мтое, което е увеличение в сравнение с равнището от 9,5 Мтое през 2015 г.
Цел по отношение на НИРД: 1,5 % от БВП	0,78 % (2016 г.) Ограничен напредък по отношение на постигането на целта: Интензитетът на НИРД намаля от 0,96 % от БВП през 2015 г. на 0,78 % през 2016 г., което е сред най-ниските равнища в ЕС. Дейностите на предприятията в областта на НИРД бяха само 0,57 % от БВП през 2016 г., въпреки значителното подобрене в сравнение с преди десет години (0,13 % от БВП през 2007 г.). На големите предприятия се падат над 2/3 от тези разходи, като вътрешногруповото финансиране представлява техният основен източник на инвестиции. През 2016 г. интензитетът на НИРД в България беше съставен от интензитет на публичните НИРД от 0,21 % и интензитет на частните НИРД от 0,57 %.

ПРИЛОЖЕНИЕ Б

ТАБЛИЦА С ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ПРОЦЕДУРАТА ПРИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДИСБАЛАНСИ (ПМД)

Таблица Б.1: Таблицата с показатели за ПМД за България (2018 г.) (1), (2), (3)

			Прагова стойност	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Външни дисбаланси и конкурентоспособност	Салдо по текущата сметка, % от БВП	средна стойност за 3 години	-4%/6%	-3.2	-0.7	0.3	0.2	0.4	1.8
	Нетна международна инвестиционна позиция	% от БВП	-35%	-82.8	-77.9	-73.3	-75.2	-61.2	-47.0
	Реален ефективен валутен курс - 42 търговски партньори, дефлатор ХИПЦ	3-годишно изменение в %	±5%(EA) ±11%(Non-EA)	1.9	-4.0	-0.9	-2.8	-4.2	-4.7
	Експортен пазарен дял - % от световния износ	5-годишно изменение в %	-6%	11.3	-0.6	0.3	5.9	12.2	8.2
	Индекс на номиналните единични разходи за труд (2010 г.=100)	3-годишно изменение в %	9%(EA) 12%(Non-EA)	17.7	12.2p	15.6p	18.0p	14.9p	9.5p
Вътрешни дисбаланси	Индекс на цените на жилища (2015 г.=100), дефлиран	изменение в % спрямо предходната година	6%	-8.7p	-5.3p	0.4p	1.5p	1.6bp	7.1p
	Кредитен поток на частния сектор, консолидирани данни	% от БВП	14%	1.4	3.0	7.2	-1.1	-0.3	4.0
	Дълг на частния сектор, консолидирани данн	% от БВП	133%	124.2	125.0	131.9	123.6	110.5	104.9
	Брутен дълг на сектор „Държавно управление“	% от БВП	60%	15.2	16.7	17.0	27.0	26.0	29.0
	Коефициент на безработица	средна стойност за 3 години	10%	9.5i	11.3i	12.2	12.2	11.2	9.4
	Общо задължения на финансовия сектор, неконсолидирани данни	изменение в % спрямо предходната година	16.5%	5.4	10.2	4.3	5.6	6.2	11.1
Показатели за заетостта	Кофициент на активност - % от общия брой на населението на възраст 15-64 г.	3-годишно изменение в процентни пунктове	-0.2 pp	-1.9b	-0.1	1.7b	3.1b	2.2	0.3
	Коефициент на дълготрайна безработица - % от активното население на възраст 15-74 г.	3-годишно изменение в процентни пунктове	0.5 pp	3.4b	3.8	2.7	0.6	-1.2	-2.9
	Коефициент на младежка безработица - % от активното население на възраст 15-24 г.	3-годишно изменение в процентни пунктове	2 pp	13.1	13.0	6.5	-1.2	-6.5	-11.2

b: Прекъсване в динамичните редове. p: Предварителни.

- 1) Таблицата съдържа данни към 24 октомври 2017 г., както са публикувани в доклада за механизма за предупреждение за 2018 г. С оглед на това цифрите в настоящата таблица и данните на други места в настоящия документ, получени по-късно, може да се различават.
- 2) Равнище на безработицата: i = обратно пресмятане на Евростат с цел да се включат резултатите от преброяването на населението през 2011 г.
- 3) Маркираните стойности попадат извън праговата стойност, определена в Доклада за механизма за предупреждение на Европейската комисия.
- Източник:** Европейска комисия, Евростат и Генерална дирекция „Икономически и финансови въпроси“ (за реалния ефективен валутен курс), както и данни на Международния валутен фонд, WEO (сериите данни за световния износ)

ПРИЛОЖЕНИЕ В

СТАНДАРТНИ ТАБЛИЦИ

Таблица В.1: Показатели за финансовите пазари

	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Общо активи на банковия сектор (%от БВП) ⁽¹⁾	108,2	112,9	110,8	107,3	105,7	104,1
Дял на активите на петте най-големи банки (% от общите активи)	50,4	49,9	55,0	57,6	58,0	-
Чуждестранна собственост в банковата система (% от бщите активи) ⁽²⁾	73,6	71,5	76,1	76,3	76,5	76,1
Показатели за финансова стабилност: ⁽²⁾						
- необслужвани кредити (% от общите кредити) ⁽³⁾	19,8	18,6	14,4	13,0	11,2	10,6
- коефициент на капиталова адекватност (%)	16,6	17,0	21,5	21,6	21,5	22,2
- възвращаемост на собствения капитал (%) ⁽⁴⁾	4,7	4,4	7,2	8,0	11,3	5,9
Банкови кредити за частния сектор (% изменение спрямо предходната година) ⁽¹⁾	3,5	1,1	2,2	-0,2	3,4	7,1
Жилищни кредити (% изменение спрямо предходната година) ⁽¹⁾	1,0	-0,8	-1,7	-0,5	2,7	6,8
Съотношение на кредитите спрямо депозитите ⁽¹⁾	102,4	94,1	86,0	77,5	73,6	73,7
Ликвидност на централната банка като % от пасивите	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Частен дълг (% от БВП)	125,0	131,9	123,6	110,5	104,9	-
Брутен външен дълг (% от БВП) ⁽²⁾ - публичен	8,3	8,1	14,1	12,3	14,1	12,7
- частен	66,1	65,9	65,4	54,0	48,0	45,1
Разлика между дългосрочния лихвен спред и доходността на германските държавни облигации (базисни пунктове)*	300,3	190,3	218,4	199,6	218,2	133,6
Спредове по суап за кредитно неизпълнение за държавни ценни книжа	227,7	102,1	119,4	153,8	139,0	102,7

1) Последни данни трето тримесечие на 2017 г. Включват се не само банки, но и всички парично-финансови институции, с изключение на централните банки.

2) Последни данни второ тримесечие на 2017 г.

3) Съгласно определението на ЕЦБ за brutните необслужвани дългови инструменти.

4) Тримесечните стойности не са на годишна основа.

* Измерено в базисни пунктове.

Източник: Европейска комисия (дългосрочни лихвени проценти); Световната банка (брутен външен дълг); Евростат (частен дълг); ЕЦБ (всички други показатели).

Таблица В.2: **Водещи социални показатели**

	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г. ⁽⁵⁾
Равни възможности и достъп до трудовия пазар						
Напуснали преждевременно системата на образование и обучение (% от населението на възраст 18-24 г.)	12,5	12,5	12,9	13,4	13,8	:
Разлика в заетостта между жените и мъжете (процентни пунктове)	5,6	5,7	6,1	6,6	7,3	7,7
Неравенство в разпределението на доходите, измерено като квинтилно съотношение (S80/S20)	6,1	6,6	6,8	7,1	7,9	:
Коефициент на изложените на риск от бедност или социално изключване ⁽¹⁾ (AROPE)	49,3	48,0	40,1	41,3	40,4	:
Млади хора, незаети с работа, учене или обучение (% от населението на възраст 15-24 г.)	21,5	21,6	20,2	19,3	18,2	:
Динамични трудови пазари и справедливи условия на труд						
Коефициент на заетост (20-64 години)	63,0	63,5	65,1	67,1	67,7	71,1
Процент на безработица ⁽²⁾ (15-74 години)	12,3	13,0	11,4	9,2	7,6	6,3
Брутен располагаем доход на домакинствата на глава от населението в реално изражение ⁽³⁾ (индекс 2008 г.=100)	:	:	108,5	118,1	131,3	:
Публична подкрепа / Социална закрила и приобщаване						
Въздействие на социалните трансфери (без пенсиите) за намаляване на бедността ⁽⁴⁾	18,1	21,3	20,1	22,5	17,9	:
Деца под 3-годишна възраст в официални заведения за грижи за деца	8,0	11,0	11,2	8,9	:	:
Докладвани от лицата неудовлетворени потребности от медицински грижи	8,2	8,9	5,6	4,7	2,8	:
Лица с основни или по-високи общи цифрови умения (% от населението на възраст 16-74 г.)	:	:	:	31,0	26,0	29,0

† Наборът от социални показатели включва 14 основни референтни показатели, 12 от които се използват понастоящем за сравнение на постиженията на държавите членки. Референтните показатели „участници в активни политики на пазара на труда на 100 души, които имат желание да работят“ и „възнаграждение на заетите лица за един час работа (в евро)“ не се използват поради някои технически съображения, изразени от държавите членки. Възможни алтернативи ще бъдат обсъдени в съответните комисиции.

1) Хора, изложени на риск от бедност или социално изключване: лица, изложени на риск от бедност и/или понасящи тежки материални лишения, и/или живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност.

2) Безработни лица са всички лица, които не са наети, но активно са търсили работа и са готови да постъпят на работа незабавно или в срок от две седмици.

3) Брутният располагаем доход на домакинствата се определя в реално изражение, в съответствие с проекта на Съвместния доклад за заетостта за 2018 г.

4) Намаляване на процента на риска от изпадане в бедност, дължащо се на социални трансфери (изчислено чрез сравняване на процента на застрашените от изпадане в бедност преди социалните трансфери с тези след трансфери; при изчислението пенсиите не се разглеждат като социални трансфери).

5) Средно за първите три тримесечия на 2017 г. за коефициента на безработица и за разликата в заетостта между жените и мъжете.

Източник: Евростат.

Таблица В.3: Показатели за пазара на труда и образованието

Показатели за пазара на труда	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г. ⁽⁵⁾
Равнище на активност (15-64 г.)	67,1	68,4	69,0	69,3	68,7	:
Заетост на сегашното работно място по продължителност						
От 0 до 11 месеца	11,2	11,5	10,6	9,9	9,6	:
От 12 до 23 месеца	7,5	7,8	8,2	7,2	7,2	:
От 24 до 59 месеца	20,2	19,4	19,3	17,9	18,2	:
60 или повече месеца	61,0	61,1	61,9	65,0	65,0	:
Растеж на заетостта* (% изменение спрямо предходната година)	-2,5	-0,4	0,4	0,4	0,5	1,0
Заетост сред жените (% от женското население на възраст 20-64 г.)	60,2	60,7	62,0	63,8	64,0	67,2
Заетост сред мъжете (% от мъжкото население на възраст 20-64 г.)	65,8	66,4	68,1	70,4	71,3	74,9
Заетост сред възрастните лица* (% от населението на възраст 55-64 г.)	45,7	47,4	50,0	53,0	54,5	58,0
Заетост на непълно работно време* (% от общата заетост на населението на възраст 15-64 г.)	2,2	2,5	2,5	2,2	2,0	2,2
Срочна заетост* (% на служителите, наети на срочен трудов договор, на възраст 15-64 г.)	4,4	5,6	5,3	4,4	4,1	4,6
Процент на преминаващите от временна към постоянна заетост (3-годишна средна стойност)	38,7	34,7	31,5	28,9	:	:
Процент на дълготрайна безработица ⁽¹⁾ (% от работната сила)	6,8	7,4	6,9	5,6	4,5	3,5
Процент на младежка безработица (% от активното население на възраст 15-24 г.)	28,1	28,4	23,8	21,6	17,2	13,5
Разлика между жените и мъжете при заетостта на непълно работно време	0,5	1,0	0,6	0,6	0,4	0,4
Разлика в заплащането на мъжете и жените ⁽²⁾ (некоригирана)	15,1	14,1	14,2	15,4	:	:
Показатели за образование и обучение	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Равнище на участие на възрастните в учебни дейности (% от населението на възраст 25-64 г., участващо в образование и обучение)	1,7	2,0	2,1	2,0	2,2	:
Ниски постижения в образованието ⁽³⁾	43,8	:	:	42,1	:	:
Лица, завършили висше образование (% от населението на възраст 30-34 г., успешно завършило висше образование)	26,9	29,4	30,9	32,1	33,8	:
Разлики в постиженията, дължащи се на социално-икономическия статус на учащите се ⁽⁴⁾	22,3	:	:	16,4	:	:

* Показател, който не е включен в таблицата

1) Дълготрайно безработни са лицата, които са били безработни в продължение на най-малко 12 месеца.

2) Разлика между средните брутни почасови доходи на платените наети лица мъже и на платените наети лица жени, изразена като процент от средното брутно почасово възнаграждение за служителите мъже. Тази разлика се определя като „некоригирана“, тъй като не се коригира с разпределението на индивидуалните характеристики (и по този начин дава обща представа за неравенството между половете по отношение на заплащането). Включени са всички служители, работещи в предприятия с десет или повече наети лица, без ограничения за възраст и отработено време.

3) Резултати от проучването PISA (ОИСР) за ниски резултати по математика при 15-годишните.

4) Въздействие на социално-икономическия и културния статус върху резултатите по PISA (ОИСР). Данните за 2012 г. и 2015 г. се отнасят съответно за математиката и за точните науки.

5) Средно за първите три тримесечия на 2017 г., освен за размера на младежката безработица (годишни данни).

Източник: Евростат, ОИСР

Таблица В.4: Показатели за социално приобщаване и здравни показатели

	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Разходи за осигурителни плащания* (% от БВП)						
Болест/здравеопазване	4,2	4,4	5,0	4,6	:	:
Инвалидност	1,3	1,4	1,4	1,3	:	:
Старост и преживели лица	8,0	8,6	8,9	8,7	:	:
Семейство/деца	1,7	1,8	1,9	1,9	:	:
Безработица	0,6	0,5	0,5	0,5	:	:
Жилищно настаняване	0,0	0,0	0,0	0,0	:	:
Социално изключване, неклассифицирано другаде	0,3	0,3	0,3	0,3	:	:
Общо	16,1	17,0	17,9	17,3	:	:
от което: обвързани с имущественото състояние плащания	0,7	0,7	0,8	0,7	:	:
Разходи на сектор „Държавно управление“ по функции (% от БВП, КОФОГ)						
Социална закрила	12,4	13,5	13,4	13,3	12,7	:
Здравеопазване	4,4	4,5	5,5	5,5	5,0	:
Образование	3,3	3,7	4,1	4,0	3,4	:
Собствени разходи за здравно обслужване (% от общите разходи за здравно обслужване)	:	47,2	45,8	47,7	:	:
Деца, изложени на риск от бедност или социално изключване (% от хората на възраст 0-17 г.)*	52,3	51,5	45,2	43,7	45,6	:
Дял на лицата, изложени на риск от изпадане в бедност ⁽¹⁾ (% от общото население)	21,2	21,0	21,8	22,0	22,9	:
Дял на заетите лица, изложени на риск от изпадане в бедност (% от заетите лица)	7,4	7,2	9,2	7,7	11,4	:
Равнище на тежките материални лишения ⁽²⁾ (% от общото население)	44,1	43,0	33,1	34,2	31,9	:
Дял на обитателите на жилища с изключително лоши условия ⁽³⁾ , по статут на собственост на жилището						
Собственик, с ипотека или заем	13,6	6,5	11,8	16,0	14,2	:
Наемател, наем по пазарни цени	12,6	13,9	18,1	16,9	14,1	:
Дял на хората в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност ⁽⁴⁾ (% от населението на възраст 0-59)	12,5	13,0	12,1	11,6	11,9	:
Прагове на бедността, изрзени в национална валута по постоянни цени*	2553	2549	2875	2941	2811	:
Брой на годините живот в добро здраве						
Жени	9,5	9,9	9,6	9,5	:	:
Мъже	8,7	8,7	8,7	8,7	:	:
Агрегиран коефициент на заместване за пенсията ⁽⁵⁾ (на възраст 65 г.)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	:
Измерение „свързаност“ на Индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) ⁽⁶⁾	:	:	36,5	44,0	48,2	52,3
Коефициент на Джини преди данъци и трансфери*	47,0	47,7	49,7	50,2	53,0	:
Коефициент на Джини след данъци и трансфери*	33,6	35,4	35,4	37,0	38,3	:

* Показател, който не е включен в таблицата

1) Процент на изложените на риск от бедност: дял на хората с приравнен разполагаем доход под 60 % от националния приравнен среден доход.

2) Дял на хората, които са подложени на най-малко четири от следните форми на лишения: Неспособност: i) да плащат своя жилищен наем или своите сметки за битови нужди, ii) да поддържат адекватно отопление в дома, iii) да посрещнат неочаквани разходи, iv) да консумират месо, риба или еквивалентни белтъчини всеки втори ден, v) да си позволят едноседмична почивка извън дома веднъж годишно, vi) да си позволят кола, vii) да си позволят перална машина, viii) да си позволят цветен телевизор или ix) да си позволят телефон.

3) Процент от общия брой на населението, живеещо в пренаселени жилища и жилища с изключително лоши условия.

4) Хора, живеещи в домакинства с много нисък интензитет на икономическа активност: дял на хората на възраст между 0 и 59 години, живеещи в домакинства, в които пълнолетните лица (без децата на издръжка) са работили по-малко от 20 % от своето потенциално работно време през предходните 12 месеца.

5) Съотношение на средните индивидуални брутни пенсии на лицата на възраст 65—74 години към средните индивидуални брутни приходи за лицата на възраст 50—59 години.

6) Разпространение на фиксирани широколентови връзки (33 %), разпространение на мобилни широколентови връзки (22 %), скорост (33 %) и достъпност (11 %) от Индекса на ключовите показатели в областта на цифровите технологии.

Източник: Евростат, ОИСП

Таблица В.5: Показатели за резултатите и политиката на продуктовете пазари

Показатели за резултатите	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Производителност на труда (реална, на заето лице, изменение в % спрямо предходната година)							
Производителност на труда в промишлеността	5,51	7,61	3,06	4,95	0,69	2,28	4,94
Производителност на труда в строителството	0,98	9,13	0,26	5,05	-2,43	0,35	-2,88
Производителност на труда в пазарните услуги	8,55	3,91	0,21	2,06	1,07	3,63	2,66
Единични разходи за труд (ЕРД) (цялата икономика, изменение в % спрямо предходната година)							
ЕРД в промишлеността	6,68	-2,42	2,58	1,53	6,15	0,66	4,24
ЕРД в строителството	4,02	-2,03	3,33	2,09	12,32	4,57	2,57
ЕРД в пазарните услуги	0,79	4,75	9,94	2,51	5,67	3,33	4,87
Бизнес среда	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Време, необходимо за принудителното изпълнение на договорите ⁽¹⁾ (дни)	564,0	564,0	564,0	564,0	564,0	564,0	564,0
Време, необходимо за започване на бизнес ⁽¹⁾ (дни)	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	23,0
Резултат от заявленията на МСП за банкови заеми ⁽²⁾	na	0,59	na	0,86	0,97	0,54	0,49
Научни изследвания и иновации	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Интензитет на НИРД	0,56	0,53	0,60	0,63	0,79	0,96	0,78
Общо публични разходи за образование като % от БВП	3,60	3,40	3,30	3,70	4,10	4,00	3,40
Лица със завършено висше образование и/или заети в сферата на науката и технологиите като % от общата заетост	28	28	29	31	32	33	33
Население със завършено висше образование ⁽³⁾	20	20	21	22	24	24	24
Млади хора със завършен гимназиален етап на средното образование ⁽⁴⁾	86	87	86	86	86	85	85
Търговски баланс на високотехнологичните продукти като % от БВП	na	na	-3,50	na	-2,56	-2,38	na
Пазари на стоки и услуги и конкуренция					2003 г.	2008 г.	2013 г.
Регулиране на стоковите пазари в ОИСР ⁽⁵⁾ , общо					na	na	1,57
Регулиране на стоковите пазари в ОИСР5, търговия на дребно					na	na	0,20
Регулиране на стоковите пазари в ОИСР5, професионални услуги					na	na	na
Регулиране на стоковите пазари в ОИСР5, мрежови индустрии ⁽⁶⁾					na	na	2,45

1) Методиките, включително допусканията за този показател са представени подробно на уебсайта:

<http://www.doingbusiness.org/methodology>.

2) Средна стойност на отговора на въпрос Q7B_a. „[Банков заем]: Ако сте кандидатствали и сте се е опитали да се договорите за този вид финансиране през последните шест месеца, какъв бе резултатът?“. Отговорите са кодифицирани, както следва: нула, ако е получена цялата сума, едно, ако е получена по-голямата част от сумата; две, ако е получена само ограничена част от нея; три, ако заявлението е отказано или отхвърлено; и липсва стойност, ако заявлението е все още в ход или резултатът е неизвестен.

3) Процент от населението на възраст 15—64 г. със завършено висше образование.

4) Процент от младежите на възраст 20—24 г. с най-малкото завършен гимназиален етап на средното образование.

5) Индекс: 0 = не е регулиран; 6 = най-силно регулиран. Методиките на показателите на ОИСР за регулирането на продуктовете пазари са посочени подробно на уебсайта:

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

6) Агрегирани показатели на ОИСР за регулирането в енергетиката, транспорта и комуникациите.

Източник: Европейска комисия; Световната банка, Doing Business (Правене на бизнес) (за изпълнението на договорите и за времето, необходимо за започване на бизнес); ОИСР (за показателите за регулиране на продуктовете пазари); SAFE (за резултата от заявленията на МСП за банкови заеми).

Таблица В.6: Екосъобразен растеж

Резултати в областта на екосъобразния растеж		2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Макроекономически							
Енергоемкост	kgoe / €	0,49	0,47	0,43	0,45	0,45	0,42
Въглероден интензитет	kg / €	1,68	1,55	1,41	1,44	1,49	-
Ресурсоемкост (обратното на производителност на ресурсите)	kg / €	3,44	3,32	3,18	3,47	3,72	3,43
Интензитет на генериране на отпадъци	kg / €	-	4,14	-	4,51	-	-
Енергиен баланс на търговията	% от БВП	-6,3	-6,9	-6,2	-5,6	-3,8	-2,4
Дял на енергията в ХИПЦ	%	11,94	13,67	15,01	14,05	13,06	10,72
Разлика между промяната в цената на енергията и инфлацията	%	-0,4	6,5	-2,9	-1,3	6,2	-0,7
Действителни единични разходи за енергия	% от добавената стойност	35,2	37,3	35,8	36,4	-	-
Съотношение между екологичните данъци и облагането на труда	съотношение	0,32	0,31	0,30	0,27	0,29	-
Екологични данъци	% от БВП	2,7	2,7	2,8	2,7	2,9	2,8
Секторни							
Енергоемкост на промишлеността	kgoe / €	0,38	0,36	0,35	0,35	0,35	0,32
Действителни единични разходи за енергия за преработващата промишленост без дейности по рафиниране	% от добавената стойност	61,0	57,8	65,4	65,8	-	-
Дял на енергоемките отрасли в икономиката	% от БВП	11,62	11,79	12,16	11,69	12,77	13,50
Цени на електроенергията за средноголемите промишлени потребители	€ / kWh	0,07	0,07	0,08	0,08	0,07	0,09
Цени на газа за средноголемите промишлени потребители	€ / kWh	0,03	0,04	0,04	0,03	0,03	0,02
Публична НИРД в областта на енергетиката	% от БВП	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Публична НИРД в областта на защитата на околната среда	% от БВП	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
Степен на рециклиране на битовите отпадъци	%	26,2	25,0	28,5	23,1	29,4	31,8
Дял на емисиите на парникови газове, включени в схемата за търговия с емисии*	%	63,8	60,7	59,5	60,0	60,8	57,2
Енергоемкост на транспорта	kgoe / €	1,51	1,68	1,44	1,49	1,50	1,51
Въглероден интензитет на транспорта	kg / €	4,20	4,61	3,85	4,07	4,14	-
Сигурност на енергийните доставки							
Зависимост от внос на енергия	%	36,0	36,1	37,7	34,5	35,4	37,2
Агрегиран индекс на концентрация на доставчика	HHI	71,9	77,2	65,5	58,8	68,3	-
Диверсификация на енергийния микс	HHI	0,29	0,27	0,25	0,26	0,26	0,24

Всички макропоказатели за интензитет са изразени като съотношение между физическа величина и БВП (по цени от 2010 г.)

Енергоемкост: съотношение между брутното вътрешно енергопотребление (в kgoe) и БВП (в EUR)

Въглероден интензитет: съотношение между емисиите на парникови газове (изразени в kg CO₂ еквиваленти) и БВП (в EUR)

Ресурсоемкост: съотношение между вътрешното потребление на материали (в kg) и БВП (в EUR)

Интензитет на генерирането на отпадъци: съотношение между отпадъците (в kg) и БВП (в EUR)

Енергиен търговски баланс: балансът на износа и вноса на енергия, изразен като % от БВП

Дял на енергията в ХИПЦ: дялът на „енергийните“ продукти в потребителската кошница, използвана за съставянето на ХИПЦ

Разлика между промяната в цената на енергията и инфлацията: енергийният компонент на ХИПЦ и общата инфлация в ХИПЦ (годишна промяна в %)

Действителни единични разходи за енергия: действителните разходи за енергия като % от общата добавена стойност за икономиката

Енергоемкост на промишлеността: съотношение между крайното потребление на енергия в промишлеността (в kgoe) и брутната добавена стойност на промишлеността (в EUR по цени от 2010 г.)

Действителни единични разходи за енергия за производствения сектор, с изключение на дейностите по рафиниране: действителните разходи като % от добавената стойност за производствения сектор

Дял на енергоемките отрасли в икономиката: дял на брутната добавена стойност на енергоемките отрасли от БВП

Цени на електроенергията и газа за средните промишлени потребители: интервал на потребление 500—2 000 MWh и 10 000—100 000 GJ; стойности без ДДС

Степен на рециклиране на битовите отпадъци: съотношението между рециклираните и компостираните битови отпадъци и общите битови отпадъци

Публични инвестиции в НИРД в областта на енергията или околната среда: публични разходи за НИРД за тези категории като % от БВП

Съотношение на емисиите на парникови газове (ПГ), обхванати от схемата за търговия с емисии на ЕС (СТЕ) (с изключение на

авиационния сектор): въз основа на емисиите на парникови газове

(без земеползването, промените в земеползването и горското стопанство), за които държавите членки са докладвали на Европейската агенция за околната среда

Енергоемкост на транспорта: крайното потребление на енергия на транспортната дейност (kgoe), разделено на брутната добавена стойност от транспортния сектор (в EUR, по цени от 2010 г.)

Въглероден интензитет на транспорта: съотношение между емисиите на парникови газове в транспорта и брутната добавена стойност на транспортния сектор

Зависимост от внос на енергия: съотношение между нетния внос на енергия и брутното вътрешно енергопотребление, в това число на международни котелни горива

Агрегиран индекс на концентрация на доставчика: обхваща нефт, газ и въглища. По-малките стойности показват по-голяма диверсификация и следователно по-нисък риск

Диверсификация на енергийния микс: индексът на Херфиндал, обхващащ природния газ, общо нефтените продукти, ядрената топлоенергия, енергията от възобновяеми източници и твърдите горива

* Европейската комисия и Европейската агенция за околната среда

Източник: Европейска комисия и Европейска агенция за околната среда (дял от емисиите на парникови газове, обхванати от СТЕ на ЕС); Европейска комисия (екологични данъци спрямо облагането на труда и БВП); Евростат (всички други показатели)

ПОЗОВАВАНИЯ

Amalipe (2017 г.), *How free is pre-school education?* (Безплатно ли е предучилищното образование?), <http://amalipe.com/index.php?nav=news&id=3105&lang=2>

Agraia и Kiss (2015 г.), *Benchmarks for the assessment of wage developments: Spring 2015* (Референтни показатели за оценката на измененията в трудовите възнаграждения, пролет 2015 г.) Analytical Web Note 2/2015. ГД „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“, Европейска комисия

Фондация „Bertelsmann“ (2017 г.), *Sustainable Governance Indicators 2017* (Показатели за устойчиво управление, 2017 г.), <http://www.sgi-network.org/2017/>

Българска стопанска камара (2017 г.), „Динамика на сивата икономика“, <https://www.bia-bg.com/analyses/view/23485/>

Българска народна банка (2016 г.), „Доклад за прегледа и качеството на активите и стрес теста на българската банкова система“, http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_download/bs_aqr_results_a1_en.pdf

Българска народна банка (2017 г.), *Преки чуждестранни инвестиции в България (данни)*, <http://www.bnb.bg/Statistics/StExternalSector/StDirectInvestments/StDIBulgaria/index.htm>.

Българска народна банка (2017 г., а), *Финансови и надзорни отчети — данни (2017 г.)*, http://www.bnb.bg/BankSupervision/BSCreditInstitution/BSCIFinansReports/BSCIFRBankingSystem/BS_201712_BG.

Bower (2017 г.), *State-owned enterprises in Emerging Europe: the good, the bad and the ugly* (Държавни предприятия в бързо развиващите се държави в Европа: добрите, лошите и злите), IMF Working Paper, WP/17/221.

Комисия за защита от дискриминация (2017 г.), *Национално социологическо проучване за установяване на групите с най-голям риск от дискриминация*

CASE (2017 г.), *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2017 Final Report* (Проучване и доклади за разликите в ДДС в държавите членки от ЕС-28: Окончателен доклад за 2017 г.), TAXUD/2015/CC/131, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf

Cepparulo, Mourre и Schmitt-Nilson (2018 г.), *How and how much: public spending through the lens* (Как и колко: публичните разходи под лупа) (публикуването предстои)

Европейска централна банка (2017 г.), *Survey on the access to finance of enterprises (SAFE)* (Проучване относно достъпа до финансиране за предприятия), https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html

Европейска централна банка (2017 г., а), *Guidance to banks on non-performing loans* (Насоки за банките относно необслужваните кредити), https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf.

European Company Survey 2013 (Проучване на европейските дружества за 2013 г.), <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-company-survey>

Европейска агенция за околната среда (2017 г.), *Air quality in Europe – 2017 report* (Качеството на въздуха в Европа — Доклад за 2017 г.), <https://www.eea.europa.eu/highlights/improving-air-quality-in-european>

Европейска инвестиционна банка (2017 г.), *Investment survey* (Проучване на инвестициите), http://www.eib.org/attachments/efs/eibis_2017_bulgaria_en.pdf

Европейска мрежа за социална политика (2017 г.), *ESPN Thematic report on access to social protection of people working as self-employed or on non-standard contracts, Bulgaria* (Тематичен доклад на Европейската мрежа за социална политика относно достъпа до социална закрила на хората, работещи като самостоятелно заети лица или на нестандартни договори: България), <http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?pager.offset=0&langId=en&mode=advancedSubmit&year=0&country=0&type=0&advSearchKey=ESPNSensw>.

Eurofound (2017 г.), *Sixth European Working Conditions Survey – Overview report* (Шесто Европейско проучване за условията на труд — обобщаващ доклад), https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1634en.pdf

Европейска комисия (2015 г.), *Peer Review of the Bulgarian Research and Innovation system* (Партньорска проверка на българската система за научни изследвания и иновации), Механизъм за подкрепа в областта на политиките на „Хоризонт 2020“, <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/library/horizon-2020-policy-support-facility-peer-review-bulgarian-research-and-innovation-system>

Европейска комисия (2015 г., б), „Предизвикателства за инвестиционната среда в държавите членки“, SWD(2015) 400 final, https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/32-swd_barriers_to_investment_in_ms.pdf

Европейска комисия (2016 г.), *Report on Public Finances in EMU 2016* (Доклад относно публичните финанси в ЕПС, 2016 г.), Институционален документ 45: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/report-public-finances-emu-2016-0_en

Европейска комисия (2016 г., а), *Refining the methodology for NIIP benchmarks* (Усъвършенстване на методиката за референтни показатели за нетната международна инвестиционна позиция), Работна група LIME, ноември.

Европейска комисия (2017 г., б), *Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието*: https://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/news/2016-10-27-transport-scoreboard-2016-eu-work-strengthen-internal-market_en

Европейска комисия (2016 г., в), *Широколентов достъп в Европа (2016 г.)*, http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=47090

Европейска комисия (2017 г.), *Доклад за България за 2017 г.*, SWD (2017) 68 final/3, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017SC0068R\(02\)&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017SC0068R(02)&from=HU)

Европейска комисия (2017 г., а), *Доклад за напредъка на Европа в областта на цифровите технологии*, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/europes-digital-progress-report-2017>

Европейска комисия (2017 г., б), *Доклад относно напредъка на България съгласно механизма за сътрудничество и проверка*, COM (2017) 750 final, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/comm-2017-750_bg.pdf

Европейска комисия (2017 г., в), *European Innovation Scoreboard* (Сравнителен анализ на европейските иновации), юни, http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

Европейска комисия (2017 г.), *Заклучения на експертния панел „Специфична подкрепа за България“ по механизма за подкрепа в областта на политиките по линия на програмата „Хоризонт 2020“*, <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/policy-support-facility/specific-support-bulgaria>

Европейска комисия (2017 г., д), *Преглед на изпълнението на политиките на ЕС в областта на околната среда: Общи предизвикателства и начини за обединяване на усилията с цел постигане на по-добри резултати*, COM(2017) 63 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0063&from=EN>

Европейска комисия (2017 г., е), *Специален Евробарометър 470 за корупцията*, https://data.europa.eu/euodp/bg/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG

Европейска комисия (2017 г., ж), *Стандартен Евробарометър 88*, http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STAN_DARD/surveyKy/2143

Европейска комисия (2017 г., з), *Empirical current account benchmarks: modelling the impact of demographic variables* (Емпирични референтни показатели за текущата сметка: моделиране ефекта на демографските променливи), Работна група LIME, 24 април 2017 г.

Европейска комисия (2017 г., и), *Energy Union Factsheet Bulgaria* (Информационен документ за Енергийния съюз — България), SWD(2017) 386 final, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/energy-union-factsheet-bulgaria_en.pdf

Европейска комисия (2017 г., й), *Индекс на ключовите показатели в областта на цифровите технологии — 2017 г.: Укрепване на европейската цифрова икономика и общество*, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/digital-scoreboard>

Европейска комисия (2017 г., к), *Пазар на труда и развития в трудовите възнаграждения в Европа*, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2df2eaca-b3b0-11e7-837e-01aa75ed71a1/language-en>

Европейска комисия (2017 г., л), *Европейски семестър 2018 г.: Доклад за механизма за предупреждение*: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/com-2017-771-en.pdf>

Европейска комисия (2017 г., м), *Показатели за оценката на частния дълг*, Бележка за Комитета за икономическа политика, на разположение при поискване

Европейска комисия (2018 г., а), *Информационно табло за вътрешния пазар на ЕС* (публикуването предстои) http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard и <https://opentender.eu/>

Европейска комисия (2018 г., б), *Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието за 2018 г.* (публикуването предстои)

Европейска комисия (2018 г., в), *Индекс за развитие на пазарите на дребно*, (публикуването предстои)

Евростат (2015 г.), *Национални сметки*, данни за 2015 г. за NACE H: „Транспорт и складиране“.

Евростат (2016 г.), *Проучване на работната сила*, данни за 2016 г. за NACE H: „Транспорт и складиране“.

Евростат (2017 г.), *Статистическо изследване на Общността за използването на ИКТ в предприятията [isoc_es_eseln2] и от домакинствата и от физическите лица [isoc_es_ibuy]*, декември.

Евростат (2017 г., а), *Базови прогнози: демографски баланс и индикатори [proj_15ndbims]*, февруари

Евростат (2018 г.) *Бруто образуване на основен капитал по отрасли (NACE A * 64) и пата_10_а64_р5 БВП и основните компоненти (продукция, разходи и приходи) [pata_10_gdp]*, януари

FRA, 2016 г., *Second European Union Minorities and Discrimination Survey, EU-MIDIS II: Roma – Selected findings* (Второ изследване на положението на малцинствата и дискриминацията в Европейския съюз (EU-MIDIS II): Ромско население — избрани заключения), <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>

Global Entrepreneurship Monitor (2017 г.), *GEM National report on entrepreneurship in Bulgaria 2016/17* (Национален доклад на Global Entrepreneurship Monitor относно предприемачеството в България 2016/17 г., <http://gemorg.bg/wp-content/uploads/2017/10/GEM-Annual-Report-ENG-2017-final-WEB.pdf>.

Международна организация на труда (2018 г.), *Informal Economy Workers* (Работници в неформалната икономика), http://www.ilo.org/global/topics/wages/minimum-wages/beneficiaries/WCMS_436492/lang--en/index.htm

Международен валутен фонд (2017 г.), *България. Програма за оценка на финансовия сектор. Техническа бележка — стратегия за намаляване на необслужваните кредити:* <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/07/11/Bulgaria-Financial-Sector-Assessment-Program-Technical-Note-NonPerforming-Loans-Reduction-45059>

Industry Watch (2017 г.), *Икономически ефекти от едnodневните трудови договори*, <http://www.iwatchbulgaria.com/икономически-ефекти-от-едnodневните/>

Manpower (2017 г.), *2016/2017: Talent shortage survey* (Проучване на недостига на таланти за 2016—2017 г.), <http://www.manpowergroup.com/talent-shortage-2016>

McGowan, Andrews и Мийо (2017 г.), *The Walking Dead? Zombie Firms and Productivity Performance in OECD Countries* (Живите мъртъвци: фирми зомбита и производителност в държавите от ОИСР), Работен документ № 1372 на ОИСР.

Министерство на финансите (2015 г.), *Анализ на промените в член 118 от Закона за ДДС*

Министерство на финансите (2017 г.), *Програма за конвергенция на Република България за периода 2017—2020 г.*, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-national-reform-programme-bulgaria-bg.pdf>

Министерство на финансите (2017 г., а), „Междинен консолидиран доклад на основните икономически показатели на холдинг „БДЖ“ ЕАД, януари — септември 2017 г.“, <http://www.minfin.bg/bg/1217>

Национален статистически институт (2013 г.), *Заетост и безработица — годишни данни 2012*, <http://www.nsi.bg/bg/content/8978/%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F/%D0%B7%D0%B0%D0%B5%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82-%D0%B8-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B0-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8-2012>

Национален статистически институт (2017 г.), *Заетост и безработица — годишни данни 2016*, http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/ZB_2016.pdf

Национален статистически институт (2017 г., а), *Разходи за НИРД в сектор Предприятия по големина на предприятията — 2016 (предварителни данни, октомври)*, <http://www.nsi.bg/en/content/6759/business-enterprise-rd-expenditure-berd-size-class>

ОИСП (2015 г.), *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises* (Насоки на ОИСП относно корпоративното управление на държавните предприятия“, издание 2015 г., http://www.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2015_9789264244160-en

ОИСП/Европейска обсерватория по въпросите на системите и политиките на здравеопазване (2017 г.), *Bulgaria: Country Health Profile 2017* (България: Национален здравен профил, 2017 г.), Състояние на здравеопазването в ЕС, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264283305-en>

PWC (2017 г.), *Paying Taxes 2017* (Плащането на данъци през 2017 г.), <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2017.pdf>

Global S&P Platts (2017 г.), *EU Electricity Markets in January and February 2017- Understanding the Impact of the Cold Spell and the Special Measures Introduced in Select Member States and Concerned Energy Community Contracting Parties* (Пазарите на електроенергия на ЕС през януари и февруари 2017 г. — Ефект на периода на застудяване и специални мерки, въведени в избрани държави членки и засегнати договарящи се страни от Енергийната общност), доклад за ГД „Енергетика“, декември, https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/platts_report_final_version_rrr.pdf

Schneider (2016 г.), *Estimating the Size of the Shadow Economies of Highly Developed Countries: Selected New Results* (Оценка на размера на икономиките в сянка на високо развитите държави: избрани нови резултати), CESifo DICE доклад 4/2016, <http://www.cesifo-group.info/DocDL/dice-report-2016-4-schneider-december.pdf>

Vandenbussche (2014 г.), *Quality in Exports* (Качество в износа), Economic Papers, ГД „Икономически и финансови въпроси“.

Williams и Horodnic (2017 г.), *Under-declaring work, falsely declaring work: under-declared employment in the European Union* (Занижено деклариране на заплати и невярно деклариране на заплати: занижено деклариране на заетостта в Европейския съюз), https://works.bepress.com/colin_williams/80/

Световната банка (2017 г., б), *Doing Business 2018* (Стопанската дейност през 2018 г.), <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2018>

Световната банка (2018 г.), *Portraits of Labour Market Exclusion 2.0*, Country Policy Paper for Bulgaria (Изключване от трудовия пазар 2.0, Документ за политиката по държави: България), публикуването предстои

Световен икономически форум (2017 г.), *The Global Competitiveness Report 2017-2018* (Доклад за глобалната конкурентоспособност за 2017—2018 г.), <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>